

MILITAIRE SPECTATOR

A tracked military robot, possibly a PackBot, is shown in a desert environment. The robot is black and has a camera mounted on its front. In the foreground, there is a metal can with the word "FRONT" visible on it. The background shows a sandy dune and some buildings in the distance.

**Robots voor
militaire doeleinden**

e.v. | **Ervaringen uit Bagdad**
'NATO Training Mission Iraq'

KVBK-lezing

De **Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap** nodigt leden en belangstellenden uit voor een lezing op **woensdag 12 april 2006** door

kolonel T. Middendorp

en

P. Bos

over

Defensie als structureel veiligheidspartner in Nederland?

Kolonel Tom Middendorp is werkzaam bij het ministerie van Defensie en is daar belast met de uitwerking van de rol van Defensie in de nationale veiligheid. Peter Bos, werkzaam bij de brandweer, wordt in deze nieuwe opzet 'klant' van Defensie. Was Defensie in het verleden 'slechts' vangnet bij rampen en grote ongevallen, nu is er sprake van dat Defensie een meer gestructureerde rol krijgt toebedeeld.

De nationale rol van Defensie groeit en verandert in die van een veiligheidspartner. Ook specialistische en expeditiecapaciteiten van Defensie blijken in toenemende mate te kunnen bijdragen aan de veiligheid binnen de landsgrenzen. Over en weer worden er met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden bindende afspraken gemaakt over de manier waarop en de voorwaarden waaronder BZK aanspraak kan maken op een gegarandeerde capaciteit van Defensie.

De heren Middendorp en Bos zullen deze materie ieder vanuit hun kant belichten, waarna er ruimschoots gelegenheid is tot het stellen van vragen.

De bijeenkomst wordt gehouden in: **het Ministerie van Defensie**
(ingang naast Defensie voorlichtingscentrum)
Kalvermarkt 38 – 2511 CB Den Haag

De zaal is vanaf 17.00 uur open. De lezing begint om 17.30 uur.
Vanwege een beperkt aantal plaatsen gaarne **aanmelden** tijdens kantooruren (070-3396197).

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris

luitenant-kolonel KLu E.M. Wijers
Telefoon 070 - 339 70 12
Fax 070 - 339 72 86

Ledenadministratie

mw. M.L.W.A. van Gorp-Brouwers
Koninklijke Militaire Academie
Vakgroep SGW / MPC 71 C
Postbus 90002, 4800 PA Breda
mlwa.gorp.brouwers@mindef.nl

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
Telefoon 071 - 542 18 30
Fax 071 - 542 18 29
E-mail jmjbosch@xs4all.nl

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
luitenant-kolonel MJD mr. drs.

P.A.L. Ducheine
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs.

J.A.J. Leijters
kolonel MPSD drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.

A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee
N.A. Woudstra

BUREAU-REDACTIE

mw. drs. A. Kool en
mw. drs. T.H.L. van de Wetering
Instituut Defensie Leergangen
MPC 58B / Kamer 047
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Telefoon 015 - 284 47 20 of
015 - 284 40 62
Fax 015 - 284 47 21
E-mail redactiemilitairespectator@
mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink

ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

MILITAIRE SPECTATOR

98 Editoriaal:
Nationale operaties

100 E.J.A. van Zijderveld:
Gaten dichtten in militaire grondrobotica
Militaire behoeften en industriële ontwikkelingen

108 R.T. Sondag:
De 'NATO Training Mission Iraq'

122 J.G.M. Hoppenreijts:
Ervaringen uit Bagdad

130 K. Naumann:
'Der Wandel des Einsatzes'

140 Boeken

144 L. Polman:
Bericht uit Afrika – De Cartoon Oorlog

146 E.J. Oliemans:
Tegenwicht – De Tien van Berlijn en de 'Candorians'

148 Samenvattingen / Summaries

NATIONALE OPERATIES

Het denken over nationale operaties van de krijgsmacht heeft het afgelopen decennium een metamorfose ondergaan. En het is de vraag of de verandering al is afgerond. Eén ding springt nu al in het oog: in plaats van als 'vangnet' wordt de krijgsmacht door steeds meer groepen in de samenleving thans als volwaardige veiligheids-partner gezien.

Deze kentering in het denken over nationale operaties is geleidelijk verlopen. Decennialang kon de binnenlandse rol van de krijgsmacht gesymboliseerd worden met het bekende vangnet. Wanneer de capaciteiten van civiele autoriteiten in Nederland ontoereikend bleken, schoot Defensie doorgaans met 'handjes en wielen' te hulp. Als reactie op omstreden bijstandverleningen in de periode 1970-1980 bestond er bij Defensie en andere departementen een uiterst terughoudende attitude ten opzicht van militaire bijstand. Als er al bijstand werd verleend, dan was deze bij voorkeur ongewapend of onzichtbaar voor het publiek.

In de periode van 'ombuigingen' en een toegenomen vraag om veiligheid, vraagt de minister van Defensie zich in 1997 af 'of de krijgsmacht op het vlak van interne veiligheid niet een grotere rol moet spelen?'. Het antwoord was positief, want in 2000 'promoveren' de nationale taken van de krijgsmacht in Grondwet en Defensienota van neventaak tot (derde) hoofdtaak.

De bomaanslagen van Al Qa'ida in 2001 werkten als een eerste katalysator bij dit proces. Bestrijden en voorkomen van internationale dreigingen (waaronder terrorisme, criminaliteit, falende staten) vindt in binnen- én buitenland plaats en wordt zowel door politie als krijgsmacht uitgevoerd. Vervolgens schokt de moord op Pim Fortuyn onze maatschappelijke orde zodanig dat een herbezinning op bewaken en beveiligen van personen en objecten volgt. De terroristische aanslagen in Madrid (2004) en Londen (2005) demonstreren dat de effecten van buitenlands beleid ook in Europa binnenlandse repercussies kunnen krijgen. Veiligheidstheoretici zien hun voorspellingen bewaarheid worden. De reacties op de moord van Theo van Gogh en de incidenten rond de aanhouding in het Laakkwartier voeren de druk op de civiele

autoriteiten nog meer op. De recente onrusten in Parijs, Brussel en Sydney ten slotte tonen aan dat omvangrijke binnenlandse onlusten de politieke en sociale stabiliteit kunnen ondermijnen.

Inmiddels hebben we een nieuw stelsel van bewaken en beveiligen, *sky marshalls*, een nationale coördinator terreurbestrijding, F-16's tegen *renegades*, de Raad voor de Nationale Veiligheid, de BBE-Snelle Interventie Eenheid en een minister van Justitie mét doorzettingsmacht. Maar vooral ook de nota Defensie en Nationale Veiligheid én nieuwe Civiel-Militaire Bestuursafspraken (CMBA). En het einde is nog niet in zicht. Steeds vaker is bijstand zichtbaar en in principe bewapend. Zowel in oefeningen (*Bonfire, Active Response*) als in de praktijk is dit te zien. Zo werden voor het bezoek van president Bush aan Margraten niet minder dan 1500 militairen ingezet.

Naast kwantiteit – 'handjes en wielen', binnen de krijgsmacht ook wel spottend 'gevulde overalls' genoemd – manifesteert Defensie zich op dit moment juist als toeleverancier van hoogwaardige en unieke militaire capaciteiten ten behoeve van civiele autoriteiten. Capaciteiten die gebaseerd zijn op geïnstitutionaliseerde militaire competenties, maar die met betrekkelijk geringe moeite in bijzondere situaties ook voor civiele (nationale) operaties kunnen worden aangevend.

Denk maar aan Patriots voor luchtruimbeveiliging bij een staatsbezoek; een brigadestaf (met bijbehorend informatiesysteem ISIS) die een civiele rampenstaf ondersteunt en faciliteert; of *military search* ter ondersteuning van de explosievenverkenners van de politie.

Deze koerswijziging vraagt intern echter om een grondige herbezinning. *Noblesse oblige*, zeggend. Nadat aan civiele kant de vraagzijde in kaart is gebracht en aan militaire zijde de (on)mogelijkheden zijn gedefinieerd en geëxploreerd, is het van belang deze intenties te concretiseren. We doen dat aan de hand van een aantal perspectieven.

Op doctrinair gebied valt allereerst op dat de Landmachtdoctrinepublicatie IV (LDP IV, Nationale Operaties) op z'n minst op een aantal pun-

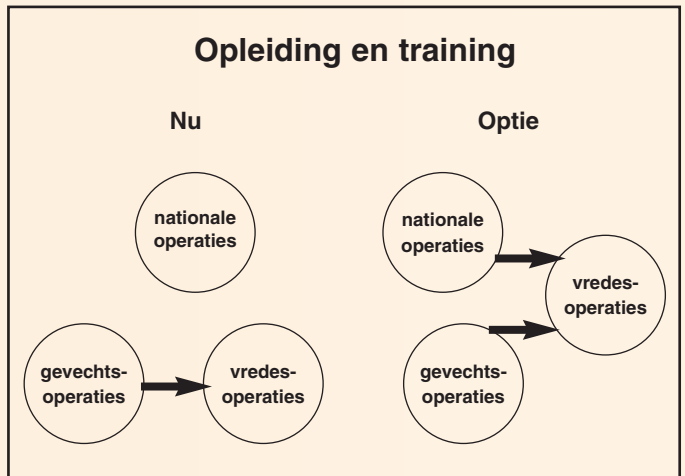
ten achterhaald is. In ieder geval is deze LDP 'geen formele uitdrukking van het [huidige] militaire denken [...]', maar veeleer een procedure-document, zeg maar SOP. In de nieuwe doctrine voor nationale operaties zal de geest van de nota Defensie en Nationale Veiligheid, de CMBA en eventuele vervolgspraken z'n weerslag moeten vinden.

Trouwens, misschien moeten we eerst wel een vraag van een hogere orde stellen: is een aparte doctrine voor nationale operaties wel nodig, nu interne en externe veiligheid steeds meer verflochten raken? En de militaire operaties die in dat kader worden uitgevoerd ook. Ten aanzien van de schier oneindige lijst van soorten bijstand en steunverlening kan het daarnaast geen kwaad zicht te hebben op de vigerende autorisatieprocedures en (semi-permanente) arrangementen.

Op het vlak van commandovoering lijkt weinig te vrezem; zeker nu juist civiele crisisbeheersingsorganisaties op aangeven van het *Clingendael Centre of Strategic Studies* aangespoord worden om onze militaire wijze van commandovoering over te nemen. Maar we moeten ons wel realiseren dat nationale taken nieuwe heren brengen die gediend moeten worden. En daarvoor moet inderdaad geoefend worden. Het kan ook geen kwaad om enig besef van civiele besluitvormingsprocedures, civiele bevoegdhedenverdeling en bijvoorbeeld noodbevoegdheden te hebben. Sowieso moeten commandanten en manschappen bekend en getraind zijn met de eigen (gewelds)bevoegdheden.

In crisistijd is communicatie van levensbelang. Onze commandanten en liasons moeten dus de 'taal' van de civiele gezagsdragers en opdrachtgevers perfect verstaan. En vice versa. Wederom trainen en oefenen dus.

Ook zou bezien kunnen worden hoe de eigen opleidings- en trainingsinspanning, die ter voorbereiding op nationale inzet onvermijdelijk is, effectief en efficiënt kan worden ingepast. Bijvoorbeeld door vredesbewarende operaties niet langer te beschouwen als gedeëscaleerde gevechtsoperaties (voorzien van escalatiemogelijkheid), maar als een kruising van gevechts- en nationale operaties. Naast een primaire opleiding voor gevechtsoperaties, bereiden eenheden zich tevens voor op nationale inzet. Vervolgens kan de trainingsinspanning voor vredesoperaties – een hybride van nationale en gevechtsoperaties – in belangrijke mate worden teruggebracht (zie schema).

Een onderliggende vraag betreft het ambitieniveau dat Defensie moet nastreven in het kader van de Nationale Operaties. Is er voor de krijgsmacht een bovengrens, en zo ja, welke? Welke (hoofd)taak heeft prioriteit?

Bij dit soort interne vraagstukken kan niet voorbij worden gegaan aan de omgeving. Daar circuleren principiële vragen: waar houden civiele taken op en beginnen militaire? Ook mogen we onze ogen niet sluiten voor de effecten die (eventueel omvangrijke) militaire bijstand in de perceptie van maatschappij en civiele autoriteiten zelf heeft.

Bij binnenlandse inzet zal er dus een uiterst kritisch publiek zijn. Niet alleen vindt inzet 'dichtbij huis', zo niet naast de deur, plaats en zijn media prangend dichtbij. Maar bovendien zullen opposanten die niets in een binnenlandse rol van de krijgsmacht zien, iedere misstap aangrijpen om hun gelijk te halen. Hun argumenten zijn bekend, maar achterhaald. We noemen er enkele: 'militairen horen in een democratie geen binnenlandse taken te hebben'; 'militairen zijn niet opgeleid om...'; 'militairen zijn te laag opgeleid'; 'de militaire organisatie en leiderschapstijl is niet geschikt voor...'; 'militairen kunnen niet met proportionaliteit, subsidiariteit of minimaal gebruik van geweld omgaan'.

Het voert te ver om hier al deze meningen te weerleggen. Ons volstaat het volgende: als een militair in Bosnië, Irak of Afghanistan wel binnenlandse veiligheidstaken kan vervullen, en succesvol met civiele autoriteiten samenwerkt, waarom zou hij of zij dat dan in Nederland niet kunnen?

Gaten dichten in militaire grondrobotica

Militaire behoeften en industriële ontwikkelingen

dr. ir. E.J.A. van Zijderveld*

Inleiding

Hoe komt het toch dat het gebruik van grondrobots voor een breed scala aan militaire doeleinden maar langzaam van de grond komt? Veel van de beschikbare grondrobots zijn slechts op een beperkt aantal militaire taken gericht: ontmijnen en onschadelijk maken van explosieven. Bovendien zijn deze robots doorgaans niet specifiek voor het militaire domein ontworpen, maar voor civiele gebruikers zoals niet-gouvernementele organisaties (NGO's). De grote uitzondering op deze situatie is overigens het *Future Combat System* (FCS) programma in de Verenigde Staten. Dit militaire programma richt zich deels wél nadrukkelijk op militaire robots.¹

Een belangrijke verklarende factor is de beperkte afstemming tussen industrie en militairen. De industrie heeft veel door militairen gebruikte grondrobots namelijk min of meer op eigen initiatief ontworpen, op basis van reeds aanwezige kennis en standaardmodu-

les. Met als gevolg dat in militaire operaties vaak min of meer standaardgrondrobots worden geïntroduceerd zonder daarbij specifiek militaire eisen goed te hebben doordacht.

Een andere verklarende factor is de beperkte kennis van militairen over de technische mogelijkheden en de technische obstakels die nog moeten worden geslecht om tot werkelijk bruikbare militaire robots te komen.

Beide factoren zorgen ervoor dat een echte discussie tussen industrie en gebruikers nog niet goed van de grond is gekomen. Een gemiste kans, omdat een beter wederzijds begrip tussen militaire behoeften en industriële mogelijkheden zal leiden tot beter bruikbare grondrobots en een kortere ontwikkeltijd.

In dit artikel ga ik in op een workshop die is gehouden om deze discussie op

On the network,
the fast become faster.

FCS

The US Army's Future Combat System, it's the foundation of the Future Force. By making fully integrated systems that are interoperable with your and your team's, FCS empowers Units of Action with the power to act, move, talk and work together. The best of industry FCS has been making this more a reality. Working on all program requirements to get the warfighter equipped and in any battlefield.

WWW.ARMY.MIL/FCS

Poster van het Amerikaanse fcs-programma (Collectie NIMH)

gang te brengen. De daar gesignaleerde militaire behoeften aan ondersteuning met grondrobots komen vervolgens aan de orde, samen met een aantal essentiële eisen voor de potentiële gebruikers.

Vervolgens geef ik de belangrijkste technologische ontwikkelingen weer die nodig zijn om aan al die eisen te voldoen, om af te sluiten met de internationale vervolgcategorie die is ge-

* De auteur is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan TNO Defensie en Veiligheid te Den Haag. Over de discrepantie op het gebied van militaire grondrobots tussen gebruikers en de onderzoeksweld publiceerde hij eerder in de *Militaire Spectator*: E.J.A. Zijderveld en D.M. Brongers, 'Robots in het veld; makkers voor het leven?' (jrg. 72) (2003) pagina 376 e.v.

¹ Het FCS beoogt een naadloze integratie van voertuigen, sensoren, communicatie en robottechnologie, alles samenwerkend als een groot 'system of systems'. Het gebruikt onder meer gerobotiseerde pantser- en transportvoertuigen. Zie voor meer details over het FCS bijvoorbeeld het artikel van Steve Olson.

start om de resultaten van deze discussie verder te brengen.

Kloof tussen industrie en krijgsmacht

Dat deze kloof in begrip tussen industrie en krijgsmacht daadwerkelijk bestaat, bleek wel op een in september 2004 gehouden NAVO-workshop over dit onderwerp.² 70 Deelnemers uit 16 overwegend Europese landen bleken bereid drie dagen van hun kostbare tijd te besteden aan het analyseren van de kloof en de mogelijke aanpak om de kloof te dichten. Doel van de workshop was om de vijf door militairen meest gewenste grondrobots te definiëren, en vervolgens te bepalen welke technologische aspecten versneld ontwikkeld moeten worden om in 2008 werkende prototypes te hebben.

Wensen

In de workshop waren de wensen van de militaire gebruikers leidend: zij mochten bepalen voor welke militaire taken ze inzet van grondrobots het nuttigst vinden. Ook mochten ze gedetailleerd aangeven welke eisen ze aan die grondrobots stellen op het gebied van sensormogelijkheden, platformkenmerken, mens-machine interactie, communicatie en navigatie.

Mogelijkheden

Vertegenwoordigers van de industrie en onderzoekers hadden in de workshop als taak gezamenlijk de huidige stand van de techniek vast te stellen, alsmede de te verwachten stand in het jaar 2008 onder de huidige ontwikkelstrategie en snelheid. Als hulpmiddel hiervoor gebruikten de technici de zogenoemde *Technology Readiness Levels* (TRL), die aangeven in welk

² Deze workshop is gehouden op 22-23 september 2004 bij het *Forschungsgesellschaft für Angewandte Naturwissenschaften* e.V. (FGAN) te Bonn / Wachtberg, en is georganiseerd door de NAVO-werkgroep IST-032/RTG-014 'Multi-robot systems in military domains'. De auteur is lid van deze werkgroep en mede-organisator van de workshop.

TRL 9: Actual system 'operationally/mission proven' through successful mission operations

Actual application of the technology in its final form and under mission conditions, such as those encountered in operational test and evaluation. Thoroughly debugged software. Fully integrated with operational hardware/software systems. In almost all cases, this is the end of the last 'bug fixing' aspects of true system development. All documentation completed. Successful operational experience. Sustaining software engineering support in place. Actual system fully demonstrated.

TRL 8: Actual system completed and 'operationally/mission qualified' through test and demonstration in an operational environment

Technology has been proven to work in its final form and under expected conditions. In almost all cases, this TRL represents the end of true system development. Thoroughly debugged software. Fully integrated with operational hardware and software systems. Most user documentation, training documentation, and maintenance documentation completed. All functionality tested in simulated and operational scenarios. Verification & Validation completed.

TRL 7: System prototype demonstration in an operational environment

Prototype near or at planned operational system. Most functionality available for demonstration and test. Well integrated with operational hardware/software systems. Most software bugs removed. Examples include testing the prototype in a test bed. Limited documentation available.

TRL 6: System/subsystem prototype demonstration in a relevant end-to-end environment

Prototype implementations on full scale realistic problems. Partially integrated with existing hardware/software systems. Examples include testing a prototype in a high fidelity laboratory environment or in simulated operational environment. Limited documentation available. Engineering feasibility fully demonstrated.

TRL 5: Module and/or subsystem validation in relevant environment

The basic technological components are integrated with reasonably realistic supporting elements so that the technology can be tested in a simulated environment. Examples include 'high fidelity' laboratory integration of components. Prototype implementations conform to target environment/interfaces. Experiments with realistic problems. Simulated interfaces to existing systems.

TRL 4: Module and/or subsystem validation in laboratory environment

Basic technological components are integrated to establish that the pieces will work together. This is relatively 'low fidelity' compared to the eventual system. Examples include integration of 'ad hoc' hardware in a laboratory. Standalone prototype implementations. Experiments with full scale problems or data sets.

TRL 3: Analytical and experimental critical function and/or characteristic proof-of-concept

Active research and development is initiated. Limited functionality implementations. Experiments with small representative data sets. Scientific feasibility fully demonstrated. This includes analytical studies and laboratory studies to physically validate analytical predictions of separate elements of the technology. Examples include components that are not yet integrated or representative.

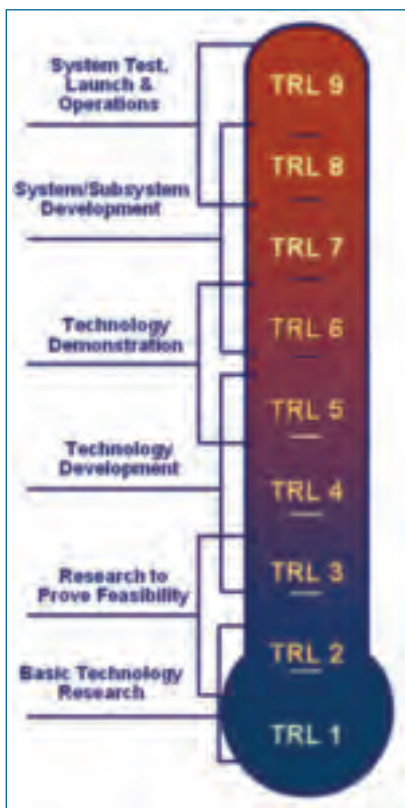
TRL 2: Technology concept and/or application formulated

Basic principles coded. Experiments with synthetic data. Mostly applied research. Once basic principles are observed, practical applications can be invented. The application is speculative and there is no proof or detailed analysis to support the assumption. Examples are still limited to paper studies.

TRL 1: Basic principles observed and reported

Lowest level of technology readiness. Scientific research begins with to be translated into applied research and development. Mathematical formulations. Mix of basic and applied research. Example might include paper studies of a technology's basic properties.

Figuur 1 Technology Readiness Level (TRL) definities

Figuur 2 Technology Readiness Level (TRL) overzicht

stadium van ‘volwassenheid’ een technologie zich bevindt. Zie figuur 1 en 2 voor details over deze internationaal gehanteerde niveaus.

Door de militaire wensen te leggen naast de te verwachten stand der techniek in het jaar 2008, ontstaat vanzelf een duidelijk beeld van de technologische punten die versneld moeten worden ontwikkeld om in 2008 een werkende grondrobot (in de vorm van een demonstratiemodel dat aan TRL-niveau 7 voldoet) te hebben.

Tot slot is beoordeeld in hoeverre versnelde ontwikkeling van deze technologische aspecten inderdaad een reële mogelijkheid is, en is een vervolgplan gemaakt.

³ *Reconnaissance* omvat verkenningstaken, doorgaans in vijandig gebied. *Surveillance* omvat bewakingstaken, doorgaans in door eigen eenheden gecontroleerd gebied.

De militaire behoeften

Heel prikkelend is dat de militairen in de workshop bij het bepalen van taken waarvoor ondersteuning met grondrobots wenselijk is, een aantal tot nu toe gangbare benaderingen verlieten. Zo gaven zij aan het wenselijk te vinden om verschillende taken die relatief dicht bij elkaar liggen, met één en dezelfde grondrobot uit te voeren. Waar momenteel de gedachten nog veelal naar tamelijk gespecialiseerde grondrobots uitgaan, vaak bewust of onbewust gestuurd door de huidige stand der techniek, blijkt toch een duidelijke behoefte te bestaan aan een zo beperkt mogelijk aantal verschillende grondrobots.

Afgezien van voordelen als minder – vaak tijdrovende en dure – materieelverwervingstrajecten en reserve-delen, is het ook prettig om bedienend personeel minder specialistisch op te moeten leiden. Dit vergroot de inzetbaarheid van zowel grondrobots als bedienaars, en maakt het ook nog eens gemakkelijker om tijdens een inzet snel in te spelen op – al dan niet voorziene – veranderende behoeftes aan gerobotiseerde ondersteuning.

Een concreet voorbeeld is het willen combineren van verschillende soorten *reconnaissance* plus *surveillance* in één grondrobot: *zone, area, route* en *point reconnaissance* én *surveillance* met dezelfde robot.³

Ook het combineren van verschillende ontmijningstaken in één grondrobot staat hoog op het verlanglijstje, althans van degenen die aan de workshop deelnamen: zowel tactische als post-conflict ontmijning van zowel AP- als AT-mijnen moet eigenlijk met één en dezelfde robot kunnen.

Bij de verdere ontwikkeling van militaire robotica zal het combineren van meerdere van oudsher gescheiden taken in één robot een steeds vaker terugkerend fenomeen worden. Of alle combinaties in de praktijk ook daadwerkelijk handig zijn, valt natuurlijk nog te bezien.

Van de bij voorkeur met een grondrobot uit te voeren taken, is het controleren van voertuigen en mensen bij checkpoints het meest in het oog springend. Achteraf is natuurlijk goed te verklaren dat de militairen deze taak in de workshop als belangrijk naar voren brachten, gezien de verschuiving van de aandacht naar internationale vredestaken waarbij strijders en gewone burgers op het oog vaak moeilijk van elkaar zijn te onderscheiden.

Maar ook vanuit de toenemende druk op terrorismebestrijding op het eigen grondgebied neemt de behoefte aan controle mogelijkheden op checkpoints toe – een behoefte die de komende jaren wellicht alleen maar sterker wordt.

Uit de workshop kwam naar voren dat de militairen bij de volgende taken een duidelijke behoefte hebben aan ondersteuning met grondrobots:

- 1 *reconnaissance* en *surveillance*, inclusief NBC voor tactische ondersteuning van de grondeenheden;

2 tactisch en post-conflict AP- en AT-ontmijnen van wegen en velden;

3 transporteren van goederen in konvooien;

4 controleren van voertuigen en mensen op explosieven en wapens op checkpoints;

5 dragen van uitrusting van uitgestegen soldaat.

In het kort komen de militaire eisen voor deze taken op het volgende neer.

'Reconnaissance' en 'surveillance'

Zoals eerder genoemd is voor *reconnaissance* en *surveillance* het wensbeeld: een robot die flexibel inzetbaar is voor zowel *zone*, *area*, *route* als *point reconnaissance* én *surveillance*.

Op deze manier is een soepele overgang van de ene naar de andere taak mogelijk, waardoor bijvoorbeeld een robot die een specifieke *point surveillance* taak uitvoert eenvoudig en snel naar bijvoorbeeld een *area surveillance* over kan gaan.

Een robot in gebruik bij Al Iskandariyah, Irak, 2005

(Foto U.S. Air Force, K. Gibbons III; collectie NIMH)

Dit maakt een gevarieerd inzetprogramma van één en dezelfde robot mogelijk, waarbij met een beperkt aantal middelen toch een veelheid aan taken valt af te dekken. Met een dergelijke robot is het bijvoorbeeld mogelijk om tijdens een *reconnaissance* taak op autonome *point surveillance* over te gaan als tijdens de *reconnaissance* een interessant object is ontdekt.

Het feit dat de robot ook bruikbaar moet zijn voor *reconnaissance* taken verzwaart de eraan gestelde eisen: op vrijwel alle vlakken stelt *reconnaissance* volgens de militairen de hoogste technische eisen op aspecten als voortzettingsvermogen, geluidsproductie, bescherming, sensoren en in-

Amerikaanse mariniers met de 'Explosive Ordinance Disposal' demonstreren hun uitrusting, 2004

(Foto U.S. Marine Corps, D.J. Klein; collectie NIMH)

telligente 'on-board' verwerking van sensorinformatie. Dit laatste ten behoeve van maximale autonome besluitvorming en daardoor minimale (traceerbare) communicatie met de bedienaars.

Dat de eisen op al deze gebieden voor *reconnaissance* hoog zijn, komt door de aard van de taak en de omgevingscondities. Deze taak draait namelijk om het kunnen zien en verplaatsen in vijandig gebied zonder zelf gezien te worden, en dat vaak gedurende meerdere dagen achtereen.

Idealiter bepaalt de grondrobot dan ook zelf op betrouwbare wijze of een waargenomen persoon of voertuig vriendschappelijk of vijandig is, wat nog meer relevant is voor het *surveillance* dan voor het *reconnaissance* deel. Daarnaast zou het voertuig, als onderdeel van juist zijn *reconnaissance* taak, NBC-besmette gebieden moeten kunnen rapporteren maar ook toegangswegen kunnen markeren en afzetten.

Ontmijnen

Een ander ideaal van de militairen in de workshop is een robot die geschikt is voor zowel tactisch als post-conflict ontminen, en dan ook nog voor zowel AP- als AT-mijnen. Huidige ontminningssystemen maken nog een duidelijk onderscheid naar de verschillende toepassingsgebieden, omdat ze verschillen in onder meer de vereiste nauwkeurigheid en snelheid, en daarmee in de te gebruiken sensoren en werkwijze.

Bij post-conflict ontminen is bijvoorbeeld de snelheid minder relevant, maar is een zeer hoge nauwkeurigheid essentieel – het missen van een AP-mijn in een veld is eigenlijk ongeoorloofd. Bij tactisch ontminen is doorgaans de eerste prioriteit om tijdens een opmars snel een redelijk (maar niet per se gegarandeerd) veilige doorgang door een AT-veld te krijgen.

Ondanks deze verschillen is de militaire droom toch een gecombineerde

Een gebied wordt gezuiverd van explosieven, Irak, 2005

(Foto U.S. Air Force; collectie NIMH)

machine. Een belangrijke reden is het terugdringen van de diversiteit in opleidingen en specifieke kennis van onderhoudsmensen.

De ideale ontminningsrobot kan de mijn niet alleen detecteren, maar naar keuze ook markeren, verwijderen of ter plekke onschadelijk maken. Behalve dat de robot zowel 'tele-operated' (op afstand te bedienen) als volledig autonoom moet kunnen werken, is het ook wenselijk dat hij de menselijke bedienaar altijd op de hoogte houdt van de gedetecteerde mijnen en een inschatting geeft van de benodigde tijd alsmede kans op succes om de mijn te ruimen.

Transport in konvoeien

Het capaciteitsbeslag dat bemand transport op de militairen in een inzetgebied legt, maar ook de kwetsbaarheid van konvoeien zijn redenen om het konvooitransport hoog op de militaire wensenlijst voor met robots ondersteunde taken te plaatsen. Deze robots moeten dan een door een mens bestuurd voertuig kunnen volgen, maar ook volledig autonoom kunnen rijden.

Hoewel deze taak wellicht minder spannend lijkt, kleven er wel de nodige uitdagingen aan. Vooral het veilig kunnen rijden temidden van normaal (burger-)verkeer, met alle situaties die daar kunnen optreden, alsmede de daaraan gekoppelde knelpunten rondom wetgeving zijn essentieel maar beslist niet eenvoudig op te lossen.

De snelheid van een dergelijk autonoom transportvoertuig moet volgens de militairen vergelijkbaar zijn met die van een door mensen bestuurd voertuig.

Explosieven-controles op checkpoints

Weinig genoemd in andere studies naar grondrobots maar toch van toenemend belang is deze taak: het controleren van voertuigen en personen op wapens en explosieven. Dit is vooral van belang op checkpoints, waarbij de robot niet alleen een wapen of explosief moet kunnen detecteren, maar ook moet kunnen voorkómen dat een verdacht voertuig of persoon vlucht. En de robot moet ook nog eens in staat zijn om – ter beveiliging – de omgeving van de

eventuele explosie of het wapen af te schermen.

In een situatie met meerdere checkpoints langs een weg, is het natuurlijk niet zinvol om dezelfde persoon of hetzelfde voertuig meerdere keren achtereen te controleren – mits redelijkerwijs is aan te nemen dat tussendoor geen stop is gemaakt. Daarom eisen de militairen ook dat de robots op de verschillende checkpoints met elkaar kunnen communiceren over de reeds gecontroleerde passanten.

En de robots moeten ook alle informatie over de gepasseerde voertuigen en personen kunnen onthouden, om bijvoorbeeld na een toch gepleegde aanslag de potentiële daders te kunnen traceren.

Drager van uitrusting

Om de steeds toenemende uitrusting van de uitgestegen soldaat te kunnen vervoeren is een grondrobot erg gewenst. Deze moet niet alleen in staat zijn soldaten bijna overal te volgen, maar ook achtergelaten kunnen worden om later, als de situatie veilig is, weer bij de soldaten geroepen te kun-

nen worden. Deze robot moet ook bruikbaar zijn voor gewondentransport en – niet geheel onbelangrijk – een zelfverdedigingssysteem hebben tegen op de lading beluste rovers.

Technologische 'gaten'

De verschillen tussen militaire wensen en de naar verwachting technologische mogelijkheden in het streefjaar 2008 zijn ook in de workshop vastgesteld. Al snel kon worden geconcludeerd dat de vijf ideale grondrobots, zoals omschreven door de militairen, op dit moment niet realiseerbaar zijn. In het streefjaar 2008 zal weliswaar meer mogelijk zijn dan nu, maar nog steeds niet genoeg.

Hierna ga ik in op de belangrijkste 'gaten' die in 2008 tussen de militaire wensen en de technologische mogelijkheden zijn te verwachten indien de techniek zich volgens het huidige beleid en in het huidige tempo blijft ontwikkelen. Afgezien van de gaten zelf, is daarbij uiteraard ook de aanpak om de geconstateerde gaten te dichten van belang.

Communicatie

Op het gebied van communicatie stellen de toekomstige militaire robots zware eisen, waaraan momenteel geen enkel communicatiesysteem kan voldoen. Deze eisen bestaan uit mobiele, draadloze en ad hoc communicatie, grote bereiken, communicatie tussen meer dan twee punten, dynamische aanpassing aan beschikbare netwerken, intelligent prioriteiten toekennen bij beperkte capaciteit en de beveiliging van de communicatie.

Om dit alles toch mogelijk te maken, moet een generiek robot-communicatiesysteem worden ontwikkeld dat waarschijnlijk meerdere al bestaande systemen zal moeten gaan combineren. Hiervoor lijken kansen te liggen bij de doorontwikkeling van de zogenoemde *Software Defined Radio* (SDR) en bij speciale mobiele ad hoc netwerk (MANET) protocollen.

Sensoren

Op het gebied van sensoren is een aandachtspunt het mogelijk maken van betrouwbare obstakeldetectie in alle soorten terrein en onder alle weercondities. Onderdeel hiervan is het verkrijgen van geschikte sensorinformatie voor zeer betrouwbare, autonome navigatie van robots tussen normaal verkeer.

Voor specifieke taken liggen er op het gebied van sensoren ook uitdagingen in het snel en betrouwbaar detecteren van alle typen mijnen, en van een breed scala aan chemische en biologische besmettingen.

Om dit mogelijk te maken, is het belangrijk veel meer aandacht aan sensorfusie te besteden – hierbij combineert de robot informatie van verschillende sensoren (bijvoorbeeld video en radar) op een slimme manier tot een totaalbeeld dat completer en robuuster is dan met één enkele sensor ooit mogelijk zal zijn.

Navigatie

Op het gebied van navigatie zijn de belangrijkste technologische uitdagingen het autonoom kunnen volgen van alle soorten wegen en het auto-

Een Amerikaanse Explosieven Opruimingsdienst gebruikt een Talon 3B-robot om geïmproviseerd explosief materiaal uit de weg te ruimen, Irak, 2005 (Foto U.S. Air Force, R.E. Cooley IV; collectie NIMH)

noom kunnen rijden tussen normaal verkeer. Een ander punt dat nog veel aandacht dient te krijgen is het autonoom kunnen rijden in diverse terreincondities, en dan ook nog onder bijna alle weercondities (uitgezonderd arctisch).

Ten slotte behoeft de techniek waarmee de robot vrijwel ieder willekeurig voertuig in een konvooi kan volgen nadere ontwikkeling. Om deze ontwikkelingen op het gebied van navigatie beter te structureren, is het volgens de workshopdeelnemers wel nodig om eerst duidelijke prioriteiten te stellen in de omgevingscondities waarin de robot moet kunnen navigeren, en dienen duidelijke prestatie-maten voor de navigatie te worden vastgesteld.

Mens-machine interactie

Op het gebied van mens-machine interactie geldt dat huidige mens-machine interfaces zich vooral richten op zogenoemde 'tele-operated' robots. Voor autonome robots bestaan nog niet veel mens-machine interfaces, al was het alleen maar omdat het aantal echt autonome grondrobots nog beperkt is.

Aandachtspunt bij de verdere ontwikkeling van mens-machine interfaces is in ieder geval het terugdringen van de tijd die de militair nodig heeft om mentaal om te schakelen tussen de bediening van de robot en zijn werkelijke omgeving. In een operationele omgeving is het namelijk van vitaal belang om dit snel en moeiteloos te kunnen.

Andere aandachtspunten zijn de ontwikkeling van draagbare interfaces en de standaardisatie van interfaces voor algemene taken met grondrobots, ten einde specifieke kennis die nodig is voor het bedienen van een bepaalde grondrobot, te verkleinen.

Robot platforms

Op het gebied van de robot platforms zijn ook verschillende aandachtspunten onderkend. Het robot platform is als het ware de lijm die de overige technologieën samenvoegt en zorgt voor de voortstuwing en bescherming. Op dit gebied moet meer aandacht worden geschonken aan efficiënte aandrijftreinen waarmee de grondrobot zelfs bij schade mobiel blijft, en aan betere ophangingsystemen voor wielen en rupsbanden.

Investerings in het gebruik van nieuwe materialen en bouwmethoden zijn nodig voor gewichtsbesparing bij toch goede prestaties, voor ballistische en elektromagnetische bescherming, en voor modulariteit van alle subsystemen van de robot. Die modulariteit draagt bij aan een flexibele aanpassing van de robot aan een specifieke missie (bijvoorbeeld door snel enkele sensoren te wisselen) en aan een verhoogde inzetbaarheid doordat defecte onderdelen sneller zijn te vervangen.

Het vervolg: de Core Group

De grote toegevoegde waarde van een workshop zoals gehouden in Bonn, is de verfrissende open discussie tussen gebruikers, industrie en research over de militaire behoeften en de technologische obstakels – en hoe deze obstakels te slechten.

Een dergelijke open en brede discussie ervoeren de deelnemers aan de workshop als bijzonder waardevol, maar was – voor zover bekend – merkwaardig genoeg nog niet eerder gevoerd binnen Europa.

Een robot wordt getest door Amerikaanse mariniers in Djibouti (2004). Doel is het verhogen van de veiligheid op het basiskamp
(Foto U.S. Navy, J. Ebaló; collectie NIMH)

**Model van een 'Armed
Robotic Vehicle'**
(Collectie NIMH)

Om de ontstane interactie tussen gebruikers, industrie en research levend te houden, is op de workshop besloten een zogenoemde Core Group in het leven te roepen. Deze Core Group bestaat uit vertegenwoordigers van gebruikers, industrie en research-organisaties. Hoewel in eerste instantie alleen militaire gebruikers betrokken zijn, staat deelname ook open voor andere gebruikers met vergelijkbare taken. Ook Nederland neemt deel, zowel vanuit de kant van militaire gebruikers (OTCMAN KC en GM)⁴ als vanuit de research (TNO Defensie en Veiligheid).

Deze Core Group is een gecombineerde NAVO/EURON-activiteit, waarbij het NAVO-deel zich richt op de ondersteuning van militaire taken met grondrobots, en het EURON-deel op het stimuleren van onderzoek waarmee het mogelijk wordt de doelen van de gebruikers (en daarmee van de industrie) te realiseren. EURON⁵ is een overkoepelende organisatie voor Europees onderzoek op het gebied van robotica, zie www.euron.org.

'Capability show' in 2006

De Core Group organiseert van 15 tot 18 mei 2006 een zogenoemde 'capability show', waar de industrie voor een drietal door de militairen gedefinieerde taken een *live* demonstratie met grondrobots geeft, in een realistische omgeving.

De eerste taak zal *'Surveillance and reconnaissance in non-urban terrain'* zijn, de tweede taak *'Tactical aware-*

ness in urban environment', waarbij de robots zowel buiten als binnen gebouwen moeten opereren, en de derde taak *'Mine detection in non-urban terrain'*.

Deze 'capability show' is geen echte wedstrijd tussen de verschillende industriële deelnemers, maar heeft het karakter van een demonstratie waarin de industrie de huidige stand der techniek toetst aan de militaire wensen. Ook moet de demonstratie het wederzijdse begrip tussen militairen en industrie vergroten over de operationele wensen en de technologische mogelijkheden en obstakels. De ervaringen in deze 'capability show' zullen ongetwijfeld richting geven aan verdere ontwikkelingen bij industrie en research.

Meer details over deze demonstratie zijn te vinden op www.elrob2006.org.

Wedstrijd in 2007

Teneinde research-inspanningen nog nadrukkelijker te kunnen sturen in voor militairen en industrie relevante richtingen, zal de Core Group in 2007 een echte wedstrijd voor de research-organisaties organiseren. Dit evenement richt zich nadrukkelijk op de meer experimentele technieken die

desondanks op langere termijn voor industrie en militairen relevant kunnen zijn.

De omgeving voor deze wedstrijd zal dan ook wat minder realistisch zijn dan bij de 'capability show' een jaar eerder, aangezien aan deze experimentele technieken minder hoge eisen zijn te stellen. Toch zullen de uit te voeren opdrachten om de wedstrijd te kunnen winnen zoveel mogelijk bij het militair gewenste gebruik aansluiten.

Met dergelijke activiteiten hoopt de Core Group een bijdrage te leveren aan het dichten van de kloof op het gebied van grondrobotica tussen militairen, industrie en research. Meer informatie over de Core Group en haar huidige activiteiten is te vinden op de website www.european-robotics.org.

Wie weet, maken over enkele jaren de eerste grondrobots hun entree in het Nederlandse militaire optreden.

En nog heel verdienstelijke robots ook, als het aan de Core Group ligt!

Literatuur

Steve Olson – *Unmanned Vehicles* 2004 (mei-juni) 11.

⁴ OTCMan KC en GM staat voor 'Opleidings- en TrainingsCentrum Manoeuvre, Kennis-Centrum Grondgebonden Manoeuvre'.

⁵ EURON staat voor *European Robotics Research Network*.

De 'NATO Training Mission Iraq'

drs. R.T. Sondag – kolonel der infanterie*

Inleiding

Op 3 april 2005 hebben de laatste Nederlanders van het nadetachment van *Stabilisation Force Iraq 5* (SFIR 5) Irak verlaten.¹ Vanaf juli 2003 hebben circa 7000 Nederlands militairen aan deze missie deelgenomen. Velen menen dat hiermee een eind is gekomen aan de Nederlandse bijdrage aan de wederopbouw van Irak. Er zijn echter nog steeds Nederlandse militairen werkzaam in Irak, namelijk bij de *NATO Training Mission Iraq* (NTM-I) in Bagdad en omgeving.² Een missie waaraan Nederland naar verwachting voor langere tijd zal blijven deelnemen.

In dit artikel schets ik kort de voorgeschiedenis van NTM-I, vervolgens de opdracht, taken en fasering zoals opgedragen door *Supreme Allied Command Europe* (SACEUR), daarna de organisatie en de locaties van deze

De NAVO-top in Istanbul, 28 en 29 juni 2004 (Foto NAVO; collectie NIMH)

missie en de relatie met de *Multi-national Security Transition Command-Iraq* (MNSTC-I). Ik sluit af met een paragraaf over de Arabische cultuur en een epiloog.

Voorgeschiedenis

In een brief van 22 juni 2004 heeft premier Allawi namens de toenmalige Irakese interim-regering de NAVO om steun verzocht bij de training, uitrusting en andere aspecten van de wederopbouw van de Irakese veiligheidsorganisaties.³ Tijdens de NAVO-top op 28 en 29 juni 2004 in Istanbul heeft de NAVO onder verwijzing naar VN-Veiligheidsraad-resolutie 1546 van 8 juni 2004 besloten hieraan gehoor te geven. Deze resolutie schrijft internationale en regionale organisaties – op verzoek – een mogelijke rol toe bij de wederopbouw van Irak.

* De auteur is van februari tot en met augustus 2005 uitgezonden geweest in de functie van *Chief Training Team National Joint Operation Center* van de *NATO Training Mission Iraq* (NTM-I).

1 Brief van de ministers van Buitenlandse Zaken, Bot, en van Defensie, Kamp, aan de Kamer, van 10 juni 2005.

2 Voor de volledigheid zij vermeld dat ook enkele Nederlandse militairen werkzaam zijn bij hoofdkwartieren van de *MultiNational Force Iraq* (MNF-I) in Bagdad en Basra.

3 Veiligheidsorganisaties bestaan, naast de reguliere strijdkrachten als leger, luchtmacht en marine, uit nog vele andere bewapende eenheden. Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft bijvoorbeeld behalve de gebruikelijke regionaal en stedelijk opererende politie-eenheden ook 'public-order brigades', 'border police brigades', 'Iraqi police commando brigades', 'provincial emergency battalions', en nog een aantal andere beveiligingseenheden. Ook diverse andere ministeries hebben hun eigen 'Facilities Protection Services'. Zie de artikelen van Overdiek, Muller en Mathijssen in de *Militaire Spectator* 2004 (jrg. 173) 10 en 2005 (jrg. 174) 4.

In deze *United Nations Security Council Resolution* (UNSCR) wordt dit als volgt verwoord:

UNSCR 1546

Decides that the multinational force shall have the authority to take all necessary measures to contribute to the maintenance of security and stability in Iraq in accordance with the letters annexed to this resolution expressing, inter alia, the Iraqi request for the continued presence of the multinational force and setting out its tasks, including by preventing and deterring terrorism, so that the United Nations can fulfill its role in assisting the Iraqi people... and the Iraqi people can implement freely and without intimidation the timetable and program for the political process and benefit from reconstruction and rehabilitation activities.

Als uitvloeisel hiervan werd op 14 juli 2004 een *Operational Liaison and Reconnaissance Team* ontplooid. Op 14 augustus 2004 werd de *NATO Training Implementation Mission-Iraq* (NTIM-I) in het leven geroepen, met de opdracht mogelijkheden voor (opleidings-)steun aan de Irakese veiligheidsorganisaties door de NAVO te onderzoeken.

De leiding over deze missie was in handen van de toenmalige gouverneur KMA, generaal-majoor KLU C.G.J. Hilderink. Onder zijn leiding is door een relatief kleine groep van circa 60 personen in korte tijd het concept voor de *NATO Training Mission* uitgewerkt en ter goedkeuring aangeboden aan de Noord-Atlantische Raad (NAR).

Persconferentie door de secretaris-generaal van de NAVO, De Hoop Scheffer
(Foto NAVO; collectie NIMH)

Op 17 november 2004 keurde de NAR het plan voor de *NATO Training Mission Iraq* (NTM-I) goed. Met *Operational Plan* (Oplan) 10303 werd de commandant van *Joint Forces Command* (COM JFC) Naples door SACEUR belast met de operationele uitvoering. Tijdens de bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken van de NAVO op 8 en 9 december 2004 heeft de secretaris-generaal (SG) van de NAVO, De Hoop Scheffer, SACEUR opgedragen over te gaan naar de volgende fase. Hiermee werd met ingang van 16 december 2004 NTIM-I hernoemd tot NTM-I en geactiveerd. De Nederlandse regering heeft direct na een oproep van SG De Hoop Scheffer 25 Nederlandse militairen ter beschikking gesteld.⁴

In februari 2005 heeft COM JFC Naples zijn Oplan 40303 *Operation Determined Mentor* uitgegeven, dat in april 2005 door SACEUR werd goedgekeurd.

Opdracht NTM-I

De opdracht van de NAVO-missie luidt als volgt:

NATO Training Mission-Iraq provides distinct training in cooperation with Iraqi Government and Multinational Security Transition Command-Iraq (MNSTC-I), assistance with equipping and technical assistance to the Iraqi Security Forces (ISF) in order to help Iraq develop an effective, democratically-led and enduring security sector.

De beoogde politieke eindsituatie is volgens SACEUR's Oplan 10303⁵:

fully functioning and self-sustaining Iraqi security structures responsible to the democratically formed Iraqi Government.

Oplan 40303⁶ van COM JFC Naples beschrijft de militaire eindsituatie als volgt:

A training level that produces functioning and self-sustaining ISF and having structures that are able to meet the present and future security challenges.

⁴ Brief van de ministers van Buitenlandse Zaken, Bot, van Defensie, Kamp, en voor Ontwikkelingssamenwerking, Van Ardenne-Van der Hoeven, aan de Kamer, nr. DVB/CV-005/05 van januari 2005.

⁵ Oplan 1303 SACEUR Operation Plan for the NATO Training Mission Iraq (NTM-I) van 25 oktober 2004, blz. 2.

⁶ Oplan 40303 JFC Naples, Point 1.d.(2)

Taken

NTM-I heeft de volgende taken:

- het geven van opleiding, advies en assistentie op operationeel en strategisch niveau;
- het bieden van ondersteuning bij het oprichten van het *Training, Education, and Doctrine Centre* (TEDC);
- coördineren van door NAVO-landen aangeboden militair materieel en militaire opleidingen;
- assisteren bij de oprichting van het *Iraqi Training Command*.

Uitgangspunt is dat alle adviezen en ondersteuning gebaseerd zijn op Iraakse beslissingen.⁷ Anders dan de *Multinational Force Iraq* (MNF-I) is NTM-I immers op verzoek van de Iraaken in Irak binnengekomen.⁸ De genoemde taken zullen nu verder worden toegelicht.

⁷ In Oplan 40303, 3.d (1) Commanders concept staat: *it should be realized that NTM-I is advising the ISF and not making decisions for them. All NATO personnel should be fully aware of this and act accordingly.*

⁸ Met VN-resolutie 1546 en de *Transfer of Authority* op 28 juni 2004 werd formeel de bezetting door de MNF-I opgeheven. Sindsdien is ook de MNF-I in Irak aanwezig op verzoek van de Iraakse regering.

Taak 1: Steun op operationeel en strategisch niveau

Deze taak wordt uitgevoerd door trainingsteams van NTM-I te koppelen aan de drie belangrijkste operatiecentra, namelijk die van het ministerie van de minister-president, van het ministerie van Defensie (MOD) en van het ministerie van Binnenlandse Zaken (MOI).

Het ministerie van de minister-president heeft een operatiekamer met zeer beperkte capaciteit. Deze operatiekamer wordt met informatie gevoed door het *National Joint Operation Center* (NJOC). De directeur van het NJOC is een generaal-majoor. Het NJOC telt in totaal 34 personen. De officieren zijn afkomstig van het ministerie van Defensie, van het ministerie van Binnenlandse Zaken en van de *Iraqi National Intelligence Service* (INIS).

De Iraakse krijgsmacht bestaat na volledige vulling uit een relatief kleine luchtmacht en marine; de landmacht beschikt dan over tien divisies en een aantal zelfstandige eenheden. Het MOD beschikt over een *Joint Operational Center* (JOC), geleid door een Iraakse brigade-generaal.

Een Amerikaanse marinier evalueert een wapentraining, Fallujah, Irak, 2005

(Foto U.S. Marine Corps, R.R. Attebury; collectie NIMH)

Irakese militairen krijgen gevechtstraining van Amerikaanse Special Forces, Irak, 2005

(Foto U.S. Air Force, M. Buytas; collectie NIMH)

In juli 2005 is het *Ground Forces Headquarters Command* opgericht. Hoewel steun aan dit operatiecentrum niet is vermeld in het operatieplan van COM JFC Naples verleent NTM-I ook aan dit operatiecentrum opleiding en advies.

Het MOI beschikt naast reguliere stedelijke en provinciale politie ook over een groot aantal gewapende eenheden. Dit ministerie heeft eveneens een operatiekamer, hier *National*

Command Center (NCC) genaamd. Ook een aantal andere ministeries, die beschikken over veiligheidstroepen, hebben een operatiekamer, zoals bijvoorbeeld het ministerie van Olie en het ministerie van Elektriciteit.

De taak van de NTM-I trainingsteams is het verlenen van advies, opleiding en training. Dit gebeurt op twee gebieden, die natuurlijk een wisselwerking met elkaar hebben: het verbeteren van het functioneren van deze operatiecentra, en het opleiden en trainen van de Iraakse officieren die daar werken.

Verbeteren van het functioneren van de operatiecentra geschiedt door het invoeren, aanpassen en/of het vastleggen van procedures, invoeren en leren gebruiken van een computernetwerk,

verbeteren van de communicatiestructuur, invoeren van bepaalde formats voor rapportages, het opslaan van data en analyse hiervan, et cetera. De opleiding van de Iraakse officieren betreft onderwerpen zoals Engelse taalvaardigheid, stafprocedures, computervaardigheden en diverse overige onderwerpen als internationale organisaties, mensenrechten, leiderschapstraining, et cetera.

Het uiteindelijke doel van de steun en opleiding is om deze operatiecentra in staat te stellen een goed operationeel beeld te krijgen van de veiligheids-situatie in Irak en om waar en wanneer nodig anti-terreur-, of andere veiligheidsmaatregelen voor te bereiden en uit te voeren. Volgens plan moeten de operatiecentra in augustus 2006 *full operational capability* bezitten.

Naast deze trainingsteams heeft NTM-I ook een instructiegroep voor Engelse les en computercursussen. Deze groep verzorgt lessen voor officieren en burgerpersoneel van het MOD en MOI.

Taak 2: 'Training, Education, and Doctrine Centre' (TEDC)

Een van de consequenties van de beslissing van de Iraakse interim-regering om zoveel mogelijk opleidingen in eigen land te uit te voeren, is het op zo kort mogelijke termijn oprichten van een *Training, Education, and Doctrine Center*. Het TEDC is hoofdzakelijk gericht op opleidingen voor officieren.

Het voorziet in een aantal loopbaanopleidingen voor officieren, te weten de basisofficiersopleiding, een stafcursus voor officieren in de rang van kapitein en majoor, een stafcursus voor officieren in de rang van luitenant-kolonel en een hogere defensiestudie voor (aankomende) kolonels en gelijkwaardig burgerpersoneel.⁹ Hierna volgt een korte beschrijving van elke cursus.

Basisofficiersopleiding

De basisofficiersopleiding vindt plaats op de locatie waar sinds 1924 tot aan het uitbreken van de eerste Golfoorlog in 1990 de Iraakse officieren werden opgeleid, namelijk op de *Iraqi Military Academy Ar Rustamiyah* (IMAR), op circa 15 kilometer afstand van het centrum van Bagdad. De opleiding, gebaseerd op het model van de Royal Military Academy Sandhurst,¹⁰ is onlangs volledig herzien en uitgebreid. Het algemene deel van de opleiding bestaat uit drie modules van elk zo'n 14 weken. In totaal duurt de opleiding, verlot inbegrepen, onge-

⁹ Oplan 40303 van COM JFC Naples geeft ook de mogelijkheid aan om op enig moment een cursus op te zetten voor hogere onderofficieren, eventueel gevolgd door het oprichten van een onderofficiersacademie.

¹⁰ 'Iraqi Military Academy trains future leaders', Scimitar, Vol.3, No 22 June 3, 2005, page 5.

veer een jaar. De eerste module, waarvan de eerste zes weken zonder week-endverlof verplicht intern, is de militaire basisopleiding. De tweede module is meer theoretisch van aard en kent onder meer de volgende onderwerpen: krijgsgeschiedenis, internationale betrekkingen, tactisch optreden tijdens een aanval, verdediging in bewoonde gebieden en drie veld-diensttoefeningen.

Tijdens de derde module krijgen de cadetten meer vrijheid, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid. Onderwerpen als vredesoperaties, nationaal veiligheidsbeleid en leiderschapstraining komen aan de orde. Deze laatste module wordt afgesloten met een eindoefening van tien dagen.

Momenteel vindt veel renovatie en nieuwbouw plaats op de IMAR, onder meer een grote sportzaal, een overdekt zwembad, een bioscoop, schietbanen en legeringgebouwen. In de loop van 2005 nam het aantal cadetten dat in opleiding ging, gestaag toe. Vanaf 2006 zullen regulier 600 tot 700 cadetten per jaar worden opgeleid. De werving van de cadetten verloopt voorspoedig.

De basisofficiersopleiding wordt gesteund en begeleid door een detachement van voornamelijk Engels militair personeel behorende tot het *Multi National Security Transition Command-Iraq* (MNSTC-I). Ik kom op deze organisatie later terug. NTM-I levert nu slechts een bescheiden bijdrage met instructief en ondersteunend personeel. Op korte termijn zal de totale verantwoordelijkheid over de basis-officiersopleiding echter worden overgedragen aan de NAVO.

Stafcursussen

Voorafgaande aan het ontwikkelen van de stafcursussen is een loopbaanpatroon voor Irakese officieren opgesteld, aangeboden aan het MOD en goedgekeurd. Er komen twee stafcursussen, de junior stafcursus voor officieren in de rang van kapitein en majoor en een senior stafcursus voor luitenant-kolonels.

Beide cursussen zijn na goedkeuring van het curriculum door het MOD ontwikkeld door NTM-I. De cursussen behandelen onder meer de volgende thema's:

- democratisch concept;
- internationale betrekkingen en veiligheidsorganisaties;
- nationaal veiligheidsbeleid;
- juridische aspecten bij nationale en internationale operaties;
- sociologie en militair leiderschap;
- militaire operaties.

In april 2005 hebben de Irakezen een selectie voor docenten voor de stafcursussen uitgevoerd. De 24 geselecteerde officieren, het gros in de rang van luitenant-kolonel en kolonel, hebben eerst gedurende een maand een cursus Engels en een cursus computergebruik bij NTM-I gevolgd. Vanaf medio mei hebben ze eveneens van personeel van NTM-I een *train-the-trainers*-cursus van 10 weken gekregen.

In juli en augustus heeft met steun van de NAVO op verschillende locaties in Irak een selectie plaatsgevonden voor cursisten voor de junior en senior stafcursussen. Bij de selectie heeft het Irakese MOD op nadrukkelijk advies van NTM-I rekening gehouden met evenredige verdeling van de cursusplaatsen over officieren van verschillende religieuze en etnische afkomst.

Op 25 september 2005 is de eerste junior stafcursus met 48 studenten van start gegaan. De cursus duurde zeven maanden. De volgende cursus staat gepland voor eind maart 2006 voor 96 cursisten. Doelstelling van de junior stafcursus is om kapiteins en majoors geschikt te maken voor staffuncties op bataljons- en brigadeniveau. Op jaarbasis zullen circa 240 studenten de cursus volgen.

De *pilot* senior stafcursus van 9,5 maand start ook op 25 september 2005 met 40 cursisten. De reguliere cursus zal 11 maanden gaan duren. De eerste definitieve cursus zal eind

augustus 2006 aanvangen met 80 cursisten. Doel van deze cursus is om luitenant-kolonels voor te bereiden op een bataljonscommando en op staf-functies op brigade-niveau of hoger. Naar verwachting zullen circa 60 officieren deze cursus op jaarbasis volgen.

De beide *pilot* cursussen zullen door NTM-I nauwlettend worden gevolgd en begeleid met personeel van de NAVO.

De *train-the-trainers*-cursus heeft plaatsgevonden bij het hoofdkwartier van de NAVO-missie in de *International Zone* (IZ) in Bagdad. De stafcursussen zullen worden gegeven op het IMAR.

Hogere Defensie Studies

De loopbaanopleidingen voor officieren voorzien ook in een *War College*. Sinds kort wordt hiervoor de benaming *Baghdad College for Higher Defense Studies* gebruikt. Het MOD heeft nog geen beslissing genomen of deze opleiding gelocerd gaat worden op het IMAR of in de IZ in Bagdad. Het lijkt erop dat de laatste optie bij het MOD de voorkeur heeft, onder meer vanwege de internationale contacten in de IZ en vanwege de samenwer-

Irakese en Amerikaanse militairen bereiden zich voor op een patrouille, Irak, 2005

(Foto U.S. Air Force, S.M. Day; collectie NIMH)

and Equipment Synchronization Cell (TESC) van de sectie J5 is hiervoor het aanspreekpunt.

De behoefte aan buitenlandse opleidingen en benodigd materieel wordt door het MOD en het MOI bekend gesteld aan NTM-I, die vervolgens deze behoefte doorstuurt naar een comité in Brussel. Het comité in Brussel, de *NATO Training and Equipping Coordination Group* (NTECG), is verantwoordelijk voor het valideren van vraag en aanbod en voor (enige vorm van) standaardisatie. Vanuit SHAPE worden deze verzoeken aan NAVO-landen, PFP-landen en eventueel aan andere landen bekend gesteld. Aanbiedingen van landen volgen dezelfde weg in tegengestelde richting.

Militair materieel

Landen die tot nu materieel hebben aangeboden, zijn Denemarken, Hongarije, Estland, Slovenië en Roemenië. Tabel 1 geeft de tot mei 2005 aangeboden soorten en aantallen materieel weer.

kingsmogelijkheden met universiteiten in Bagdad.

Het curriculum voor deze negen maanden durende studie is gereed en is besproken met het MOD. Selectie en opleiding van de docenten moet nog plaatsvinden, evenals het verder ontwikkelen van de thema's en lessen. De cursus zal bestaan uit de volgende acht modules:

- de strategische leider in een veranderende veiligheidsomgeving;
- internationale betrekkingen;
- politiek en strategie;
- nationaal veiligheidsbeleid en Defensie;
- economie en organisatieleer;
- strategische omgeving: veiligheid en defensie;
- sociologie;
- strategische planning.

De eerste cursus zal dit jaar worden gegeven. In het programma zullen ook bezoeken aan het buitenland worden opgenomen. De cursus met per jaar gemiddeld 20 cursisten, is ook toegankelijk voor officieren van het MOI en voor hoger geschaald burgerpersoneel van MOD, MOI en andere ministeries.

Taak 3: Coördineren van materieel en opleidingen

In NAVO-verband is een structuur en een programma ontwikkeld waarbij NAVO- en niet-NAVO-landen militair materieel en /of militaire opleidingen kunnen aanbieden aan Irak. NTM-I is verantwoordelijk voor de coördinatie met de Irakese autoriteiten van het MOD en MOI. Het bureau *Training*

Tabel 1

Aangeboden materieel	Aantal
Geweer AK 47 / 56	50.980
Munitie AK 47	3.980.000
Pistolen	104
Mitrailleurs	1305
Sluipschuttersgeweer	620
RPG-7	200
RPG-7 granaten	800
Mortiergranaten	30.000
Klein kaliber munitie	16.538.000
Helmen	28.880
Tanks T-72	77

Eén van de problemen die zich in de uitvoering voordoen is dat fysieke controle van de staat van het aangeboden materieel noodzakelijk blijkt. Een ander knelpunt betreft de transportkosten van het materieel, aangezien deze kosten door het donorland niet altijd automatisch zijn inbegrepen bij het aanbod.

Buitenlandse opleidingen

Hoewel de Irakese officieren om voor de hand liggende redenen zelf buitenland gewoond gebrand zijn om militaire opleidingen in het buitenland te volgen, is het de nadrukkelijke wens van de Irakese autoriteiten om zoveel mogelijk opleidingen in eigen land te houden.

De militaire opleidingen die in het buitenland worden gevolgd, de zogenaamde 'out-of-country-training' kunnen bestaande cursussen zijn of een speciaal voor de Irakezen op maat gemaakte cursus. De NAVO heeft ook veel cursussen aangeboden op de respectievelijke NAVO-scholen in Oberammergau, Stavanger en Rome. Voor 2005 en 2006 zijn meer dan 300 cursusplaatsen voor Irak gereserveerd.

Enkele landen die cursussen hebben aangeboden zijn Roemenië, Slowakije en Turkije. Tabel 2 geeft een aantal van de aangeboden cursussen weer.

Tot juni 2005 hebben meer dan 130 Irakese officieren cursussen in het buitenland gevolgd onder verantwoordelijkheid van NTM-I.

Daarnaast zijn er diverse landen, ook NAVO-landen, die buiten deze structuur om bilaterale afspraken hebben gemaakt met Irak. Zo hebben bijvoorbeeld de VS voor elk jaar een aantal cursusplaatsen ter beschikking gesteld voor Army War College, Defense University, Staff College, et cetera. NTM-I heeft geen zicht op en geen bevoegdheid met deze bilaterale afspraken.

Tabel 2

Aanbod	Cursus
NAVO	
Joint Warfare Center Stavanger (Noorwegen)	Key Leaders Course
NATO School Oberammergau (Duitsland)	Operational Staff Officers Course
	Operational Education Course
	Multinational Crisis Management Course
	Peace Support Operations Course
NATO Defense College Rome (Italië)	General, Flag officers and Ambassadors Course
	Modular Senior Course
Nationaal	
Roemenië	Reconnaissance procedures and techniques
	Iraqi staff officers Course
	Weapons Systems Specific Training
Slowakije	Military Police Training
Turkije	Landoperations in PSO Course

Bij de meeste cursussen wordt nu nog gebruik gemaakt van tolken. Vanaf dit jaar zullen de Irakese officieren die buitenlandse cursussen willen volgen, getest worden op hun Engelse taalvaardigheid. Tegen deze achtergrond verzorgt NTM-I nu ook al cursussen Engels voor Irakese officieren van het MOD en het MOI.

Taak 4: Oprichting van het 'Iraqi Training Command'

De laatste taak van de missie betreft het assisteren van het MOD bij het oprichten van het *Iraqi Training Command* (ITC).

Het ITC moet voorzien in een overkoepelende structuur binnen het MOD om opleiding en training een plaats te geven op dit niveau en tevens een structuur waarin opleidingscentra voor de verschillende wapens en dienstvakken en regionale opleidingscentra een plaats krijgen.

Vooruitlopend op het tot stand komen van deze structuur is NTM-I in samenwerking met MNSTC-I al bezig om ondersteuning te bieden aan de wapen- en dienstvakscholen en de regionale opleidingscentra. Deze opleidingscentra zullen tevens de operationele eenheden ondersteunen bij hun training en evaluaties.

Een andere wijze waarop de NAVO het ITC kan steunen is met zogenaamde *Mobile Education and Training Teams* (METTs). Dit soort teams kan worden ingezet voor specifieke technische, of wapen- of dienstvakgeëigende opleidingen. De trainingsteams kunnen eveneens kortdurende opleidingsmodules verzorgen op Irakese opleidingscentra. Het is een flexibel instrument dat de NAVO op verzoek van de ISF kan inzetten.

Het is mogelijk dat het ITC wordt uitgebreid met een *Doctrine and Les-*

sons *Learned Center*. Daarnaast is NTM-I bezig in samenwerking met het Iraakse MOD plannen uit te werken voor een *Defense Language Institute and Library* en een *Ethics and Leadership Center*.

Fasering

Oplan 10303 onderscheidt vier fasen (zie figuur 1). De eerste fase betreft de analyse en voorbereiding; fase twee is de fase van de geleidelijke uitbreiding. Fase drie is de overdracht van de verantwoordelijkheden aan de Iraakzen, gevolgd door fase vier, de *redeployment*.

Fase I Analyse en voorbereiding

Dit is de voorbereidingsfase die gestart is in juli 2004 met de ontplooiing van het *Liaison and Reconnaissance*

Team, en daarna gevolgd door het oprichten van NTM-I. Met de goedkeuring van Oplan 10303 en het activeren van NTM-I is deze fase op 16 december 2004 afgesloten.

Fase II Geleidelijke uitbreiding

Fase II is begonnen met de oprichting van NTM-I. Het tempo van fase II, de geleidelijke uitbreiding van activiteiten, wordt bepaald door de wensen van de Iraakse interim-regering enerzijds en door de beschikbaarheid van NAVO-capaciteit anderzijds. In deze fase kan de organisatie, afhankelijk van de ontwikkelingen, worden uitgebreid tot ruim 1300 man.¹¹

In fase II worden drie deelfasen onderscheiden.

Deelfase 1 wordt vooral gekenmerkt door het uitvoeren van de eerste taak, opleiding, advies en assistentie verle-

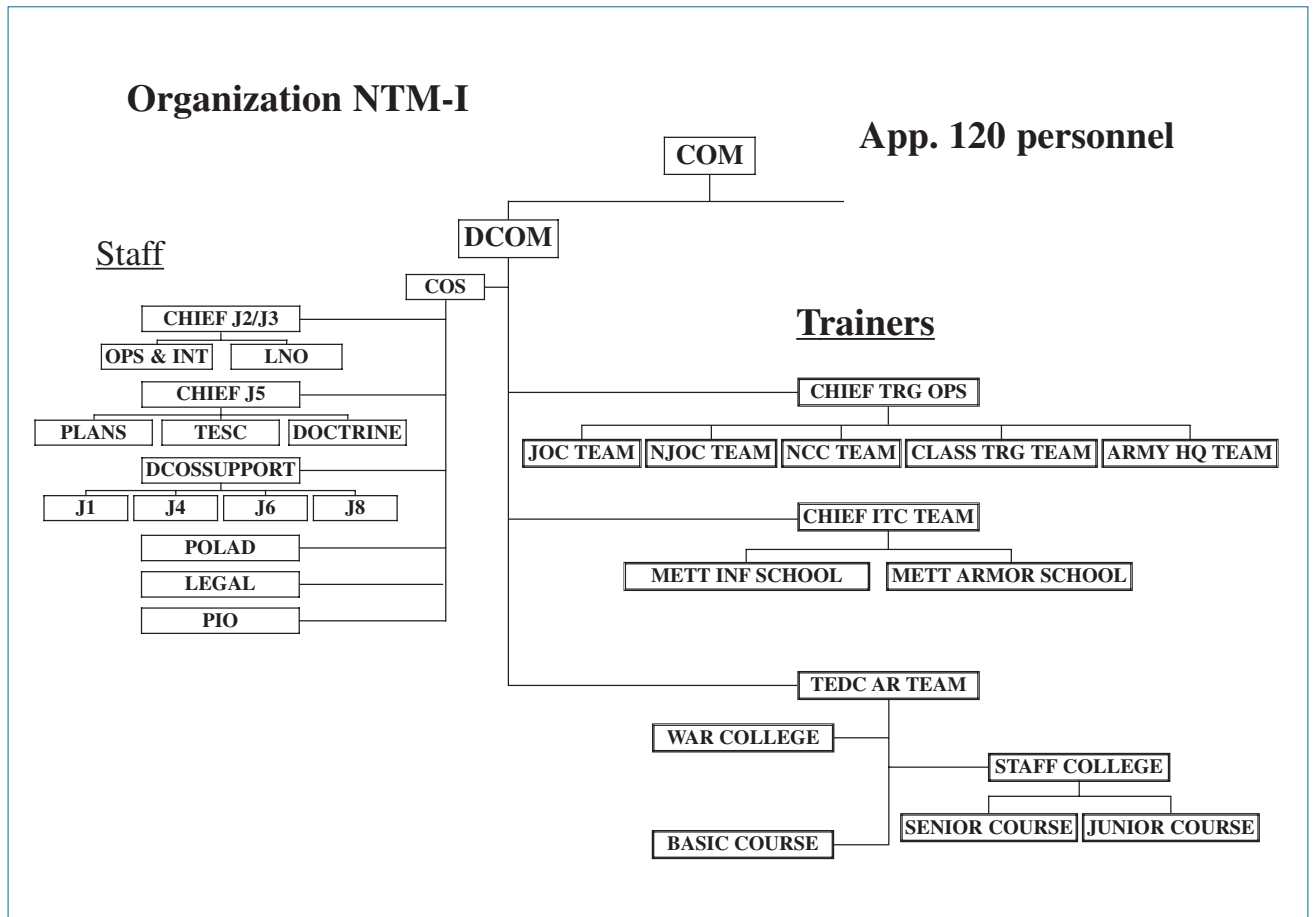
nen aan de operatiecentra op operationeel en strategisch niveau. Deze deelfase behelst tevens het coördineren van door NAVO-landen aangeboden militaire cursussen en militaire opleidingen en een start van de oprichting van een *Iraqi Training Command*. Deze in deelfase 1 genoemde activiteiten blijven ook doorgaan in de volgende (deel)fasen.

Op het moment van schrijven van dit artikel zit NTM-I in deze deelfase.

Deelfase 2 wordt van kracht op bevel van SACEUR. In deze deelfase helpt

¹¹ In juni 2005 bedroeg de sterkte van NTM-I 120 personen. In het aantal van 1300 zijn ingegrepen ondersteunende eenheden zoals beveiliging, luchttransport, geneeskundige verzorging, in geval de *Multi National Force-Iraq* (MNF-I) deze ondersteuning niet meer kan bieden.

Figuur 1

Training van de Irakese crew op Ali Base, Irak, 2005 (Foto U.S. Air Force, M. Hessel; collectie NIMH)

NTM-I bij het oprichten van het *Training, Education and Doctrine Center* in Ar Rustamiyah. Met het starten van de junior en senior stafcursussen op het IMAR is deze fase in september 2005 ingegaan.

Deelfase 3 kan afhankelijk van de Irakese wensen door de NAR worden afgeroepen en betekent dan een uitbreiding en/of intensivering van de bestaande opleidingsactiviteiten.¹² Deze deelfase eindigt als de ISF hebben vastgesteld hoe zij ervoor staan voor wat betreft militaire opleidingen, materieelvoorziening en commandovoeringsstructuur. De uitkomst van de

evaluatie bepaalt het moment voor de overgang naar fase III.

Fase III Overdracht

In fase III draagt NTM-I alle (opleidings-) activiteiten over aan de Irakese veiligheidsorganisaties van het MOD en het MOI. Tevens begint de missie in deze fase met het reduceren van het personeel.

Fase IV Terugkeer

Deze fase begint zodra NTM-I alle activiteiten heeft overgedragen aan de ISF en eindigt zodra al het personeel is teruggekeerd naar het land van herkomst.

Beperkingen

De fasering kent geen vastgestelde of geplande data van ingang, maar is zagezegd 'event-driven'. Ondanks de vrij gedetailleerde beschrijving van de activiteiten in elke fase en deel-

fase, moet dit niet gezien worden als een beperking voor de missie. Het Oplan geeft ook aan dat '*NTM-I assistance is not limited by time or specific areas of operations*'. Daarmee is ook de duur van de operatie onbekend.

Beperkingen die wel expliciet zijn gesteld, zijn dat NTM-I geen offensieve gevechtsoperaties zal uitvoeren en dat zij Irakese officieren niet zal coachen tijdens gevechtsoperaties op tactisch niveau.

Organisatie

Commandostructuur

De commandant van NTM-I is een Amerikaanse luitenant-generaal, die een dubbelfunctie heeft. Hij is namelijk tevens commandant van het *Multinational Security Transition Command-Iraq* (MNSTC-I). Dit com-

¹² Elke zes maanden voert NTM-I een zogenaamde 'periodic mission review' uit. Op basis hiervan kunnen na goedkeuring van de NAR de taken van NTM-I, de organisatie en/of de sterkte worden aangepast.

mando, vrijwel volledig door de Amerikanen gedomineerd, is verantwoordelijk voor de wederopbouw van alle Iraakse veiligheidsorganisaties.

Dit omvat onder meer de opleiding en training van alle politie-eenheden, maar ook van soldaten en onderofficieren van de Iraakse strijdkrachten. MNSTC-I werkt hierbij nauw samen met de divisies en de bataljons van de MNF-I die ter plaatse Iraakse eenheden opleiden en coachen. NTM-I richt zich, zoals gezegd, vooral op opleidingen voor officieren.

COM NTM-I is verantwoordelijk voor het synchroniseren van de activiteiten van NAVO met die van de Iraakse interim-regering en met die van MNSTC-I. De dagelijkse leiding van NTM-I is in handen van een tweesterren generaal.

Commandant NTM-I staat onder bevel van *Commander Joint Forces Command Naples. Commander Supreme Allied Command Transformation* (COM SACT) in Norfolk (VS) treedt op als zogeheten 'Supporting Commander'. Dit betekent concreet dat het SACT NTM-I ondersteunt bij het plannen en organiseren van de *out-of-country*-training voor Iraakse officieren.

Staf en uitvoerende eenheden

De organisatie van de NAVO-missie bestaat uit een staf met de meest gebruikelijke stafsecties en twee ondercommandanten die verantwoordelijk zijn voor twee van de eerder beschreven vier taken. De derde en vierde taak – oprichting van het ITC en coördinatie van door NAVO-landen aangeboden militair materieel en militaire opleidingen – zijn ondergebracht bij de sectie J5.

Per 1 juni 2005 bestond de organisatie uit 120 personen, afkomstig uit 18 landen. Zie tabel 3.

Nederlandse bijdrage

Zoals eerder gesteld heeft de Nederlandse regering 25 Nederlandse militairen ter beschikking gesteld aan NTM-I. Tien man hiervan zijn afkomstig van de Koninklijke Marechaus-

see. Zij kunnen worden ingezet voor beveiligingstaken en internationale militaire politietaken. Deze groep stond tot juli 2005 op een afroepbasis

in Nederland gereed met een reactietijd van 30 dagen.

Ook een stafofficier voor het ITC heeft vanaf februari tot augustus 2005 stand-by gestaan. De overige 14 Nederlandse militairen van de Koninklijke Landmacht, Luchtmacht en Marine zijn daadwerkelijk ingezet bij de missie, deels in de staf en deels als instructeur en adviseur.

Locaties

Internationale Zone

Het hoofdkwartier van NTM-I ligt in de 'Green Zone', tegenwoordig *International Zone* (IZ) genaamd. De IZ ligt in het centrum van Bagdad aan de rivier de Tigris. Het is een gebied van circa 4 bij 5 kilometer, hermetisch afgesloten van de rest van Bagdad (ook wel 'Red Zone' genoemd). In de IZ bevindt zich een groot aantal hoofdkwartieren, internationale organisaties en ambassades.

In een voormalig paleis van Saddam Hoessein, het 'Presidential Palace', is onder meer de Amerikaanse ambassade gevestigd, het hoofdkwartier van de *Multinationale Force Iraq* (MNF-I), de *Iraqi Reconstruction*

Tabel 3

Land	Aantal personen
Bulgarije	1
Canada	1
Tsjechische Republiek	2
Denemarken	17
Estland	1
Hongarije	17
IJsland	1
Italië	3
Litouwen	2
Nederland	14
Noorwegen	6
Polen	6
Roemenië	3
Portugal	7
Slowakije	2
Turkije	3
Verenigd Koninkrijk	11
Verenigde Staten	23
Totaal	120

Management Organization, en nog een aantal andere organisaties. In de tuin van dit enorme paleis is een groot trailerkamp gebouwd waar enkele honderden militairen en burgerpersoneel zijn gehuisvest. Dit is ook de legeringlocatie voor het NAVO-personeel.

Het grootste deel van de staf van NTM-I is gelocceerd in een relatief klein paleis, hier 'Riverside Villa' genoemd. Dit paleis is destijds door Saddam Hoessein aan de koning van Jordanië, koning Hoessein, geschonken als gastenverblijf voor zijn bezoeken aan Irak. Na een bezoek van president Talibani aan het NTM-I-hoofdkwartier in juli jl. heeft hij dit paleis – onlangs volledig gerenoveerd – weer teruggeëist. Het hoofdkwartier van de NAVO-missie zal daarom in de komende periode moeten verhuizen naar een andere locatie in de IZ.

Het trainingsteam voor het *Joint Operational Center* (JOC) van het MOD, heeft zijn bureaus ook hier, maar de officieren werken overdag veelal in het gebouw van het MOD.

Het trainingsteam voor het *National Joint Operation Center* (NJOC) heeft zijn bureau- en werklocatie in het Adnan Palace, aan de westzijde van de IZ.

Overige locaties

Het trainingsteam voor het *National Command Center* (NCC) van het MOI heeft zijn werkterrein op circa 4 kilometer buiten de IZ naast één van de gebouwen van het MOI.

Voorts is een aantal militairen van NTM-I gelegerd en werkzaam op het terrein van de IMAR. Dit is ook de locatie waar het TEDC gaat komen. Op termijn zal het aantal locaties waar NTM-I werkzaam is, verder uit-

breiden. In 2006 moet de Hogere Defensie Studie worden opgericht, zoals gezegd naar verwachting in Bagdad zelf.

Daarnaast levert de NAVO ook een trainingsteam aan het in juli 2005 opgerichte *Ground Forces Headquarter Command* op Camp Victory, dichtbij Bagdad International Airport. Op deze locatie is overigens ook een liaison-officier van NTM-I geplaatst.

Relatie met MNSTC-I

In de voorgaande tekst heb ik de *Multinational Security Transition Command-Iraq* (MNSTC-I) een aantal malen genoemd. Het succes van NTM-I is voor een belangrijk deel afhankelijk van de medewerking van en samenwerking met dit commando. Een aparte paragraaf over deze organisatie

Wapeninstructies op de 'Forward Operating Base' in Iskandariyah, Irak, 2005

(Foto U.S. Navy, E.G. Martens; collectie NIMH)

Een medewerker van het Amerikaanse 'Multinational Training Team' traint Irakese militairen

(Foto U.S. Navy, E.G. Martens; collectie NIMH)

en de relatie met NTM-I is daarom op zijn plaats.

Aan het begin van het democratiseringsproces in Irak bleek al snel de noodzaak voor een adequaat niveau van veiligheid. Hiertoe was een spoedige wederopbouw van de ISF essentieel. De internationale troepenmacht van de coalitie zou hierbij een ondersteunende rol bieden.¹³ Dit was ook in het belang van de coalitie zelf; voldoende getraind personeel van de ISF was immers een belangrijke voorwaarde om de coalitie te kunnen afbouwen en uiteindelijk terug te trekken.

Als onderdeel van deze exit-strategie werd MNSTC-I opgericht als een nieuw commando onder de *Multi National Force Iraq* (MNF-I). MNSTC-I heeft de volgende opdracht:

Organize, train, equip, and mentor capable ISF in order to transition security tasks to Iraqi control and enable the execution of UNSCR 1546 events on schedule.

Uit de opdrachten van MNSTC-I en die van NTM-I blijkt dat laatstgenoemde een deel van de taak van MNSTC-I uitvoert. In de verkenningsfase van NAVO bleek ook dat de NAVO 'critical gaps' in de activiteiten van het *Security Transition Command* kon invullen.¹⁴ Tegen deze achtergrond zou NTM-I eigenlijk een ondercommandant van COM MNSTC-I moeten zijn. De huidige constructie is natuurlijk om valide redenen verklaarbaar.

Afhankelijkheid

De praktijk wijst uit dat de NAVO-missie met de huidige organisatie, sterkte en middelen voor een belangrijk deel

afhankelijk is van MNSTC-I. Dit is naar mijn mening onder meer een gevolg van de commandostructuur. Ondanks dat de C2-structuur van NTM-I relatief eenvoudig lijkt, is het dat in de praktijk niet.

Zo is SHAPE verantwoordelijk voor de *overall* planning en coördinatie. COM JFC Naples is de operationele commandant en daarmee verantwoordelijk voor *in-country* steun. Hoofdkwartier SACT in Norfolk is weer verantwoordelijk voor de coördinatie van *out-of-country* training. *In-country command* ligt bij COM NTM-I die tevens COM MNSTC-I is. Daarnaast moet

¹³ Zie Muller, *Militaire Spectator* jaargang 174, 4-2005.

¹⁴ Oplan 40303 van COM JFC Naples Point 1.a.

NTM-I alle activiteiten nauwlettend afstemmen met de Irakese interim-regering.

De spreiding van taken en verantwoordelijkheden over de diverse NAVO-hoofdkwartieren maken dat NTM-I moet coördineren met en zich moet verantwoorden aan (te) veel niveaus. Als voorbeeld: NTM-I moet periodiek tien rapportages indienen, vier wekelijks en zes dagelijks!

Moeizame procedures

Daarnaast spelen ook andere factoren een rol die de slagvaardigheid van NTM-I bemoeilijken. Bijvoorbeeld de soms moeizame procedures die binnen de NAVO gelden, beperkingen en voorwaarden die bepaalde landen stellen rond inzet van hun militair personeel en met betrekking tot besteding van het budget van NTM-I.

Vanwege deze vertragende factoren valt NTM-I regelmatig terug op de steun van COM MNSTC-I. Deze rapporteert en legt uitsluitend verantwoording af aan COM MNF-I. Daarnaast is hij, met zijn eigen budget van vele miljoenen dollars, wel in staat adequaat en zelfstandig te handelen.

Opleiden van Irakese militairen en politie

Ook in andere opzichten zijn beide organisaties niet met elkaar te vergelijken, maar zijn ze wel aanvullend ten opzichte van elkaar.

Eerstgenoemde heeft een sterkte van meer dan 1800 personen. Deze zijn voornamelijk ingedeeld bij de twee grootste subeenheden, te weten de *Coalition Police Advisory and Training Teams* (CPATT) en de *Coalition Military Advisory and Training Teams* (CMATT), verspreid over heel Irak.

Deze teams leiden met steun van de eenheden van de MNF-I jaarlijks duizenden Irakese militairen en politie op. Zo zijn sinds 2003 al meer dan 175.000 Irakezen voor de respectievelijke veiligheidsorganisaties opgeleid. Medio 2006 moet dit aantal zijn gegroeid tot circa 260.000.

NTM-I, nu met een sterkte van circa 120 man, leidt slechts op jaarbasis 1000-1500 Irakezen op. Vergeleken met MNSTC-I zijn dat relatief weinig cursisten. Het is echter wel een belangrijke doelgroep, namelijk officieren vanaf de basisopleiding tot officieren werkzaam op de hoogste niveaus.

Unless we provide Iraq with good leadership, our plan to spread democracy, which looked so close to victory two years ago, will end in defeat.¹⁵

Bovendien is de taak van NTM-I niet alleen het opleiden van personeel, maar, nog belangrijker dan dat, 'institution building'. Zo wordt onder haar leiding een (opleiding)structuur gebouwd, in de vorm van een aantal operatiecentra bij de ministeries, de *Iraqi Military Academy*, het *Training, Education and Doctrine Center*, de Hogere Defensie Studie en het *Iraqi Training Command*.

NTM-I en de Arabische cultuur

Bij het opleiden, adviseren en assisteren van Irakese veiligheidsorganisaties moet terdege rekening worden gehouden met de Arabische cultuur. De enkele lessen hierover tijdens de opleiding in Nederland en Napels volstaan daartoe niet. Ter illustratie een paar voorbeelden.

Verdeel- en heerspolitiek

Uitgaande van westers gedachtegoed adviseert NTM-I-personeel bijvoorbeeld op het gebied van het inrichten van organisaties. Zaken als een duidelijke commandostructuur, geen overbodige niveaus of duplicatie van functionaliteiten, zijn daarbij gebruikelijke uitgangspunten.

In de Arabische cultuur is centralisatie juist niet gewenst, tenzij het gaat om het nemen van beslissingen. Om

te voorkomen dat te veel macht bij één organisatie terecht komt of bij één persoon, worden functionaliteiten, taken en verantwoordelijkheden juist gedupliceerd of verdeeld. De verdeelden heerspolitiek is dan ook een veel gebruikte tactiek.¹⁶

Dit verklaart onder meer dat meerdere ministeries hun eigen gewapende veiligheidsorganisaties hebben.

'Insha'allh'

Een ander voorbeeld vormen de strakke tijdschema's, -activiteitenplanningen, deadlines, et cetera, die wij maar al te graag hanteren. In de meeste Arabische landen zijn ze dit niet gewend. Arabieren laten de zaken liever op zich afkomen zoals ze zich voordoen. 'Insha'allh' ('als Allah het wil'), is dan ook een veel gebruikte en een bekende uitdrukking.

In Irak spelen ook nog andere factoren een rol van betekenis, namelijk

¹⁵ *The New York Times*, 'War From the Top Down', Published: June 2, 2005, James S. Corum, retired lieutenant colonel United States Army Reserve.

¹⁶ 'Why Arabs Lose Wars', Norville de Atkine, *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 4., No. 1 (March 2000)

De commandant van 'Allied Joint Force Command Naples' (midden), samen met militairen van de NTM-I, Napels, 2005

(Foto JFC Naples; collectie NIMH)

Het belang van deze organisatie als onderdeel van de exit-strategie voor de coalitietroepen zal hierdoor nog verder toenemen.

Zowel de MNF-I als het Iraakse MOD zouden om uiteenlopende redenen graag zien dat de NAVO nog meer taken op zich zou nemen. Voor de MNF-I zou dat een versnelde troepenafbouw kunnen betekenen.

De Iraakzen kijken duidelijk anders aan tegen de militairen die deel uitmaken van NTM-I dan tegen VS-militairen. Gezien de rol die de VS de afgelopen decennia hebben gespeeld in Irak, is dit eenvoudig verklaarbaar. Vooral de wijze waarop de Midden- en Oost-Europese landen, die nu lid zijn van de NAVO, zich hebben ontwikkeld sinds het uiteenvallen van het Warschaupact heeft hun interesse.

NTM-I speelt een bescheiden maar belangrijke rol bij de wederopbouw van de Iraakse veiligheidsorganisaties. MNSTC-I richt zich vooral op het opleiden van grote aantallen militairen en politie op tactisch niveau. NTM-I concentreert zich vooral op de operatiecentra op operationeel en strategisch niveau, op opleidingen voor officieren en op *institution-building*.

Beide organisaties staan voor de uitdaging om de ISF zowel kwantitatief als kwalitatief te verbeteren, terwijl de Iraakse veiligheidstroepen tegelijkertijd dagelijks bezig zijn met oorlog te voeren tegen terroristen.

Nu de Verenigde Naties in Irak vrijwel onzichtbaar zijn en de MNF-I, ondanks bijdragen van meer dan twintig landen, door de Iraakzen wordt beschouwd als een Amerikaans commando, vervult de NAVO een belangrijke symbolische én feitelijke rol in de internationale steun bij de wederopbouw van Irak.

het niveau waarop beslissingen worden genomen en het delen van informatie.

Als gevolg van de dictatuur van Saddam Hoessein zijn de meeste officieren niet gewend zelf beslissingen te nemen of verantwoordelijkheid te dragen. Hierdoor moeten beslissingen over relatief eenvoudige zaken op veel te hoge niveaus worden genomen, met natuurlijk de daaraan gerelateerde vertraging.

Informatie is macht

Het delen, verspreiden en rapporteren van informatie is ook geen gemeengoed zoals in de westerse landen. Het beschikken over informatie is immers ook een vorm van macht, iets waar in de Arabische wereld toch traditioneel veel waarde aan wordt gehecht.

Bovendien, in het oude Irak kon het hebben of verspreiden van informatie ook gevaar opleveren voor jezelf of voor familieleden. In onze ogen gewone zaken zoals het delen van informatie in een intranetwerk, het houden van een overgave-overname-briefing

bij wisseling van een dienstploeg zijn onderwerpen die de Iraakzen slechts moeizaam overnemen.

Door bovenstaande factoren lijkt het soms dat de bereikte resultaten (te?) gering zijn, afgemeten aan wat volgens onze normen bereikt had kunnen of moeten worden in dezelfde tijd. Dit is geen nieuwe ervaring. Reeds in 1917 stelde T.E. Lawrence al:

*Better the Arabs do it tolerably, than you do it perfectly. It is their war, and you are there to help them, not to win it for them. Actually (...) your practical work will not be as good as, perhaps, you think it is.*¹⁷

Epiloog

NTM-I is ruim een half jaar operationeel, met een relatief klein aantal mensen. Ondanks de beperkte middelen en slagvaardigheid van NTM-I en de Arabische cultuur met alle specifieke gewoontes en gebruiken zijn de eerste resultaten al zichtbaar en merkbaar.

De activiteiten en de organisatie van NTM-I zullen zich komende maanden gestaag uitbreiden.

¹⁷ 'The 27 articles of T.E. Lawrence', T.E. Lawrence, *The Arab Bulletin*, 20 August 1917.

Ervaringen uit Bagdad

J.G.M. Hoppenreijts – luitenant-kolonel der artillerie*

Inleiding

De invasie van Irak in 2003 ligt nog vers in ieders geheugen. De resolutie 1546¹ van de VN- Veiligheidsraad was, en is nog steeds, het mandaat dat voor alle deelnemende landen aan de operatie ten grondslag ligt. Nu, twee jaar later zijn de fasen ‘invasie’ en ‘bezetting’ afgerond en is de ‘wederopbouw’ van Irak in volle gang.

In dit artikel wil ik u eerst globaal de invasie- en bezettingsfase schetsen. Daarna ga ik in op het militaire aspect van de wederopbouwfase, die momenteel in volle gang is, onder moeilijke omstandigheden.

Als laatste geef ik u een beeld van mijn ervaringen als enige Nederlander in een multinationale *joint* staf die voor 99 procent bestaat uit Amerikanen en Britten, en die gecollocerd is met de Amerikaanse ambassade in Bagdad.

De invasie

U herinnert zich ongetwijfeld de tv-beelden waarin de Irakese minister van Informatie zonder blikken of blozen beweerde dat de Amerikanen niet tot Bagdad konden komen, laat staan dat ze er al waren. Kort daarna toont CNN de eerste tanks en *Bradleys* in Bagdad. Ze zijn eerder in Bagdad dan

* De auteur is momenteel werkzaam bij de Defensiestaf. Van maart tot september 2005 is hij uitgezonden geweest naar het *HQ Multinational Force Iraq* (MNF-I) in de functie van *strategic planner*. MNF-I stuurt op strategisch niveau de operatie *Iraqi Freedom* aan en collocert met de Amerikaanse ambassade in Bagdad. Als hoofdkwartier wordt het paleis van Saddam Hoessein gebruikt dat gelegen is in het centrum van Bagdad in de zogenoemde Internationale Zone, ook bekend als de *Green Zone*.

¹ ‘UNSCR 1546 was adopted unanimously on 8 June 2004. UNSCR 1546 specifies that the UN is to assist the people of Iraq to form their institutions and in particular: to convene the National Conference; to help with elections; to promote national dialogue and consensus-building on the Constitution; and, as its presence on the ground increases, to take on traditional UN roles, e.g. in humanitarian co-ordination and protecting human rights.’

Boven: een Amerikaanse soldaat geeft zijn collega's dekking op een begraafplaats nabij An Najaf, Irak (2004)

(Foto U.S. Army; collectie NIMH)

Links: soldaten van de 101st 'Airborne Division' kijken naar de uitwerking van hun aanval (2003)

(Foto U.S. Army; collectie NIMH)

verwacht. Niet lang daarna wordt het standbeeld van Saddam door een genietank van zijn sokkel getrokken en tonen de Irakezen hun afschuw door er met hun schoenen op te slaan: de ultieme wijze waarop moslims hun minachting tonen.

Achter de voorste eenheden volgt nog een enorme hoofdmacht die zich ver-

der opsplijt. Er volgt een operationele pauze van enige dagen waarin de situatie geanalyseerd wordt; contacten gelegd worden en waarin aangenomen wordt dat orde en rust door de politie en het leger gehandhaafd worden. Echter, hoge politiefunctionarissen worden al snel aan de kant gezet door 'nieuwe Sjiitische machthebbers', met als gevolg dat er geen leiding meer is die het politieapparaat aanstuurt.

Het gehele apparaat komt langzaam tot stilstand en dit geldt zeker voor het handhaven van de wet, de orde en rust. Veel politiefunctionarissen verlaten uiteindelijk uit angst, onvrede of onwil hun post en weigeren om hun taken verder uit te voeren. Lokaal en

provinciaal blijven delen van het politieapparaat nog wel in stand, maar zonder centrale aansturing vanuit Bagdad. De bewapende Sjiitische milities in het zuiden en de Koerdische milities in het noorden springen in het machtsvacuüm, buiten dit uit, maar beschermen ook hun eigen stammen en gebieden.

De Republikeinse Garde wordt ontslagen wegens de nauwe banden met de dictator en de verwachting dat ze loyaal zal blijven aan Saddam Hoessein (en aanverwanten).

Als een regime ten val is gebracht, is het belangrijk dat de orde en rust gehandhaafd blijft. Dit is niet gebeurd met als gevolg, dat tijdens de plunderingen ook een groot deel van de elektriciteit- en waterinfrastructuur vernield en geplunderd werd.

Hieruit volgt een belangrijke en achteraf dure les. Na de invasie moet de infrastructuur, die nodig is voor de belangrijkste behoeften van de bevolking, zo spoedig mogelijk fysiek beveiligd worden. Is er geen veiligheidsapparaat dat deze taak op zich kan nemen wegens een machtsvacuüm, dan kan dit alleen gedaan worden door coalitiemilitairen. Tijdens de invasie van Irak in 2003, gebeurt dit niet. Voor deze taak waren er veel

'Kerkhof' van oorlogsmaterieel

(Foto J.G.M. Hoppenreijts)

te weinig troepen in het land aanwezig.² In juni 2003 wordt uiteindelijk toch heel snel officieel de overwinning uitgeroepen waarmee de bevrijdingsfase achter de rug is en wordt gevolgd door de bezettingsfase.

De bezetting

De rest van het Irakese leger, dat voor een groot deel verantwoordelijk was voor orde en rust buiten de steden, werd in eerste instantie in stand gehouden, maar later door de coalitie ontbonden wegens desertie, disfunctioneren, ineffectiviteit, corruptie en plichtsverzuim. De hogere functionarissen uit de Baath-partij die belangrijke regeringsposten bezetten, werden ontheven uit hun functies en ontslagen. Hierbij was het overigens lang niet altijd duidelijk wie er uit overtuiging en wie uit angst aanhanger was van de Baath-partij. Het land raakte volledig stuurloos. Van orde en gezagshandhaving was geen sprake meer.

Fundament voor de wederopbouw

Op het moment dat er in Irak sprake is van een machtsvacuüm, is er geen nationale wetgeving meer, laat staan een effectieve regering. De *Coalition Provisional Authority* (CPA) onder leiding van de *Chief of Mission* (de vs-ambassadeur in Irak) vormt het gezag dat belast is met het maken van interim wetgeving die aan de Irakezen wordt opgelegd. Tevens zijn er maatregelen getroffen om een interim-regering aan

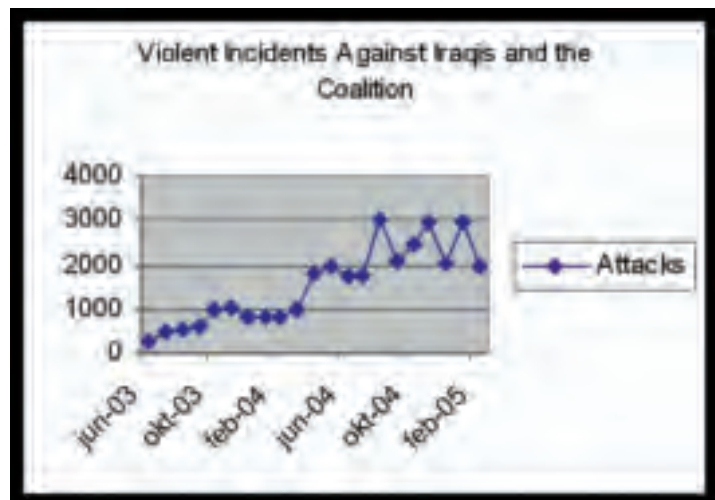
te stellen waarmee in overleg de weg werd vrijgemaakt naar democratische verkiezingen in januari 2005. Er is een tijdbalk opgesteld waarin de belangrijkste mijlpalen zijn opgenomen zoals: verkiezingen voor een overgangsregering, het opstellen van een grondwet, een referendum over deze grondwet en de verkiezingen voor de eerste democratisch gekozen regering in Irak. Deze tijdbalk wordt tot op heden nauwkeurig gevolgd.

die de beschikking hebben over veel wapens, munitie en vooral financiële middelen. Onder deze elementen vallen ook hoge ambtenaren, officieren van het leger en van de politie en Baath-partijleden. Het verzet komt derhalve vooral uit de hoek van de Soennieten, die hun hoge functies, voorrechten en machtspositie van de een op de andere dag kwijtgeraakt zijn en terug proberen te krijgen.

In 2003 en begin 2004 zijn er nog geen buitenlandse strijders en terroristen die via buurlanden naar Irak komen om aanvallen uit te voeren tegen de bezetter. Maar dit duurt niet lang. Het terrorisme rukt langzaam op, de aanslagen nemen toe. De afwezigheid van politie en leger, en de toenemende onrust onder de bevolking blijken een perfecte voedingsbodem voor terroristen.

Start van een nieuw leger en politieapparaat

Na hun ontmanteling, moeten politie en leger van begin af aan opgebouwd

(Bron 'Multi-National Force-Iraq')

Veiligheidssituatie verslechtert

De coalitie probeert intussen de orde en rust te handhaven, maar is daar niet succesvol in. In het begin van de bezettingsfase is er nauwelijks sprake van grootscheepse aanvallen op de coalitie. Het verzet bestaat voornamelijk uit voormalige regime-elementen

² Britse ervaringen opgedaan in Ierland tonde aan dat er voor elke 20 inwoners een politie/militaire functionaris moet zijn om met succes de orde en rust te bewaren, en een beginnend irregulier conflict te onderdrukken. Irak heeft 27 miljoen inwoners, hetgeen betekent 1,3 miljoen coalitiemilitairen. De invasiemacht (220.000) was derhalve niet voorbereid op deze taak.

worden. De rekrutering kan beginnen, maar wel met de nodige beperkingen. Er zijn bijvoorbeeld geen persoonsgegevens meer beschikbaar van individuen, waardoor objectieve selectie en keuring van rekruten vrijwel onmogelijk is. Deze gegevens waren er mogelijk nooit geweest, of verloren gegaan tijdens de eerdere plunderingen van de paleizen en overheidsgebouwen.

De logistieke operatie om materieel aan te voeren vanuit de VS komt eveneens op gang en kaderopleidingen worden opgezet. De NAVO speelt hierin een rol met de NATO *Training Mission Iraq* (NTM-I) die de opleidings-taak voor een belangrijk deel op zich neemt.³ Op 28 juni 2004 eindigt de bezettingsfase zeer onverwacht met de soevereiniteitsoverdracht aan de Irakese interim-regering. Dit was twee dagen eerder dan internationaal was gecommuniceerd en waarvoor de voorbereidingen waren getroffen. De

VS-ambassadeur Bremer verlaat diezelfde dag (symbolisch) per vliegtuig het land.

In het hoofdkwartier waar ik werkzaam was tijdens de wederopbouw-fase, heb ik voornamelijk bijgedragen aan het *campaignplan* en de synchronisatie van de diverse delen van het plan. Vervolgens heb ik bijgedragen aan de strategie voor de komende twee jaar, waaronder voorwaarden voor de overdracht van verantwoordelijkheden aan lokaal, provinciaal en nationaal bestuur en enkele *case-studies*. In de volgende paragrafen zal ik u hier een indruk van geven.

Wederopbouw

Aan het begin van de wederopbouw-fase heeft de hoogste militaire commandant in Irak zijn eerste officiële *campaignplan* (augustus 2004) uitgegeven. In april 2005 is er een ge-

actualiseerde versie uitgegeven. De operatie verloopt over vier logische operatielijnen:

- 1 *Veiligheid*: opbouwen van politie/leger, het uitvoeren van een irreguliere operatie, en het handhaven van orde en rust.
- 2 *Democratisch proces*: opbouwen van een legitieme regering via mijlpalen.
- 3 *Economische ontwikkeling*: gericht op de basisbehoeften van de mensen, maar ook de lange termijn economische opbouw.
- 4 *Communicatie*: veroveren van de *hearts and minds*, en communicatie naar regering, provincie besturen en bevolking over de intenties en ontwikkelingen.

³ Zie ook: C.J. Matthijssen – ‘Al Muthanna: een stap verder’, MS 174 (2005) (4); E. Muller – ‘Security Sector Reform’, MS 174 (2005) (4); F. Overdiek – ‘De oprichting van het Iraqi Civil Defense Corps’, MS 173 (2004) (10).

Amerikaanse militair kijkt een winkeltje in om informatie te winnen, Irak, juni 2005

(Foto U.S. Army; collectie NIMH)

Als de mijlpalen in elk van deze operatielijnen worden behaald, dan ontstaat er binnen anderhalf jaar een eindsituatie, waarin er sprake is van een legitieme regering die veiligheid voor de onderdanen kan bieden; voorzien van een eigen nationaal veiligheidsapparaat waar terrorisme wordt bestreden of onder controle is. Irak is dan weer een stabiel en gerespecteerd land in het Midden-Oosten.

Voor de militaire commandant is tijdens de wederopbouw 'veiligheid' de belangrijkste operatielij. Om hierin succesvol te zijn, moet er een effectief leger- en politieapparaat opgebouwd worden. Op televisie kunt u daar inmiddels de eerste signalen van zien. Soms is zelfs tussen de regels door te zien of te lezen via welke strategie de commandant (generaal Casey) dit wil bereiken. Ik zal in de volgende paragrafen slechts summier ingaan op deze strategie, omdat dit een zeer uitgebreid onderwerp betreft, dat eigenlijk een separaat artikel in dit tijdschrift vereist.

Uitrusting

Vrijwel alle uitrusting voor politie, leger, luchtmacht, marine wordt aangevoerd vanuit de VS: van schoenveter tot scherfwerende vesten, wapens, (politie)voertuigen, munitie, radio-apparatuur, et cetera. De uitrusting van tien divisies (vijfendertig brigades⁴) aan klein en groot materieel is in de tijd van een jaar verscheept naar Irak. Op dit moment is 80 procent van de eenheden voorzien van uitrusting.

'Transition Teams'

Om de Irakese eenheden te trainen, werden er in 2005 *partnership*-relaties tot stand gebracht met Irakese eenheden.

In juni werden er *Military Transition Teams* opgericht, bestaande uit gekwalificeerde Amerikaanse officieren en onderofficieren.

Deze teams coördineren, adviseren en coachen tijdens de opleiding van de eenheden en gaan mee met oefeningen en operaties. Commandanten op bataljonsniveau worden op individuele basis begeleid.

'Urban warfare' is een extreem complexe operatie

(Foto J.G.M. Hoppenreijs)

De teams worden gedetacheerd bij de Irakese *partnership*-eenheden, en zijn daar fulltime aangesteld. De Irakese eenheid is verantwoordelijk voor de veiligheid van het team. Dit betekent dat er zo'n 3.000 kaderleden en chauffeurs vrij gemaakt moesten worden uit de Amerikaanse eenheden, die gewoon hun operationele taak blijven uitvoeren: een ware aanslag op de operationele capaciteit. Deze teams zijn zeer kwetsbaar en een makkelijk doelwit om te gijzelen.

Politieteams

De politieteams bestaan uit twaalf man met kennis van het politiewerk. Ze worden op provinciaal niveau ontplooid. Dit verloopt overigens niet geheel naar wens, omdat het moeilijk is om achttien teams van de juiste politie-expertise te voorzien. Hiervoor zijn veel (militaire) politie functionarissen nodig, militairen kunnen dit werk slechts gedeeltelijk uitvoeren, omdat ze de specifieke kennis missen.

Begeleiding van ministeries

Het ministerie van Defensie krijgt alle mogelijke ondersteuning vanuit het multinationale hoofdkwartier. Het onervaren personeel wordt getraind in (NAVO-)processen, procedures en

besluitvorming. Dit gaat langzaam, maar er wordt vooruitgang geboekt. We moeten ons realiseren dat men in de Irakese cultuur niet getraind was om actief deel te nemen aan allerlei processen, laat staan om besluiten te nemen.

Er zijn verder ook nog zogenaamde *Provincial Reconstruction Development Teams* die de wederopbouw coördineren, zodat de miljarden aan reconstructiegelden zo goed mogelijk kunnen worden besteed. Deze teams bevinden zich in de beginfase en moeten bemand worden door civiele medewerkers van het *State Department* dat verantwoordelijk is voor de civiele wederopbouw van Irak.

Overdragen van verantwoordelijkheden

Naarmate de *security forces*⁵ in aantal groeien en in kwaliteit toenemen, moeten zij in staat zijn om in de loop van de tijd de handhaving van orde en

4 Een bataljon bestaat uit ongeveer 700 man, een brigade uit 2800 en een divisie uit 10.000-12.000 man. De organisatie is vergelijkbaar met NAVO-eenheden.

5 Verzamelnaam voor politie-eenheden en leger.

rust over te gaan nemen. Hierbij hoort ook dat ze het huidige niveau van het terrorisme het hoofd kunnen bieden. Indien dit het geval is, dan komt het moment dat zij gereed zijn om de verantwoordelijkheid van de coalitie over te nemen. Dit zal zeker niet overal tegelijk in Irak gebeuren. Naar verwachting zal dit de komende maanden op lokaal niveau beginnen en zich als een olievlek verder uitbreiden naar provincie niveau. Er zal dan een overdracht van verantwoordelijkheden plaatsvinden aan de provinciale regering en uiteindelijk aan de nationale regering. De 'afgeloste' coalitietroepen kunnen dan hun operatiegebied verlaten.

Het gaat te ver om in deze bijdrage ook de economische wederopbouw te behandelen. Zonder veiligheid is het echter onmogelijk de wederopbouw van de economie van de grond te krijgen. Het omgekeerde is ook waar. Zonder lopende economische motor zal de veiligheid niet toenemen, omdat criminelen, terroristen en extremisten altijd steun onder de bevolking zullen houden. Het land moet opgebouwd worden én de economie moet aangeslingerd worden. Hiervoor is veiligheid een vereiste. Veiligheid is een zaak voor de coalitie en de wederopbouw is een zaak van *State Department* en vele andere organisaties die daar in gespecialiseerd zijn. Die zijn tot elkaar veroordeeld.

De weg naar echte onafhankelijkheid

In deze paragraaf komt een van de *case-studies* aan bod die binnen de *Strategy*-sectie is uitgevoerd. Bekijken we de lange-termijnsituatie in Irak, dan zien we dat de opbouw van leger en politie in 2006-2007 haar maximale sterkte bereikt van 272.000 man. Naarmate de kwaliteit ervan toeneemt wordt de verantwoordelijkheid voor handhaving van de wet, orde en rust overgenomen van de coalitie-strijdkrachten.

Troepenreducties kunnen derhalve alleen 'conditions based' plaatsvinden. Historisch onderzoek wijst ook uit dat

het bestrijden van irregulier optredende tegenstanders 4 tot 12 jaar duurt. Hoe vervelend en verschrikkelijk ook, aanslagen zullen lange tijd het media-beeld blijven bepalen.

Tijdens diverse internationale conferenties hebben vele landen steun betuigd en hun bijdragen toegezegd aan de wederopbouw van Irak. De VN, EU en Japan maken het mogelijk de komende jaren door te gaan met de wederopbouw. Er is grote internationale steun van omringende, maar ook van verre landen om Irak erbovenop te helpen. Dit zal 5 tot 7 jaar duren, maar irregulier optredende strijders kunnen dit proces vertragen.

Het democratisch proces

In oktober 2005 hebben de Irakezen voor de tweede keer gestemd, ditmaal over de nieuwe grondwet. De opkomst van 61 procent werd met gejuich ontvangen, maar is in feite een zware teleurstelling: slechts enkele procenten meer dan de opkomst in januari toen de Soennieten uit protest

massaal wegbleven. In het hoofdkwartier werd in juni al gehoopt op een opkomst van meer dan 80 procent. Een nieuwe democratie zal zeker gedurende de eerste regeringsperiode instabiel en kwetsbaar zijn. Ministeries moeten voorzien worden van personeel en effectief functioneren en de onderlinge samenwerking moet van de grond komen. Het gevaar van een coup en een burgeroorlog blijft nog lange tijd op de loer liggen.

Eigen ervaringen in het multinationale hoofdkwartier in Irak

Op de dag van mijn aankomst in Bagdad vertrokken de laatste eenheden van de *NL-battlegroup* terug naar Nederland.

Alle door Nederland te vullen functies in het hoofdkwartier waren op dat moment al niet meer gevuld, behalve de functie van *strategic planner* in de *Strategy, Plans and Assessments Branch*.

Irakese mannen hebben hun stem uitgebracht tijdens de eerste vrije parlementsverkiezingen in Hayji, Irak (2005) (Foto U.S. Air Force; collectie NIMH)

Engels

De eerste ervaring binnen de sectie was dat ik een andere positie had: die van enige *non-native speaker*. Nu vinden Nederlanders al gauw dat ze goed Engels spreken, zeker als ze dat vergelijken met andere buitenlandse militairen. En dat klopt, zeker als het over koetjes, kalfjes, voetbal, auto's of vrouwen gaat. In dit hoofdkwartier waren de onderwerpen plotseling van een andere orde. In hoog tempo werd er gesproken, vergaderd, gediscussieerd en stukken geproduceerd.

De verschillende dialecten uit alle Amerikaanse staten, maar ook uit Engeland en Australië maakten het volgen van discussies er niet makkelijker op. Het werktempo lag hoog, zoals het de Amerikanen betaamt. Na de eerste twee dagen voelde ik me een absolute idioot en vroeg mezelf af of ik nog een bijdrage zou kunnen leveren aan deze operatie. Voor mezelf maakte ik een plan om dit probleem snel op te lossen door me in allerlei werkgroepen te manoeuvreren; dat werkte.

Organisatie

De *Strategy*-sectie bestaat uit twee kolonels, zes luitenant-kolonels en drie majoors: allen Amerikaan met uitzondering van een Nederlander en een Engelsman. Ieder brengt zijn eigen expertise mee. Zo is er in het team een jurist, een politicoloog, een econoom, een analist, twee speciaal opgeleide strategen en twee personen met een operationele achtergrond.⁶ De strategen en de niet-Amerikanen vulden deze laatste expertise in.

De collega's van alle krijgsmacht delen waren afkomstig uit het Pentagon en de Amerikaanse *Warcolleges*, velen op vrijwillige basis omdat men er trots op was om een steentje bij te dragen aan operatie *Iraqi Freedom*. Vanuit de operationele eenheden waren er zo goed als geen militairen werkzaam in het hoofdkwartier: bij de Amerikanen worden de (*augmentee*) functies in de strategische en operationele hoofdkwartieren tijdens een missie gevuld door stafofficieren van

uit het ministerie van Defensie, staven en ondersteunende diensten (uit de *vs* of *overseas*).

Opleiding

Binnen de groep waren enkele collega's die bijzondere opleidingen hadden genoten. Zo was het sectiehoofd (kolonel) van *Strategy* een doorgewinterde *Special Forces*-veteraan die vele missies op zijn naam had. De tijd in de parate eenheden had echter zijn tol geëist en zijn linkerknie was daardoor tot niets meer in staat. Zo was er ook een veteraan uit de eerste Golfoorlog in de sectie werkzaam die een dusdanige (onbehandelbare) rugblessure had dat er geen plaats meer voor hem was in de operationele eenheden.

Toch functioneerden deze collega's, met al hun ervaring, binnen dit hoofdkwartier op fantastische wijze. Hiervoor hebben ze een uitgebreide *strategy*-opleiding gevolgd, waarmee ze vervolgens in een traject van specialisten terecht kwamen. In ieder geval kan er, ook met medische beperkingen, nog prima gebruik gemaakt worden van de kennis en ervaring van collega's die hun sporen bij de operationele eenheden hebben verdiend. Het vereist wel maatwerk voor deze groep. Bijzonder is dat juist deze twee collega's tot de categorie mensen behoren die ik nooit meer zal vergeten: absolute vaklui!

Een andere ervaring op het gebied van opleidingen is dat de Amerikanen veel, maar ook zeer grondige opleidingen kennen. Behalve de gespecialiseerde strategen, waren er ook enkele collega's die de *School Advanced Military Studies* (SAMS) voltooid hadden. Zij blonken vooral uit in planningsvaardigheden en het uitvoeren van besluitvormingsprocessen die uiteindelijk tot beslissingen leidden en geïmplementeerd werden in overleg met de Iraakse ministerie van Defensie of met de minister van Nationale Veiligheid. Deze planningsprocessen waren voor mij overigens niet moeilijk te volgen. In landoperaties vanaf tactisch niveau is dit een gangbaar flexibel en cyclisch proces. De Hogere Militaire Vorming, inclusief de

joint module van deze studie, doceerde hier overigens uitvoerig in.

Werkwijze

Men zou van een *Strategy*-sectie verwachten dat het een lange termijn scope heeft, maar dat is lang niet altijd het geval. Omdat het sectiehoofd een zeer intensief contact had met de *force commander* (vier-sterren), kwamen er ook dagelijkse problemen voorbij die 'eventjes' opgelost moesten worden, of onderwerpen waar de commandant 'zijn zorgen' over had geuit. Een staf op strategisch niveau kan zich in de praktijk niet afsluiten van de lopende operatie en zich simpelweg afzonderen in zijn eigen planningshorizon.

Een omvangrijke opdracht startte vrijwel altijd met een analyse van de opdracht, waarbij de huidige situatie, de aannames, beperkingen, voorwaarden, tijdperk en de betrokken partijen

⁶ Het team veranderde vaak van samenstelling door de vele rotaties, maar ook omdat speciale expertise gewenst was gedurende een bepaalde tijd. Zo is de sectie verdubbeld ten tijde van de verkiezingen in januari 2005.

**Amerikaanse en
Irakese soldaten
delen schoolspullen
uit aan een lagere
school in Bagdad,
Irak september 2005**

(Foto U.S. Army; collectie NIMH)

uitgebreid werden doorgenomen. Hieruit volgde dan een of meer opties, en een voorstel aan de *force commander*. Dit was allemaal 'grote lijnen werk'. Als er een keuze was gemaakt, dan nam de *Plans*-sectie het verder over en maakte er een gedetailleerd plan van. Soms werden er vooraf al alternatieven parallel uitgewerkt om tijd te winnen. Als deze werksystematiek vertrouwd is, dan is er een belangrijke voorwaarde voor het werken in een dergelijke staf ingevuld.

De opdrachten werden individueel of in kleine groepen uitgevoerd. De echte lange-termijnstrategie werd met het hele team uitgewerkt, waarbij elke specialist zijn eigen vakkennis in bracht. Daarbij was het belangrijk dat de jurist, de politicoloog, de econoom en de analist hun rol in het proces konden spelen en de operationeel ervaren mannen de kar trokken. Vakkennis was waar het om draaide.

Zonder vakkennis werd je keurig en vriendelijk te woord gestaan, maar was je geen speler van belang, laat staan dat je serieus werd genomen. In

dit hoofdkwartier was ieders kennis (of gebrek eraan) overigens snel bekend. Het verspreidde zich als een lopend vuurtje. Het was dan ook handig om eerst even uit te zoeken met welke andere secties je zoal zaken moest doen, en vooral: met wie in die sectie.

In grote hoofdkwartieren wordt veel werk dubbel gedaan, dat is alom bekend. Ook hier was dat het geval. Onderwerpen die bij ons uitgewerkt werden, werden vaak ook op andere plaatsen in de staf opgepakt. Dat was dan nog in hetzelfde hoofdkwartier. Ging men echter ook bij het legerkorps (een niveau lager) te rade, dan bleek vaak dat men ook daar aan gelijksoortige onderwerpen werkte. De overlap was soms nogal groot. Na de eerste opdracht is dit bekend en bij de tweede opdracht spendeer je vanzelf eerst een dag aan rondlopen, vragen, bellen en e-mails.

Daarna wist je wel of er elders al aan dit onderwerp werd gewerkt. De daaropvolgende zoekslag was dan of er al voorgangers aandacht aan het item besteed hadden: dit betekende dat er een zoekslag door de database ge-

maakt moest worden. Immers, door de vele personeelsrotaties ging veel kennis verloren.

Daarnaast was het zo dat er opdrachten uitgevoerd moesten worden die beslist niet buiten de sectie gecommuniceerd mochten of konden worden. Dit waren eigenlijk de meest lastige, in die zin dat we afhankelijk waren van de informatie die op allerlei andere niveaus beschikbaar was. Stel iemand in andere hoofdkwartieren een vraag en ze willen onmiddellijk precies weten waarvoor, waarom en waartoe. En als ze dan door hebben dat er vanuit *Strategy* geïnformeerd wordt, dan moet je natuurlijk helemaal op je hoede zijn!

Ten slotte

Ik heb u een beeld geschetst over de invasie, de bezetting, het militaire deel van de wederopbouw en mijn persoonlijke ervaringen in Irak. Er is nog een lange, intensieve en moeilijke weg te gaan voor de bevolking en voor de coalitie. Helaas zullen we de komende tijd alleen maar negatieve berichten over Irak horen. De aanslagen voor en na de verkiezingen eind december 2005 en tijdens de opstartperiode van de nieuw te vormen regering zullen in aantal en effectiviteit toenemen. Vele groeperingen zullen er alles aan doen om te voorkomen dat er voor het eerst in de geschiedenis van Irak een regering door het volk wordt gekozen.

Echter, in tegenstelling tot veel landen in het Midden-Oosten, heeft Irak veel economisch potentieel en is zeker niet alleen afhankelijk van de olie. Naar mijn mening liggen de kansen voor de bevolking voor het grijpen, al is het momenteel niet gemakkelijk. Het democratisch proces is nu voorlopig het belangrijkste, direct gevolgd door de training van politie en leger. De economische trein moet een duwtje krijgen. Als dit lukt, zal het terrorisme langzaam verminderen en kan Irak zich zeer snel verder ontwikkelen. Over tien jaar kunnen we de balans opmaken en oordelen of operatie *Iraqi Freedom* succesvol is geweest of niet.

Der Wandel des Einsatzes

Von Katastrophenhilfe und NATO-Manöver zur Anwendung von Waffengewalt und Friedenserzwingung¹

Dr. h.c. K. Naumann – general a.D.*

Einführung

Meine Zeit als Generalinspekteur der Bundeswehr war von drei Herausforderungen geprägt:

- Es galt die allenfalls an der Oberfläche eingeleitete Aufstellung der Armee der Einheit weiter voranzutreiben und, wenn möglich, abzuschließen;
- Die Bundeswehr war bis 1994 zunächst auf 370.000, dann auf 340.000 Soldaten zu reduzieren;
- Die Bundeswehr hatte sich auf Einsätze außerhalb Deutschlands und außerhalb des NATO Gebietes einzustellen.

Dieser letztgenannte Aspekt ist Gegenstand meines Beitrages, den ich bewusst unter dem vom MGFA gewählten Arbeitstitel gelassen habe, weil ich damit gleich mit einer der häufigen Verzerrungen in der Beschreibung der Bundeswehr im Kalten Krieg aufräumen kann.

Die Bundeswehrführung hatte bis zum Fall der Mauer 1989 weder Katastrophenhilfe noch Manöver als Einsatz gesehen, Einsatz wäre die Verteidigung Deutschlands gegen eine von der Sowjetunion geführten Angriff des Warschauer Paktes gewesen.

Die Bundeswehr war eine Präsenzarmee, die ausbildete, um nach relativ kurzer Warn- und Vorbereitungszeit mit Teilen einsatzbereit zu sein und die durch Mobilmachung und Aufmarsch ihre volle Verteidigungsbereitschaft erreichen sollte. Sie trug so zusammen mit den NATO-Verbündeten zur Abschreckung bei.

Was nun aber kam, war der Übergang zu einer Armee, für die Einsatz die Regel und die Beschränkung auf die den Einsatz vorbereitende Ausbildung eher die Ausnahme wird.

Den Beginn dieses langen Weges möchte ich mit einem Blick auf die Lage an seinem Anfang, die ersten Einsätze und die daraus abgeleiteten ersten Folgerungen für Planung und Ausbildung beschreiben.

Die Ausgangslage

Die Welt des Kalten Krieges hatte zwar zahlreiche Kriege und Konflikte gesehen, dennoch hatte der Ost-West-Konflikt in gewisser Weise auch mäßigend gewirkt. Jeder der beiden Gegenspieler in Washington und

Moskau wollte verhindern, dass die Konflikte außer Kontrolle gerieten und zu einer amerikanisch-sowjetischen Konfrontation führten. Dies änderte sich 1989/90, als mit dem Ende der deutschen Teilung die Spaltung Europas zu Ende ging und in deren Folge die Sowjetunion zerfiel.

Religiöser Fanatismus, lang unterdrückte ethnische Gegensätze und ungelöste territoriale Fragen führten zu neuen Eruptionen von Gewalt und Krieg. Die Folge war eine Zunahme von Friedenseinsätzen der Vereinten Nationen in einem bislang als unvorstellbar angesehenem Ausmaß. In der ersten Hälfte der 90er Jahre waren fast 100.000 Soldaten unter der blauen Flagge der Vereinten Nationen in allen Erdteilen im Einsatz.

Mitverantwortung

Dem vereinten Deutschland stellte sich damit erneut die Frage, die schon beim Beitritt der Bundesrepublik Deutschland zu den Vereinten Nationen 1973 zu der Erwartung geführt hatte, Deutschland werde eine große Mitverantwortung bei der Bewältigung regionaler Krisen übernehmen. Alle Bundesregierungen hatten aber seit einem Beschluss des Bundessicherheitsrates vom 3. November 1983 stereotyp behauptet, das Grundgesetz lasse die Entsendung deutscher Truppen in Gebiete außerhalb des NATO-Vertragsgebietes nicht zu, es sei denn, es läge ein Konflikt vor, der zugleich als völkerrechtswidriger An-

* General Naumann war Generalinspekteur der Bundeswehr in den neunzigern Jahren.

¹ Vortrag auf der 47. Internationalen Tagung Militärgeschichte am 16.09.2005 in Bonn. Vorabdruck mit freundlicher Genehmigung des Militärgeschichtlichen Forschungsamtes, Potsdam, aus: *Die Bundeswehr 1995 bis 2005. Rückblenden – Einsichten – Perspektiven*. Im Auftrag des MGFA hrsg. von Frank Nögler, München: Oldenbourg 2007 (Arbeitstitel).

griff auf die Bundesrepublik Deutschland zu sehen sei.

Nahezu alle führenden deutschen Staatsrechtler hielten die diesem Beschluss zugrunde liegende Rechtsposition für nicht haltbar, aber die gebetsmühlenartige Wiederholung einer unbegründeten Position durch alle Bundesregierungen und insbesondere durch den in dieser Sache unermüdlichen Außenminister Genscher verfehlte ihre Wirkung nicht: die Menschen in Deutschland glaubten der Regierung und das tat auch die Mehrheit der Soldaten der Bundeswehr.

Wer im Bündnis eingesetzt war – und ich war dies zum Zeitpunkt des Bundes Sicherheitsrats (BSR) Beschlusses als Oberst im DMV Stab – sah sich oft erbarmungslosem Spott alliierter Kameraden ausgesetzt, die, gestützt auf Rechtsgutachten ihrer Regierungen, die deutsche Position als das entlarvten was sie wirklich war: ein Feigenblatt, hinter dem Deutschland sich vor der Übernahme größerer Verantwortung verstecken wollte.

Es hatte zwar immer wieder seit 1973 Hilfeinsätze gegeben, vor allem durch die Transportflieger der Bundeswehr, aber auch bei Erdbeben in der Türkei, in Algerien und im Iran, insgesamt aber machte sich auch in der Bundeswehr die Ansicht breit, Einsätze für die Vereinten Nationen oder gar Interventionen wie während des 2. Golfkrieges 1990 seien durch den Eid der Bundeswehrsoldaten nicht gedeckt.

Hinzu kam das Empfinden der Soldaten eines durch erfolgreiche Politik immer unwahrscheinlicher werdenden Einsatzes der Bundeswehr zur Verteidigung Deutschlands. Der letzte 'scharfe' Alarm war in der CSSR-Krise 1968 gewesen und Einsätzen zur Unterstützung von Bündnispartnern stand die große zahlenmäßige Überlegenheit des Warschauer Paktes entgegen.

Man kann das Verhalten der Bundesregierung in der Golfkrise 1990/91 als Versagen werten, aber festzuhalten ist, dass die Bevölkerung des gerade

vereinten Deutschland zu diesem Zeitpunkt wohl kaum in der Lage gewesen wäre über diese Frage zu einer gemeinsamen Auffassung zu kommen.

Die Menschen waren letztlich Opfer einer Politik, die einfach nicht den Mut hatte, die Dinge beim Namen zu nennen und zu sagen, dass es eine Pflicht zur Solidarität gibt, wenn Menschenrechte mit den Füßen getreten werden und ein Staat völkerrechtswidrig einen anderen angreift.

Deutschland ist heute in dieser Frage nicht sehr viel weiter, obwohl Einsätze der Bundeswehr inzwischen als normal empfunden werden, Einsatz allerdings, die im Wesentlichen eben unter der Schwelle eines Krieges blieben. Außerdem ist festzuhalten, dass wir bislang Glück gehabt haben: leider hat die Bundeswehr zwar rund fünfzig Soldaten in den Einsätzen seit 1992 verloren, aber die echte Bewährung im Kampf ganzer Truppenteile blieb ihr bislang erspart.

Sonderrolle

Es ging 1990/1991 aber auch um eine andere Dimension. Deutschland war dabei, sich mit seiner Position erneut in eine Sonderrolle zu bringen und das in dem Augenblick, in dem die durch die deutsche Teilung erzwungene Sonderrolle zu Ende gegangen war. Eine Sonderrolle Deutschlands aber wäre unvereinbar mit der im Zuge der Vereinigung der beiden deutschen Teilstaaten deutlich artikulierten Politik, durch Einbindung des größeren Deutschland Ängste vor diesem Deutschland zu mindern.

Hinzu kam, dass ein Land, das sich internationaler Solidarität mit den Schwachen verweigert, das seinen Egoismus durch immer stärkere Verwandlung in eine Spaßgesellschaft auslebt, auf Dauer keine Sympathie, sondern nur Verachtung ernten würde. Eine solche Entwicklung barg Risiken in sich, denn allzu viele wahre Freunde hat Deutschland nicht. Sie konnte daher nicht im Interesse Deutschlands sein. Sie konnte auch dazu führen, dass Vieles von dem,

was an Versöhnung mit den Nachbarn erreicht worden war, rückgängig gemacht oder zumindest in seiner anhaltenden Wirksamkeit eingeschränkt werden würde.

Würde Deutschland dagegen Solidarität zeigen, dann würde dies die Aussöhnung festigen und es böte sich eine neue gute Chance, die Soldaten der Bundeswehr als Botschafter eines neuen, aktiv für den Frieden in der Welt und für den Schutz der Unterdrückten eintretenden Deutschland zu nutzen. Diese Chance galt es zu nutzen.

Teilnahme an Operationen

Deutschlands Teilnahme an Bündnis- und UN-Operationen war Thema bei allen meiner Antrittsbesuchen bei unseren wichtigen Verbündeten wie den USA, Frankreich und Großbritannien. Es klang immer wieder Enttäuschung über die deutsche Politik während des Golfkrieges an, obgleich der materielle Beitrag, die Unterstützung der Verbündeten durch die Bundeswehr und die zahlreichen Initiativen zugunsten der Familien von alliierten Soldaten Anerkennung fanden.

Ich habe in all diesen Gesprächen auf die aus der Vereinigung entstandenen, besonderen Belastungen verwiesen und daran erinnert, dass sie, unsere Verbündeten, diese Zurückhaltung wohl gewollt hätten als sie Deutschland immer wieder gemahnt hatten, militärische Macht niemals wieder zu missbrauchen.

In dieser Lage musste als Erstes ausgelotet werden, ob die Regierung bereit war, ihre restriktive Haltung zu ändern. Das Verteidigungsministerium musste dazu seinen Beitrag leisten durch eine ungeschminkte Lagebeurteilung leisten.

Die Lage im Herbst 1991, gekennzeichnet durch den Anfang des blutigen Zerfalls Jugoslawiens, zeigte, dass Krieg als Mittel der Politik nach Europa zurückgekehrt war. Der große Krieg in Europa, der das Denken im Kalten Krieg bestimmt hatte, war zwar schon 1991 sehr unwahrschein-

lich geworden, dafür war aber die Wahrscheinlichkeit regionaler Konflikte, wie sie in Anfängen in Jugoslawien zu erkennen waren, deutlich gestiegen.

Unruhige Zeiten

Unsere Lagebeurteilung Ende 1991 zeigte uns, dass unruhige Zeiten bevorstanden. Andere Gefahren waren ebenfalls zu sehen. Das Ende des Ost-West-Konfliktes konnte zu einer regelrechten Explosion der Staatenwelt führen. Man musste mit Sezessionskonflikten rechnen, die vielfach gewaltvoll verlaufen würden und deren direkte oder indirekte Auswirkungen auch unser Land und seine Sicherheit berühren könnten.

Deutschland, so die Folgerung, würde also zunehmend dazu beitragen müssen, Konflikten am Ort ihres Entstehens entgegen zu treten, ihre Ausbreitung einzudämmen und zu verhindern, dass Konflikte, Krieg und Gewalt auf unser Territorium übergreifen. Für die Bundeswehr würde dies aller Voraussicht nach bedeuten, dass sie außerhalb Deutschlands einzusetzen sein würde, um Konflikte von Deutschland fern zu halten.

Auf diese Aufgabe war die Bundeswehr in keiner Weise eingestellt, die Politik aller Parteien des deutschen Bundestages wollte eine solche Änderung des Auftrages der Bundeswehr möglichst vermeiden und die Bevölkerung, ohne deren Rückhalt sie nicht zu machen wäre, war auf diese neue Dimension in keiner Weise vorbereitet.

Einsätze der Bundeswehr außerhalb Deutschland

Ebenfalls erkennbar war das anhaltende Streben nach Massenvernichtungswaffen und weitreichenden Trägerwaffen. Wissend, dass man dieses Problems durch Rüstungskontrolle alleine nicht Herr werden kann folgerten wir, dass die Abwehr von Massenvernichtungswaffen und die Verhinderung von Proliferation zum künftigen Aufgabenspektrum der Bundeswehr gehören würden.

Die Folgerung, dass zum Schutz Deutschlands vor Pression und vor äußerer Gefahr Einsätze der Bundeswehr außerhalb Deutschlands und außerhalb des NATO-Vertragsgebietes erforderlich sein würden, ergab sich aus dieser Lagebeurteilung. Wir folgerten auch, dass diese Einsätze, die über Blauhelmeinsätze der Vereinten Nationen hinausgingen, wohl immer NATO-Einsätze sein würden. Natürlich war klar, dass sich die Bundeswehr gemäß Artikel 26 GG an keinerlei Angriffskrieg beteiligen würde, allerdings war auch klar, dass von den UN sanktionierte Operationen kein Angriffskrieg sind und eine Teilnahme daran sehr wohl möglich war, selbst wenn dies Angriffsweise geführte Operationen sein sollten.

Wollte Deutschland seinen Einfluss in der Allianz wahren und wollte es sein durch die Vereinigung gewachsenes Gewicht nicht verspielen, dann musste es an Einsätzen des Bündnisses mitwirken, auch an Einsätzen außerhalb des NATO-Vertragsgebietes.

Keiner unserer Verbündeten würde Deutschland eine dauerhafte Verweigerung nachsehen, so unsere Einschätzung, aber alle dürften bereit sein, uns Zeit zu geben den notwendigen gesellschaftlichen und politischen Konsens im Lande herzustellen.

Vorgaben und konzeptionelle Folgerungen

So entstand Ende November 1991 das Dokument 'Militärpolitische und -strategische Vorgaben und konzeptionelle Folgerungen für die Bundeswehr'. In diesem Papier wurde der erste Versuch gemacht die sicherheitspolitischen Interessen des vereinten Deutschland zu definieren. Es wurde Minister Stoltenberg vorgelegt und das nach seinen Vorgaben erarbeitete Dokument wurde im Februar 1992 Gegenstand einer Kabinettsvorlage.

In seiner Sitzung am 19. Februar 1992 im Verteidigungsministerium nahm das Bundeskabinett unter Vorsitz von Bundeskanzler Kohl die Vorstellungen des Bundesministers

der Verteidigung zum Stand der Bundeswehrplanung und zur Weiterentwicklung der Bundeswehr zur Kenntnis und billigte im Grundsatz die Zielsetzung dieser Planung. Der mit dieser Entscheidung neu festgelegte Auftrag der Bundeswehr sagte u.a.:

Die Bundeswehr muss fähig sein, nach klarstellender Ergänzung des Grundgesetzes an kollektiven Einsätzen über die NATO hinaus gemäß Kap VII der Charta der Vereinten Nationen oder europäischer Institutionen teilzunehmen, soweit es deutsche Interessen und deutsche Mitverantwortung für die Wahrung von Frieden, Humanität und internationaler Sicherheit gebieten.

Damit war der politische Wille artikuliert und wir hatten grünes Licht für die innere Umstellung der Bundeswehr.

Die ersten Schritte

Ich habe bereits festgestellt, dass die Bundeswehr auf diese neue Dimension ihres Auftrages in keiner Weise vorbereitet war und dies auch nicht über Nacht sein würde. Die Voraussetzungen in Führung, Ausbildung, Ausrüstung und hinsichtlich der Gesetzgebung waren nicht gegeben. Nicht wenige Soldaten dachten, dass diese Form von Einsatz nicht von Ihrem Eid gedeckt sei.

Dieser Zwiespalt der Meinungen wurde verstärkt, weil die damalige Opposition im Bundestag derartigen Einsätzen ablehnend gegenüberstand. Hinzu kam, dass materielle Voraussetzungen für länger dauernde Einsätze fern der Heimat zu schaffen waren, vor allem in den Bereichen Führung und Logistik. Schließlich, es blieb nicht viel Zeit, denn UN wie Verbündete drängten auf deutsche Beiträge.

Die Bundeswehr hatte seit dem Ende des Golf-Krieges 1991 in sehr begrenztem Umfang an Friedensopera-

tionen teilgenommen. Dazu zähle ich das Minenräumen im Persischen Golf 1991 ebenso wie die Einsätze zur Unterstützung der Überprüfungs-Kommission UNSCOM im Irak, die dort Massenvernichtungswaffen des Irak zu finden und zu vernichten hatten, oder den schon im Sommer 1991 begonnenen Hilfseinsatz im Iran, mit dem die Not der von Saddam Hussein vertriebenen Kurden gelindert wurde.

Kambodscha

Die deutsche Bereitschaft, solche kleine Schritte zu tun, blieb im UN Hauptquartier in New York nicht unbemerkt und so mehrten sich im Frühjahr 1992 die Hinweise, dass die UN Deutschland bitten könnten, sich an der UN Mission in Kambodscha UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia) zu beteiligen. Einer Bitte der Vereinten Nationen, das Vorkommando UNAMIC ab November 1991 durch Sanitätspersonal zur sanitätsdienstlichen Versorgung des UN-Vorauspersonals nach Kambodscha zu unterstützen, war bereits entsprochen worden.

Kambodscha war gewiss nicht das Land, an dem man ein spezifisches deutsches Interesse festmachen konnte. Es war ein von Völkermord und zwei Jahrzehnten Krieg zerrüttetes und zerstörtes Land und jeder Einsatz dort war mit erheblichem Risiko für die einzusetzenden Soldaten verbunden. Hinzukam, dass die gewaltige Entfernung einen ersten Auslandseinsatz besonders schwierig machte. Andererseits bot die Aufgabe, den Vereinten Nationen ein Hospital für den Einsatz in Pnom Phen zur stationären Versorgung des in Kambodscha eingesetzten UN Personals zu stellen, eine doppelte Chance: es war die Einsatzform, die die Risiken für unsere Soldaten bei diesem ersten Einsatz begrenzen hielt und es war zugleich ein Einsatz, mit dem unsere Soldaten unter dem blauen Barrett der UN als Helfer wirken und Sympathien für Deutschland sammeln konnten.

Der neu ins Amt gekommene Verteidigungsminister Volker Rühle sah dies

ebenso und entschied sich für den Einsatz. Das Bundeskabinett stimmte zu und so begann im Frühjahr 1992 der erste Einsatz deutscher Blauhelme. Allerdings war das deutsche Lazarett aus politischen und rechtlichen Gründen nicht voll in die UN Truppe eingegliedert. Der Verteidigungsminister musste die volle Kontrolle über das Kontingent behalten, auch um zu verhindern, dass die UN das Lazarett ins Landesinnere verlegen könnten.

Lernprozess

Für die Bundeswehr begann damit ein vielschichtiger Lernprozess und im Ministerium eine Phase intensiver Arbeit zur Schaffung der notwendigen gesetzlichen Regelungen, aber auch zur Entwicklung von Entscheidungskriterien für die militärische und politische Führung wie beispielsweise Truppe nicht zu entsenden, wenn man sie in einer Krise nicht zurückverlegen kann.

Wir begannen die UN-Bürokratie und ihre Spielregeln zu verstehen, wir lernten, uns in eine Koalition einzufügen, in der Soldaten aus nahezu allen Erdteilen unter dem Kommando des australischen General Sanderson Dienst taten und wir fingen an, die logistischen Anforderungen solcher Einsätze fernab der Heimatbasis zu begreifen.

Unsere Sanitätssoldaten mussten, nicht ohne Bauchschmerzen, lernen zu akzeptieren, dass die Bereitschaft, Menschen in Not zu helfen, von Konfliktpartnern in Kriegsgebieten als Parteinahme ausgelegt werden kann und es daher kaum möglich ist, ausschließlich nach humanitären Gesichtspunkten zu handeln.

Im Verteidigungsministerium begannen wir die Vielschichtigkeit von UN Operationen zu begreifen und erkannten schnell, dass dies auch bedeutete, die Führungsorganisation zu ändern. UN- wie NATO-Einsätze dieser Art verlangen, dass der Inhaber der Befehls- und Kommandogewalt, der Minister, jederzeit Zugriff auf den eingesetzten Truppenteil haben muss, dass er verzugsarm, aber umfassend informiert wird und dass er schnell Rat aus dem

gesamten Ministerium bekommt. Nur dann kann er sachgerecht entscheiden.

Mit den Strukturen und Abläufen des auf die Friedenssituation ausgerichteten Bonner Ministeriums war das nicht zu machen. Die Ausrichtung auf Krieg in Deutschland und Führung der Verteidigung durch die NATO hatte zu einer eher marginalen Fähigkeit des Verteidigungsministeriums geführt, Einsätze national zu führen, denn die operative Führung der Bundeswehr wäre im Krieg ja weitgehend an NATO-Kommandobehörden delegiert worden.

Die Führungsfähigkeit zu verbessern, war also das erste Erfordernis. Mein Stab wurde beauftragt, eine Führungsorganisation zu entwerfen. Der Vorschlag, den ich favorisierte und den ich nach endlosem Hin und Her, darunter auch so manche Diskussion und schließlich Abstimmung der Ansichten im Militärischen Führungsrat, dem Minister vorschlug war, ein Streitkräfteführungskommando aufzubauen. Es sollte unterhalb des Ministeriums, in dem ein kleines Führungszentrum im Führungsstab der Streitkräfte einzurichten war, zentral für die Durchführung der Einsätze verantwortlich sein.

Dieser Vorschlag folgte einerseits der bestehenden Verantwortung der Inspektoren der Teilstreitkräfte für die Einsatzbereitschaft ihrer Teilstreitkraft und entsprach andererseits der aus den Erfahrungen aller Verbündeten abgeleiteten Erkenntnis, dass solche Einsätze immer 'joint' sind, das heißt Einsätze von Elementen mehrerer Teilstreitkräfte.

Für mich ebenso eindeutig war, dass der Generalinspekteur es sein musste, der den Minister in allen militärischen Fragen solcher Einsätze abschließend zu beraten hatte, schließlich ist er Kraft Amtes der militärische Berater der Bundesregierung.

Beratungen

Die Beratungen mit Minister Rühle über diesen im MFR von den Inspek-

teuren gebilligten Vorschlag zeigten dann aber, dass die Angst vor einem eingebildeten Machtzuwachs des Generalinspektors stärker war als alle Vernunft. Insbesondere haben ihn wohl Eindrücke bestärkt, die er bei Besuchen der Führungskommandos der Teilstreitkräfte gewonnen hatte. Dort müssen ihm die Befehlshaber die Ohren voll geweint haben und geschildert haben wie unverzichtbar – ein Lieblingswort all derer, die ihre Ansprüche nicht mit Argumenten untermauern können – die ungeschmälerierte Verantwortung der Teilstreitkräfte sei. Dies entsprach zwar nicht dem im MFR erreichten Konsens, aber das ist ein Spiel, das die Teilstreitkräfte oft spielen, wenn ihnen im MFR die Argumente ausgehen.

Der Minister entschied lediglich ein Führungszentrum aufzubauen. Dieses wurde dem Führungsstab der Streitkräfte (FÜS) zugeordnet, aber doch nicht voll eingeordnet. Aus einem einfachen und klaren Vorschlag wurde so eine komplizierte, aber letztlich handhabbare Lösung.

Der erste Schritt auf dem langen Weg zum heutigen Einsatzführungskommando war im Februar 1993 die Einrichtung eines Koordinierungsstabes für Einsatzaufgaben (KSEA) und die Bildung eines Referates Einsatzführung Bundeswehr in der Stabsabteilung FÜS IV.

Die Erfahrungen mit größeren Kontingenten, wie dem nach Somalia entsandten Unterstützungsverband, und vor allem die Möglichkeit mehrerer gleichzeitiger Einsätze zeigten schon früh, dass die gefundenen Regelungen nicht ausreichten. Als Konsequenz wurde das Führungszentrum Bundeswehr im Januar 1995 aufgestellt. Sein Leiter im Range eines Brigadegenerals behielt die Aufgabe, gleichzeitig Leiter der KSEA zu sein.

Die Entscheidung Minister Scharpings im Jahr 2000, das Führungszentrum in den FÜS einzugliedern und ein Einsatzführungskommando aufzustellen, zeigt, dass gute Ideen sich

durchsetzen, manchmal eben doch Zeit brauchen.

Pnom Penh

Mitte Mai 1992 flogen unsere Sanitätssoldaten, im Kern aus der in vielen Einsätzen der Allied Mobile Force (Land) bewährten Münchner Sanitäts-Lehr-Kompanie bestehend, nach Pnom Penh. Es begann ein Einsatz eines rund 150 Mann starken Kontingentes, der bis zum 12.11.1993 dauerte und an dem rund 450 Sanitätssoldaten teilnahmen.

Das German Hospital wurde schon bald 'Haus der Engel' genannt. Es führte rund 3.500 stationäre und 95.000 ambulante Behandlungen durch, eben auch für Kambodschaner.

Wir haben aus dem Einsatz in Kambodscha viel gelernt, nicht nur medizinisch. Wir erkannten wie unzureichend unser Sanitätsdienst war, nicht nur für Einsätze im Ausland, auch für die nun nicht mehr im Vordergrund stehende Versorgung in einem Krieg auf deutschem Boden.

Eine Neuordnung unseres Sanitätsdienstes war daher unumgänglich. Wir haben sie eingeleitet, wobei Dr. Deschs Maxime war, dass jeder eingesetzte Soldat der Bundeswehr auch im Einsatz qualitativ die medizinische Versorgung erhalten sollte, die ein deutscher Bürger in Deutschland bekommt.

Mir war sehr klar, dass dies die teuerste aller denkbaren Lösungen war, denn sie bedeutete im Einsatzland auch bei schlechter Infrastruktur qualitativ erstklassige Lazarette zu betreiben. Deshalb hatten andere Nationen wie beispielsweise Frankreich diese Lösung verworfen. Sie setzten darauf, den Verwundeten so rasch wie möglich in die Heimat zu bringen. Ich habe dennoch Dr. Deschs Kurs unterstützt.

Kambodscha wurde so der Ausgangspunkt für eine Reform des Sanitätsdienstes, ohne diesen zur Teilstreitkraft zu machen, die ich gemeinsam mit Dr. Desch gegen manchen Wider-

stand der auf Autarkie pochenden Teilstreitkräfte durchgefochten haben.

Wir haben in dem Kambodscha-Einsatz aber auch gelernt, dass die alte militärische Erfahrung auch in Friedenseinsätzen gilt: Einsatz heißt, auf das Unerwartete vorbereitet zu sein und dass man deshalb die Einsatzregeln nicht zu einschränkend festlegen darf, will man der Truppe die Chance lassen, situationsgerecht zu handeln. Dieses Prinzip haben wir Zug um Zug in den folgenden Einsätzen verwirklicht, für die Truppe allerdings sicher zu langsam.

Leider mussten wir in Kambodscha auch die traurige Erfahrung machen, dass einer unserer Soldaten, Feldwebel Arndt, in Phnom Penh Opfer eines Mörders wurde. Natürlich hätte das auch in Deutschland geschehen können, für die Familie aber war der Einsatz in Kambodscha Ursache für den Tod des Feldwebels Arndt.

Ich meine, die Perspektive der Angehörigen ist die richtige und die wichtigere: es ist unerheblich wie der Sohn, Ehemann, Partner oder Freund sein Leben verliert, er ist ein Opfer eines von Regierung und Parlament beschlossenen Einsatzes der Bundeswehr geworden. Dieser Verantwortung hatten wir uns nun zu stellen.

Mein Rat an Minister Rühle bestand aus zwei Punkten: erstens, sofortige und rückhaltlose Unterrichtung der Öffentlichkeit, um alle Gerüchte noch im Keim zu ersticken und, zweitens, eine würdige, öffentlich sichtbare Trauerfeier. Der Minister stimmte beiden Punkten zu und das mag geholfen haben, Rufe nach Abbruch des Einsatzes gar nicht erst entstehen zu lassen. Die unabänderliche Tatsache, dass Einsatz von Soldaten eben auch bedeutet, dass Verluste entstehen können, hatte die militärische Führung der Bundeswehr nie verschwiegen, im Gegenteil. Auch diese Linie erwies sich als richtig.

Der Einsatz in Kambodscha war alles in allem ein Erfolg. Vor allem aber gab dieser Einsatz die entscheidenden

Anstöße zur Fortentwicklung des Sanitätsdienstes. Die heute eingesetzten Soldaten wissen, dass sie erstklassig versorgt werden, sollten sie verwundet werden. Diese Gewissheit hatten wir im Kalten Krieg auch nicht eine Sekunde lang gehabt.

Somalia

Der nächste Schritt wurde in Somalia getan, auch nicht ein Land, das im Brennpunkt deutscher Politik stand, aber ein Einsatz der gut in das Konzept der schrittweisen Gewöhnung Deutschlands an solche Einsätze passte, das Minister Rühle und ich für den richtigen Weg für Gesellschaft und Bundeswehr hielten.

Die humanitäre Katastrophe in Somalia war hinter den Pulverschwaden des Golfkrieges aus dem Augenmerk der Welt verschwunden und wäre es wohl auch geblieben, hätte sich nicht CNN der Sache angenommen. Die Bilder der hungernden und leidenden Menschen erschütterten die Welt. Der Staat Somalia existierte nicht mehr, Hilfe konnte daher nur von außen kommen. Getrieben von den Bildern, wohl aber auch von innerpolitischen Erwägungen entschied sich die amerikanische Regierung im Herbst 1992 zu einer Intervention aus humanitären Gründen.

Deutschland hatte sich schon ab August 1992 mit Transportfliegern an der Versorgung der hungernden Bevölkerung in Somalia beteiligt. Unsere Transall C-160 waren in Mombasa in Kenia stationiert und flogen von dort nach Somalia, um Hilfsgüter abzuwerfen. Meinen Weihnachtsbesuch bei unseren Transportfliegern in Mombasa nutzte ich zu einem Abstecher nach Mogadischu, um mit dem amerikanischen Befehlshaber USCENTCOM in der durch barbarische Zerstörungswut der gegen Siad Barré kämpfenden Rebellen übel zugerichteten ehemaligen US-Botschaft die Lage in Somalia zu erörtern.

Meine vorsichtig formulierte Frage, welche Hilfe Verbündeter die Amerikaner brauchten, führte zu einem klaren Ausdruck der Hoffnung auf

den Einsatz weiterer NATO-Kräfte, auch deutscher Truppen. Ich habe die deutsche Situation erklärt und gesagt, dass ich auf der Grundlage des Kabinettsbeschlusses vom 17.12.1992 zwar die generelle Bereitschaft Deutschlands bekunden, aber noch nicht konkret werden könne.

Die Bundesregierung hatte beschlossen, den Vereinten Nationen Unterstützung durch einen logistischen Einsatzverband anzubieten. Ein solcher Einsatz im Rahmen UNOSOM bot zwei Vorteile: erstens, es wäre ein weiterer humanitärer Einsatz unter den Bedingungen des Kapitel VI der UN-Charta, also ein Einsatz mit begrenztem Risiko. Zweitens, es wäre ein Einsatz, der sich gegenüber unseren amerikanischen Verbündeten als Schritt zur Überwindung des beiderseitigen Golfkrieg-Traumas nutzen ließe. Gespräche mit Colin Powell bestätigten diese Einschätzung.

Das Angebot der Bundesregierung setzte ein sicheres Umfeld voraus und die Vereinten Nationen bestätigten dessen Existenz im Einsatzraum Belet Weyne, als sie das deutsche Angebot am 12. April 1993 annahm und Deutschland formell um die Entsendung eines verstärkten Nachschub- und Transportbataillons bat. Das Kabinett billigte die Entsendung am 21. April 1993. Der Bundestag stimmte am selben Tag zu. Noch am 21. April wurde die Weisung Nr. 1 zur Beteiligung der Bundeswehr an UNOSOM II erlassen. Schon am 28.4. erfolgte die erste Verbindungsaufnahme und das Vorkommando verlegte am 12. Mai 1993. Im Juli 1993 erfolgte dann die Verlegung des rund 1700 Mann starken Kontingentes nach Zentralsomalia. Die Verlegung des Personals im Lufttransport zunächst nach Dschibuti und von da mit Transall nach Belet Weyne war weniger problematisch als der Seetransport der Unmengen von Material.

Dies zu lernen, die Zusammenarbeit mit den UN zu beherrschen, die Versorgung eines stattlichen Truppenkörpers von zuletzt 1400 Mann über eine

Entfernung von 6.000 km sieben Monate lang und schließlich die Rückverlegung im gemischten See-/Lufttransport in nationaler Regie das waren die Ebenen, in denen die Bundeswehr wertvolle Erfahrungen gewann.

Ein eigener Stil

Wichtiger aber noch waren zwei andere Faktoren: Zum einen begann die Bundeswehr in Somalia ihren Stil in der Durchführung von Friedensoperationen zu finden, eine gesunde Mischung zwischen der von unseren amerikanischen Verbündeten überbetonten 'Force Protection', dem Selbstschutz der Kontingente, und Hilfe für die Bevölkerung im Einsatzgebiet. Unsere Soldatinnen und Soldaten haben unter der sengenden Sonne am Horn von Afrika und im Sand von Belet Weyne unter Führung ihrer beiden ausgezeichneten Kommandeure Harff und Kammerhoff Vorzügliches geleistet. Sie haben ein Netz der Sympathie für Deutschland unter den Somalis geschaffen, mit denen nicht gerade einfach umzugehen ist, wie uns französische Offiziere mit reicher Afrikaerfahrung immer wieder sagten.

Die Trinkwasseraufbereitung am Shabele-Fluss, das Bohren von Brunnen, das Bauen eines Dammes und eines Flugplatzes, aber eben auch der Wiederaufbau von Schulen und Hilfe bei der ärztlichen Versorgung gehörten zu den Leistungen des deutschen Verbandes. Der Selbstschutz wurde dabei nie vernachlässigt, aber er war unauffällig. Die Bundeswehr begann in Somalia ihren Stil für Friedensoperationen zu finden.

Der zweite Faktor war der Beitrag, den dieser Einsatz zum Zusammengehörigkeitsgefühl der Truppe leistete. Bei meinen beiden Besuchen in Belet Weyne haben mir Soldaten aller Dienstgrade bestätigt, wie gut es für den Zusammenhalt war, dass alle ohne jeden Unterschied unter den gleichen Bedingungen im Lager lebten und wie sehr sie durch die Konfrontation mit dem Elend Somalias

verstanden, dass Deutschland etwas Richtiges und Gutes tat, an dem sie Anteil hatten.

Schattenseiten

Natürlich hatte Somalia Schattenseiten. Eine war hausgemacht, unsere Bedingung des sicheren Umfeldes. Sie führte zu der für unsere Soldaten nur schwer erträglichen Situation, dass sie sich bei Konvois von Italienern schützen lassen mussten. Eine Kröte, die wir schlucken mussten und in der Hoffnung 'Nie wieder' auch schluckten.

Angesichts des schwebenden Verfahrens vor dem Bundesverfassungsgericht gab es allerdings auch keine Alternative. Die andere war, dass die eigentliche Mission, einen etwa 4.000 Mann starken UNOSOM II Verband im Raum Belet Weyne logistisch zu unterstützen nie abgerufen wurde. Aufgrund der Zuspitzung der Lage im Großraum Mogadischu wurden die Inder eben nicht im Westen, sondern im Süden Somalias eingesetzt. Mein Versuch, am 2. Oktober 1993 in Mogadischu in Gesprächen mit dem Beauftragten des Generalsekretärs der UN, dem Amerikaner Howe, und dem Force Commander, dem türkischen General Bir, Änderungen zu bewirken, blieb erfolglos.

Die USA waren sehr auf Mogadischu und auf den Clanführer Aidid fixiert, die durchaus bestehende Chance der Stabilisierung von Westen und Norden wollten sie nicht sehen. Als die USA nach dem Tod von achtzehn Soldaten in den Strassen von Mogadischu – und dem vielfach unerwähnten Tod einer weit größeren Zahl von Pakistani – den Abzug ihres Kontingentes beschlossen, blieb auch uns keine andere Wahl, als zu gehen.

Es wäre aber falsch zu sagen, wir hätten unseren Auftrag wegen der geänderten Pläne der UN nicht ausführen können. Ein Teil der Schuld lag sicher bei uns, bei dem Beharren auf dem sicheren Umfeld und damit auf Belet Weyne. Die Gründe dafür aber lagen auf der Hand: in anderen Regionen Somalias hätten wir ein Kapitel VII

Mandat gebraucht und das war eben zu diesem Zeitpunkt noch ein Schritt zu weit.

Somalia mag politisch zu den Fehlschlägen der UN gezählt werden, für die Bundeswehr war dieser Einsatz, militärisch gesehen, ein Erfolg. Wir haben gelernt, wie man solche Einsätze über große Entfernung führt und versorgt. Wir haben auch, wenngleich nur ganz langsam, gelernt, dass es bei solchen Einsätzen Vorfälle gibt, die die Medien früher wissen als das Ministerium, und wie man damit umgeht.

Wir erlebten, dass zum ersten Male in einem Einsatz ein Soldat einen tödlichen Schuss auf einen Bürger eines anderen Landes feuerte. Dieser Vorfall zeigte weiteren Anpassungsbedarf auf, denn im Gegensatz zu anderen NATO-Staaten hat die Bundeswehr im Frieden keine Militärgerichtsbarkeit.

Was wir damals alle nicht ahnten war, welche katastrophale Auswirkungen Somalia für die Tragödie haben sollte, die Afrika in den 90er Jahren noch heimsuchen sollte. Ich wage zu sagen, dass ohne Somalia der Welt Sicherheitsrat nicht weggesehen hätte, als in Ruanda Hunderttausende regelrecht geschlachtet wurden.

Von Ruanda aber zieht sich eine Blutspur durch Afrika, die zu dem großen, sieben bis acht Nationen berührenden Krieg im Kongo führte. Der Krieg im Kongo mit seinen Millionen Toten wird in Europa kaum beachtet, ist aber von einer ungeheuren, Afrika destabilisierenden Dimension.

Die jugoslawische Tragödie: der Schritt zur Normalität

Den Schritt in die Normalität europäischer Staaten, Verantwortung für den Frieden in der Welt auch durch den Einsatz der Streitkräfte in bewaffneten Konflikten zu übernehmen, brachte 1995 der damals schon fünf Jahre andauernde Prozess des gewaltsamen Zerfalls Jugoslawiens.

Ich hatte vor Amtsantritt als Generalinspekteur, noch als Kommandieren-

der General des I. Korps, nicht unbedingt neue Freunde in den politischen Lagern Deutschlands gewonnen, als ich in einem Interview auf eine Frage nach Reaktionen auf das gewaltsame Vorgehen Belgrads gegen Slowenien und Kroatien mein Unverständnis für die fehlende Bereitschaft, Wehrlosen zur Hilfe zu kommen, zum Ausdruck brachte und das nach meiner Ansicht notwendige Vorgehen Europas gegen die barbarische Beschießung Dubrovniks anmahnte.

Rückblickend muss ich sagen, dass meine von Instinkt und Beurteilung der Lage geleitete Äußerung vor der Rückkehr nach Bonn richtiger war als die zurückhaltende Haltung, die ich dann, nicht zuletzt den Zwängen meines Amtes folgend, vertreten musste. Viele Beobachter der jugoslawischen Tragödie teilten die Ansicht, dass frühes, entschlossenes, notfalls bewaffnetes Eingreifen gegen den von Milosevic angestachelten Nationalismus der Serben möglicherweise das dann bis 1995 anhaltende und ab 1998 im Kosovo erneut beginnende Blutvergießen hätte verhindern können.

Persönlich mache ich mir heute Vorwürfe, zu lange der gängigen Auffassung das Wort geredet zu haben, Deutschland dürfe sich wegen seiner Mitschuld am Tod so vieler Serben im Zweiten Weltkrieg und wegen der in Jugoslawien begangenen Kriegsverbrechen nicht an Friedensoperationen auf dem Balkan beteiligen. Es gab viele gute Gründe für diese Haltung. Nahezu die gesamte Kriegsgeneration äußerte sich unisono in diesem Sinn. Außerdem war die Bundeswehr in ihrer inneren Einstellung noch nicht reif für einen solchen Einsatz.

Vor allem aber war da die nüchterne Einsicht in die gegebene politische Situation in Deutschland am Anfang der 90er Jahre. Es wäre ein blindes Anrennen gegen die Wand geworden, hätte man versucht, eine deutsche Beteiligung an militärischen Zwangsmassnahmen durchzusetzen. Es gab dafür keine Aussicht auf Erfolg. Den-

noch bleibt Unbehagen, das vollends entstand, als ich einen, vielleicht den für diese Tragödie Verantwortlichen, Slobodan Milosevic, kennen und einschätzen lernte. Er wusste genau, dass die Verwirklichung seiner großserbischen Träume nur mit Gewalt und nur gegen den Widerstand vieler in Europa durchzusetzen waren.

Was er dazu unter allen Umständen verhindern musste war, dass seine Gegner die Einmütigkeit entwickelten, aus der die Kraft zum Handeln entsteht. Stimmen wie die Deutschlands, so ehrbar die moralische Begründung war, trugen dazu bei, die Uneinigkeit Europas und den Handlungsspielraum für Milosevic zu erhalten. So lange Europa nicht mit einer Zunge sprach, war es unmöglich, die USA zum Handeln zu bewegen und Russland dazu zu bringen, seine schützende Hand über Milosevic zu entfernen.

Kroatien

Es darf auch nicht unerwähnt bleiben, dass so mancher unserer Verbündeten Deutschland die Verantwortung zuschreibt, durch die von Deutschland forcierte Anerkennung Kroatiens die Lawine der Balkankriege ins Rollen gebracht zu haben. Ich teile diese Ansicht nicht, denn das mit brutaler Repression zusammengehaltene Kunstgebilde Jugoslawien war nicht zu erhalten. Alle wussten, das Jugoslawien nach Titos Tod zerbrechen würde. Wir waren Mitte der 70er Jahre im Verteidigungsministerium zu dieser Einschätzung gekommen. Die eigentliche Lehre aus dem Fall Kroatien ist, dass man nicht nur zur Anerkennung des Selbstbestimmungsrechts der Völker bereit sein muss, sondern auch zum Schutz wehrloser Staaten, die unter Berufung darauf entstanden und international anerkannt wurden.

Deutschland war im Fall Kroatien zu dieser Konsequenz nicht bereit. Europa nahm erst den Mund zu voll und blieb uneinig und in den USA glaubte der Außenminister Larry Eagleburger, ehemals Botschafter in Belgrad, noch

immer daran, dass Jugoslawien zu reparieren sei. Milosevic wusste damit, dass er Handlungsfreiheit hatte und das Hinnehmen der brutalen Zerstörung Vukovars durch die Weltöffentlichkeit lieferte ihm den letzten Beweis dafür.

Je mehr die Krise sich zuspitzte, desto drängender wurde aber auch die Frage nach deutscher militärischer Beteiligung.

Humanitäre Hilfe

Früh, schon 1992, beteiligte sich Deutschland an humanitärer Hilfe durch Gestellung von Transportfliegern für den Transport von Hilfsgütern nach Sarajewo. Der Einsatz begann am 4. Juli 1992 und dauerte bis zum 9. Januar 1996. Rund 1.400 mal flogen unsere Transall nach Sarajewo und brachten mehr als 10.000 Tonnen Material nach Sarajewo. So manches Mal wurden die, die Hilfe brachten, beschossen.

Einmal, im Februar 1993, wurde eine unserer Transall getroffen und der Lademeister schwer verwundet. Im März 1993 begann die Versorgung der Bevölkerung Bosniens im so genannten Air Drop. Mehr als 300 mal flogen amerikanische C-130 und deutsche und französische Transall von Frankfurt in den Luftraum über Bosnien-Herzegowina und warfen mehr als 2.000 Tonnen Lebensmittel und Hilfsgüter ab.

Immer wieder kamen unsere Flieger unter Beschuss, denn zum Abwurf mussten die Flugzeuge die sichere Reiseflughöhe verlassen. Über nichts habe ich mit Minister Rühle so oft gesprochen wie über die Frage, ob die Flüge eingestellt und erst nach entsprechenden Garantien wieder aufgenommen werden sollten.

Schnell erkannten wir auch, dass wir unsere Transall behelfsmäßig und rasch nachrüsten mussten: GPS-Empfänger, Radarwarnempfänger und CHAFF-Dispenser zum Ablenken von Flugkörpern waren als Sofortmassnahmen unumgänglich.

Ebenfalls seit Sommer 1992 beteiligte Deutschland sich an der Operation Sharp Guard, der von NATO und WEU gemeinsam durchgeführten Überwachung des Handels- und Waffenembargos in und über der Adria. Die Bundeswehr stellte ab Juli 1992 bis Sommer 1996 regelmäßig zwei Schiffe (Fregatten oder Zerstörer) und drei auf Sardinien stationierte Seefernaufklärungsflugzeuge Breguet Atlantique.

Hinzukam die logistische Unterstützung dieser Kräfte durch Tanker, die für NATO und WEU zur Verfügung gestellt wurden, und durch zahllose Versorgungsflüge.

Embargooperationen

Man wird über Embargooperationen ebenso streiten können wie über Sanktionen und deren Wirksamkeit. Die Tatsache aber, dass in den vier Jahren der Operation rund 75.000 Schiffe abgefragt, fast 6.000 kontrolliert, rund 1.400 umgeleitet und drei beschlagnahmt wurden, hatte zusammen mit den Sanktionen und der Überwachung der albanischen Häfen durch UN-Teams sicher Auswirkungen für Serbien und Montenegro.

Es waren rein wirtschaftliche Folgen und sicher auch das Bewusstsein in der Belgrader Führung, politisch isoliert zu sein. Interessant waren auch die Auswirkungen im Bündnis und WEU. Das Bündnis gewann wertvolle Erfahrungen in der politischen und militärischen Abstimmung und Kontrolle von Einsätzen unterhalb von Krieg, Erfahrungen, die später manches, was in Bosnien und Kosovo noch folgen sollte, einfacher machten. Als Beispiel nehme ich nur die Abstimmung und Autorisierung der Einsatzregeln (ROE). Das ist eine einfache Sache, wenn man bedenkt, dass es dabei immer gilt, den gemeinsamen Nenner aus sechzehn, heute sechsundzwanzig, unterschiedlichen Rechtswirklichkeiten der Bündnisstaaten herauszufinden. Das Bündnis lernte aber auch, wie unverzichtbar gerade Seestreitkräfte im Krisenmanagement sind. Die Seestreitkräfte wiederum lernten, dass selbst solche Operatio-

nen, die vom Risiko her eher am unteren Ende des Spektrums angesiedelt sind, der Unterstützung durch Luft- und Landstreitkräfte bedürfen, also 'joint operations', teilstreitkraftübergreifende Operationen sind.

Die deutsche Marine hat diese Rolle schnell angenommen und rasch gelernt, ein vollwertiger Partner zu sein. Anfänglich gab es Probleme, weil Deutschland wegen des schwelenden Streits vor dem Verfassungsgericht keine Einsatzregeln freigeben konnte, die Zwangsanwendung vorsahen.

Politiker wie Militärs in Deutschland lernten aus den Erfahrungen in der Adria und erkannten, dass Einsätze nur beginnen können, wenn die Einsatzregeln dem Auftrag entsprechend klar festgelegt sind. Wir begriffen auch, dass man an solchen Einsätzen nur dann teilnehmen sollte, wenn man als Nation alle Einsatzregeln auch für die beteiligten eigenen Kräfte freigeben kann.

Unserer Marine muss ich bescheinigen, dass sie sich mit großem Elan in die neue Aufgabe stürzte, rasch hohe Professionalität im Borden von Schiffen erwarb und durch Eingliederung von Reserveoffizieren mit Handelsschifferfahrung in die Boarding Teams schnell ein besonders wirksamer Kontrolleur wurde.

Embargoüberwachung

Die deutsche Teilnahme an der Embargoüberwachung war bündnispolitisch weit wichtiger als dies auf den ersten Blick erscheinen mag. Sie zeigte den Partnern, dass Deutschland auch in der Jugoslawienkrise bereit war, Verantwortung zu übernehmen und dass die Bundesregierung Schritt für Schritt Wege suchte, den Konsens über die Teilnahme der Bundeswehr an Friedensoperationen zu erweitern und zu vertiefen.

Für die Soldaten der Bundeswehr war es ein weiterer, wenn auch kleiner Schritt hin zur Einsatzarmee. Das Erleben des Einsatzes gemeinsam mit den Kameraden aus den anderen

NATO-Ländern mag vielen noch einmal vor Augen geführt haben, dass Soldat zu sein heißt, im Frieden jederzeit bereit zu sein, auch fern der Heimat eingesetzt zu werden.

Der seefahrende Teil unserer Marine hatte dies seit Jahrzehnten so erlebt, insofern war dies nichts Neues. Neu war die Zielsetzung, Militär und damit potentiell Gewalt einzusetzen, um Frieden zu erzwingen oder zu erhalten.

Der eigentliche Schritt aber, der Schritt auf den Boden Jugoslawiens, der war damit noch nicht getan. Er erfolgte nach der dramatischen Wende, welche die Situation in Bosnien durch den Fall der bosnischen Enklaven im überwiegend serbischen Osten Bosniens, allen voran Srebrenica, erfahren hatte. Die Geduld der westlichen Welt ging zu Ende.

Für Deutschland war es inzwischen auch leichter geworden über seine Rolle und Mitwirkung politisch zu entscheiden, denn das Bundesverfassungsgericht hatte mit seinem Urteil im Jahre 1994 Klarheit geschaffen und entschieden, dass die Bundesrepublik sich an Einsätzen der Vereinten Nationen und der NATO beteiligen kann. Dies gilt natürlich auch für die EU, die damals allerdings nicht über entsprechende Fähigkeiten verfügte.

Schnelle Eingreiftruppe

Pfingsten 1995 ergriff Frankreich die Initiative und berief eine Konferenz in Paris ein, die zunächst noch vage, aber erkennbar, eine schnelle europäische Eingreiftruppe für Bosnien schaffen wollte. Frankreich brachte damit einen Stein ins Rollen, der wenige Wochen später bei einer weiteren Konferenz im Lancaster House in London zu dem Ergebnis führte, dass ein schneller Eingreifverband aufgestellt und sein Zusammenwirken mit NATO und UN geregelt wurde.

Deutschland beteiligte sich daran durch Entsendung eines Feldlazarettes und mit Luftaufklärung. Ende Juni 1995 beschloss der deutsche Bundestag die Entsendung unserer Sanitäter

nach Trogir in Kroatien und die Beteiligung der Luftwaffe. Die Auflage war, dass deutsche Soldaten nicht auf dem Boden in Bosnien-Herzegowina, in der Box, wie das im Jargon heißt, eingesetzt werden.

Doch schon die Entwicklung der Lage im Sommer und Herbst 1995 machte diese Auflage zunehmend fragwürdig. Im Spätsommer 1995 erfolgten nach dem Massaker von Sarajewo die Luftschläge der NATO, nachdem Bosnier und Kroaten den Serben in Bosnien die Initiative auf dem Boden entrissen und sie in Kroatien überraschend schnell besiegt hatten. Deutsche ECR- und RECCE Tornado, die seit Juli in Piacenza stationiert sind, wurden Ende Juli 1995 der NATO für den Einsatz unterstellt. Ab Ende August nahmen sie an den NATO Luftoperationen über Bosnien-Herzegowina teil. Damit befanden sich ab Ende August 1995 Soldaten der Bundeswehr zum ersten Male in einem bewaffneten Konflikt.

Die NATO-Operation 'Deliberate Force' endete am 14. September 1995. Die Verhandlungen über eine friedliche Lösung für Bosnien begannen. Die Konferenz von Dayton beschloss eine NATO-geführte Implementierungstruppe, IFOR.

Niemand in der Bundesregierung zweifelte, dass Deutschland sich beteiligen muss, aber innenpolitisch wirkten noch die seit 1992 aufgebauten Hemmschwellen gegenüber einem Einsatz in Bosnien selbst. Am 6. Dezember 1995 beschloss der deutsche Bundestag die Entsendung eines rund 2.500 Mann starken Unterstützungsverbandes, der aus seinem Einsatzraum in Kroatien heraus die NATO-Implementierungstruppe logistisch unterstützen soll.

Dies war zwar immer noch ein Einsatz mit Einschränkungen, doch die entscheidende Hürde war überquert: Deutschland beteiligt sich mit Bodentruppen an dem NATO-Einsatz in Jugoslawien. Die Bundeswehr war damit zurückgekehrt in die Normalität unserer Verbündeten.

Ein neuer Auftrag

Jedermann wusste, dass die noch fehlenden Schritte zur vollen Normalität nur noch eine Frage der Zeit sind. Sie wurden in den Jahren bis 1999 auch relativ rasch getan und sie konnten auch relativ rasch getan werden, weil eine Voraussetzung geschaffen war, als ich mein Amt als Generalinspekteur im Februar 1996 abgab: die Angehörigen der Bundeswehr hatten Einsatz als Friedensaufgabe angenommen, die innere Umstellung auf die Einsatzarmee war vollzogen.

Organisatorisch war das eingeleitet, was Mitte der 90er Jahre politisch durchsetzbar war. Ein Kontingent von rund 50.000 Mann Krisenreaktionskräfte sollte bis zum Jahr 2000 aufgestellt werden. In diesen Verbänden sollten nur Zeit- und Berufssoldaten sowie freiwillig länger als zehn Monate dienende Wehrpflichtige dienen. Das Ziel war, geschlossene Verbände der Bundeswehr für den Einsatz verfügbar zu haben. Die Bundesregierung und der Bundestag hatten diese Planung zur Kenntnis genommen und die Bundesregierung hatte eine Anhebung des Not leidenden Verteidigungshaushaltes beschlossen. Diese Pläne einschließlich der Aufstellung des Kommandos Spezialkräfte lösten nicht gerade Begeisterung bei der damaligen Opposition aus.

Grundkonsens

Mehr war deshalb nicht zu machen, denn das politische Ziel Minister Rühes war, mit der Opposition einen Grundkonsens in den Schlüsselfragen der Verteidigungspolitik wiederherzustellen. Diese Befindlichkeit der Jahreswende 1995/96 darf nicht vergessen werden, wenn heute Geschichte klitternd beklagt wird, die überfälligen Reformen in der Bundeswehr seien bis zum Regierungswechsel 1998 versäumt worden.

Es ist sicher nicht genügend getan worden, vor allem wurde versäumt umzusteuern, als sich die finanziellen Zusicherungen, die Grundlage der Planungen des Jahres 1995 gewesen waren, schon im Sommer 1996 in

Luft auflösten. Dennoch war eine Grundlage geschaffen worden. Ohne sie hätte die Bundesregierung 1999 im Kosovo-Konflikt nicht so entschlossen handeln können wie sie es dankenswerterweise getan hat.

Die innere Umstellung der Bundeswehr war erreicht als ich mein Amt als Generalinspekteur im Februar 1996 abgab, organisatorische Anfänge zur Umstellung waren eingeleitet und die Meinung der Öffentlichkeit zu bewaffneten Einsätzen außerhalb Deutschlands begann sich zu wandeln.

Rückkehr der Bundeswehr

Der Einsatz der Bundeswehr im Kosovo 1999 stellte dann die volle Rückkehr Deutschlands und seiner Bundeswehr in die Gemeinschaft der NATO-Staaten dar. Deutschland zeigte, dass es bereit ist, solidarisch mit seinen Partnern zu handeln, wenn es darum geht, bedrohtes Leben zu schützen und den Frieden in Europa wiederherzustellen, und dazu notfalls auch Waffen einzusetzen.

Der Nutznießer der erwiesenen Solidarität der Verbündeten in der Zeit des Kalten Krieges hatte in unglaublich kurzer Zeit den großen Schritt getan, anderen solidarisch beizustehen.

Auch die ersten Schritte zu einem neuen Verständnis des Soldaten waren getan. Es bestand kein Grund, bewährte Grundlagen wie die Innere Führung zu ändern, aber es begann ein neues Bild des Soldaten zu entstehen.

Wir hatten gelernt, dass es eine gefechtsbereite Truppe zu sein hat, die unter UN-Mandat in ein fremdes Land einrückt, fähig und entschlossen, Widerstand zu brechen. Doch wir merkten schnell, dass es nicht darum ging zu kämpfen, sondern zu helfen, dass die Menschen kriegsmüde waren, dass sie nichts als Ruhe und ein bisschen Normalität in einem sinnlos verwundeten Land ohne staatliche Autorität und Ordnung suchten. Die Rolle des Soldaten als Helfer, Retter und Schützer trat vor die allerdinges notwendig bleibende des Kämpfers.

Zum Schluss

Die Soldaten haben in der Zeit nach dem Kalten Krieg vielfältige und unterschiedliche Aufgaben mit großem Erfolg übernommen haben. Es sind Aufgaben, die zusammen mit gezieltem Rüstungsexport, Ausrüstungs- und Ausbildungshilfe in Großbritannien unter dem Stichwort 'defence diplomacy' zum Bestandteil der nationalen Verteidigungspolitik gemacht wurden.

In der NATO sind sie unter dem weiten Begriff von Kooperation und Partnerschaft Teil der Strategie, weil sie helfen, die Zone der Stabilität ständig wachsen zu lassen.

Ich habe erste Folgerungen bei der Kommandeur-Tagung der Bundeswehr 1995 in München in meinem Schlusswort vorgetragen.

Kämpfer...

Ich habe dabei herausgestellt, dass die Bundeswehr unverändert auszubilden hat, um auf das Unerwartete vorbereitet zu sein und das heißt eben: der Soldat muss auf Kampf vorbereitet werden. Ideen, wie die Soldaten ausschließlich auf so genannte Blauhelm-Einsätze vorzubereiten sind unbegründet und den Soldaten gegenüber verantwortungslos.

Die solide Ausbildung zum Kämpfer gibt dem Soldaten die Sicherheit, die er braucht, um in Situationen voller Ungewissheit Mittler zwischen den Konfliktparteien sein zu können. Gut ausgebildet als Kämpfer weiß er sich zu schützen und er verfügt über Eskalationsinstrumente, mit denen er ein Einlenken notfalls auch erzwingen kann.

Schützer...

Der Soldat bleibt also Kämpfer, aber nicht mehr, um vorrangig das eigene Land zu verteidigen zu wollen, sondern auch zur Verteidigung des eigenen Landes weit außerhalb des eigenen Staatsgebietes. Der Kämpfer moderner Prägung ist somit ein Soldat, für den der Einsatz außerhalb des eigenen Landes eher der Regelfall, denn die Ausnahme wird.

...und Helfer

Im Gegensatz zu der Zeit des Kalten Krieges genügte es aber auch nicht mehr, den Soldaten nur als Kämpfer auszubilden. Zum einen zeichneten sich Einsätze ab, die unterhalb der Schwelle zum Kampf zu bewältigen waren, zum anderen trat die Rolle des Soldaten als Helfer in den Einsatzgebieten deutlich hervor, in denen man zivile Helfer wegen der dort vorherr-

schenden Unsicherheit nicht einsetzen konnte.

Schließlich galt es die möglichen Einsätze von Soldaten zu erfassen, die beispielsweise im Rahmen der Partnerschaft für den Frieden als Ausbilder und Helfer eingesetzt waren.

Der moderne Soldat ist ein Helfer, Retter und Schützer und ein Kämpfer,

dieses Bild des Soldaten war das Ergebnis der ersten Schritte der Bundeswehr in die Wirklichkeit der Einsätze ab 1992, ein Bild, das die Soldaten der Bundeswehr Ende 1995 für sich angenommen hatten.

Die Bundeswehr des Kalten Krieges hatte damit den ersten Schritt in die Wirklichkeit einer Einsatzarmee getan.

BOEKEN bespreking

The Iraq War

Door John Keegan, 254 blz, Alfred A. Knopf, New York, 2004. Geïll., 7 kaarten.

ISBN 14 0004 199 6

€ 22,50 (hardcover)

De Golfoorlog van 2003 was en is een zeer controversiële oorlog. Er is veel over geschreven in kranten en opiniebladen en in de Nederlandse boekhandels zijn een

groot aantal boeken verschenen over de aanleiding en de eventuele juistheid van de oorlog tegen Irak.

Aan het daadwerkelijke verloop van (het 'reguliere' deel van) deze oorlog is echter relatief weinig aandacht besteed. Langzaam begint deze hiaat zich te vullen door toedoen van diverse schrijvers. De bekende Britse historicus John Keegan is één van die schrijvers.

Keegan begint zijn boek met de typering van de oorlog als 'mysterieus'. Ondanks de grote media-aandacht vonden een aan-

tal mysterieuze gebeurtenissen plaats. Als sneeuw voor de zon verdwenen het Irakese leger, de topfunctionarissen van de Ba'ath partij en Saddam Hussein en zijn familie. De tegenstand van de Irakezen was veel minder hevig dan verwacht, en veel kritieke rivierovergangen werden niet vernietigd.

Na de intrigerende opening begint Keegan met een algemene geschiedenis van Irak, de dictator Saddam Hussein en de oorlogen die door Saddam gevoerd werden. In korte tijd geeft hij een heldere, globale geschiedenis van Irak en een typering van de drie grootste bevolkingsgroepen, de Shi'a Moslims, de Soenni Moslims en de Koerden. Ook worden de redenen van de onderlinge animositeit duidelijk. De korte geschiedenis van de onconventionele carrière van Saddam Hussein wordt zeer evenwichtig behandeld. Saddam blijkt niet alleen een koelbloedige dictator te zijn, maar ook een vernieuwer. De modernisering van Irak is vrijwel geheel op zijn conto te schrijven.

Meerdere malen trekt Keegan de vergelijking tussen Hussein, Hitler en Stalin. Hierbij blijkt dat Saddam de meeste overeenkomsten met Stalin bezit, een man die volgens Keegan ook door Saddam bewonderd werd. Aansluitend worden de Iran-Irak oorlog en de Eerste Golfoorlog behandeld. (In diverse boeken wordt het conflict tussen Iran en Irak aangeduid als de Eerste Golfoorlog. Keegan doet dit dus blijkbaar niet.)

Uiteraard komt ook de opbouw van de crisis van 2002-2003 uitgebreid aan bod.

In essentie stelt Keegan dat de oorlog onvermijdelijk was. Resolutie 687 van maart 1991 met betrekking tot de vernietiging van Iraks *Weapons of Mass Destruction* (WMD), stond aan de basis en resolutie 1441 (eind 2002) bood volgens Keegan voldoende legitieme basis om Irak met militaire middelen aan te pakken. De enige instantie die het conflict nog zou kunnen voorkomen was UNMOVIC (*United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission*).

Saddam Hussein was in het verleden zo onbetrouwbaar gebleken dat de missie van UNMOVIC eigenlijk bij voorbaat kansloos was. Ook al zou Saddam niet meer beschikken over WMD (waar het achteraf zeer sterk op lijkt) en zijn volledige medewerking aan UNMOVIC geven, dan zou hij nog steeds niet geloofd worden. De verdachte was dusdanig onbetrouwbaar gebleken dat een eerlijk proces niet meer tot de mogelijkheden behoorde. Naast deze conclusie besteed Keegan ook uitgebreid aandacht aan de onenigheid tussen de VS en de diverse landen in Europa, waarbij de interne onenigheid in Groot-Brittannië behoorlijk veel aandacht krijgt. Ook over een eventuele link tussen Al-Qaeda en Saddam Hussein is hij duidelijk. Keegan acht dit, gezien de verschillende opvattingen van beide partijen – streng gelovig tegenover seculier – onwaarschijnlijk. Deze mogelijke link speelde echter voor de VS al geen rol meer. Saddam stond namelijk niet onwelwillend tegen bepaalde groepen anti-westerse terroristen en dit was in de wereld van na 9/11 voldoende om gekwalificeerd te worden als een bedreiging voor de VS.

Pas ruim over de helft van het boek staat de oorlog in Irak op het punt van beginnen. Keegan legt duidelijk uit wat de plannen waren van de Coalitie en waar men de troepen positioneerde. Allereerst worden de acties van de Amerikaanse troepen vanuit Koeweit tot aan de poorten van Bagdad behandeld. Vervolgens is de operatie van de Britten aan de beurt, waarbij de verovering van Basra de meeste aandacht krijgt. Daarna volgt de slag om Bagdad als het sluitstuk van de oorlog. Tot slot eindigt Keegan met een kort hoofdstuk over de gebeurtenissen na het 'beëindigen' van de oorlog.

Hoewel hij duidelijk onder de indruk is van de briljant uitgevoerde operatie in Irak, is hij kritisch over de gebeurtenissen na de val van Bagdad. Het ontbinden van het reguliere leger en de politiemacht ziet hij als grote fouten van de *Coalition Provisional Authority* (CPA) en diens voorganger, de *Organisation of Reconstruction and Humanitarian Assistance* (ORHA). Verder bevat het boek nog twee appendices. De eerste bevat de gevechtsorganisatie van de Coalitie en de tweede bevat de notities van een interview met generaal Franks, gehouden na de oorlog, in juli 2003.

Zoals we van Keegan gewend zijn, is het boek helder en begrijpelijk geschreven. Lezers die een uitgebreide en diepgaande analyse verwachten van de oorlog op tactisch niveau, komen onvoldoende aan hun trekken. Eenieder die echter een startpunt zoekt voor een diepere analyse van de Tweede Golfoorlog (of aspecten daarvan) zit goed met dit boek. Helaas is de bibliografie uiterst summier, zodat er weinig keuze is uit vervolgliteratuur. Gezien de reputatie van Keegan is dit een misser. De toegevoegde kaarten bieden over het algemeen voldoende kwaliteit om de oorlog goed te kunnen volgen, al zou een extra kaart met betrekking tot de actie om en nabij het 'Karbala Gat' een welkome toevoeging zijn. Met nauwelijks 250 pagina's is het boek jammer genoeg wat kort. Om te beginnen met het ontrafelen van de mysteries van de Tweede Golfoorlog is Keegans *The Iraq War* echter zeer zeker een aanrader.

kapitein M.T.J. VRENKEN

Naschrift: sinds april '05 is het boek ook verkrijgbaar in paperback (ISBN 18 4413 428 8, circa € 15,00). Deze paperback is aangevuld met een dertien pagina's tellend naschrift over de strijd in Irak na het 'reguliere deel' van de oorlog.

Soldiers and Civil Power

Supporting or Substituting Civil Authorities in Modern Peace Operations. Door T. Brocades Zaalberg, Amsterdam University Press (2005) € 45,-

Oorlogen worden niet beslist op het slagveld; een overwinning moet blijken in de periode na 'de krijg' oftewel volgt er een stabiele en acceptabele vrede? Daarom zit de crux in de postconflict-operaties en niet in een snelle 'verovering'. Het is verwonderlijk dat civiele taken nog steeds weinig aandacht krijgen op de militaire agenda en opmerkelijk dat dit nauwelijks beseft wordt.

Dissertatie

Vredesoperaties zouden na de Koude Oorlog de hoofdtaak van de westerse krijgsmachten moeten zijn, maar dit beeld strookt niet met de realiteit volgens Thijs Brocades Zaalberg in *Soldiers and Civil Power*.

Het boek is een bewerking van zijn gelijknamige dissertatie waarin hij een beeld schetst van soms moeizame, soms succesvolle operaties langs en over de grens van het civiele domein.

De auteur onderzoekt de vredesondersteunende operaties in Cambodja, Somalië, Bosnië en Kosovo vanuit historisch perspectief. Een theoretisch fundament wordt gelegd door middel van de bestudering van het geallieerde militair gezag in met name Duitsland na de Tweede Wereldoorlog en de Britse *counter insurgency*-variant in Maleisië in de jaren vijftig.

Voor beiden geldt dat ze succesvol waren maar ook de mindere varianten passeren de revue, zoals de Amerikaanse in Vietnam. Kenmerkend voor dergelijke opera-

ties zijn de – vanuit traditioneel standpunt – buiten het militaire domein liggende civielbestuurlijke taken die door militairen worden uitgevoerd omdat ze noodzakelijk zijn om politiek-strategische doelen te kunnen bereiken.

Gevoelig thema

De toepassing van militair bestuur is een gevoelig onderwerp, zeker wanneer het westerse krijgsmachten betreft met een koloniaal verleden. De scheiding tussen het civiele en het militaire domein is moeilijk aan te brengen, de auteur constateert dat dit *de facto* een oneigenlijke is. De twee domeinen liggen dusdanig dicht tegen elkaar aan dat verantwoordelijken juist de grenzen van hun mandaat opzoeken en soms er wel overheen moeten gaan om succesvol te kunnen zijn.

In de praktijk zal echter één van beide domeinen leidend moeten zijn, hetgeen vooral ingegeven wordt door de mate van stabiliteit. Altijd geldt dat er een continue afstemming en uitwisseling van gegevens tussen de twee moet zijn, zo bleek met name tijdens de succesvolle Britse *counter insurgency*-campagne in Maleisië.

Wederopbouw en duurzame staatsvorming zijn sleutelbegrippen in postconflict-campagnes waarin *state building* en *nation building* de hoofdrol spelen, die echter niet van de grond kunnen komen zonder vrede en stabiliteit.

Hoewel tegenwoordig militaire ondersteuning van civiel bestuur in conflictgebieden op zijn best krampachtig is, suggereert Brocades in zijn *case studies* dat juist militaire commandanten die de civiele sfeer durfden te betreden succesvol waren, waarmee de eerder genoemde Britse lessen in feite opnieuw geleerd worden.

Sprekend zijn de voorbeelden van de Nederlandse mariniers in Cambodja (1992-93), die het civiele vlak betraden met directe steun aan de niet-militaire componenten van het tijdelijke VN-bestuur (UNTAC), en het optreden van de Gele Ridders in Kosovo (1999), waarbij luitenant-kolonel Van Loon zelfs als feitelijk militair-gouverneur optrad toen de Servische provincie van buitenaf geregeerd werd door internationale gezagsdragers.

Uit zijn studie blijkt dat het uitvoeren van niet-militaire taken essentieel was en een integraal onderdeel om militaire taken uit te kunnen voeren. Dat dit echter geen garantie voor succes is bleek bijvoorbeeld tijdens de dramatische episode en het Amerikaanse debacle in Somalië, dat vanuit meerdere perspectieven beschouwd wordt.

In dit verband besteedt Brocades ruimschoots aandacht aan de inzet van Australische eenheden in Somalië om te laten zien dat het onder vergelijkbare omstandigheden ook anders kan.

Rake typering

De grondigheid waarmee Brocades te werk gaat verveelt niet. Hij blijft boeien door zijn heldere, verhalende stijl. De anekdotes en rake typering van hoofdrolspelers werken ontspannend en zijn vooral voor militairen herkenbaar. Hij verdient hiervoor als 'burger' een pluim maar het is wel jammer dat hij de positie van CIMIC-secties binnen militaire eenheden niet echt doorgrondt.

Het boek stopt met de Kosovo-ervaring, die tot een conceptueel debat in militaire kring leidde. Na de grote terreuraanslagen en de interventies in Afghanistan en Irak blijkt echter de actualiteit van het tijdelijk waarnemen of assisteren van het openbaar bestuur in het missiegebied.

De ISAF-operatie met daarin de *Provincial Reconstruction Teams* (PRT) – bedoeld om het nieuwe (pro-westerse) gezag in Kabul te assisteren bij het creëren van een veilige omgeving, wederopbouw en bestuur – is een voorbeeld van hoezeer dit soort operaties reeds een hoofdtaak zijn maar waarvoor nog nauwelijks doctrine bestaat.

In dit verband is het een boeiende discussie waarom niet meer ambtenaren van Buitenlandse Zaken worden uitgezonden naar missiegebieden. Brocades doet er daarom goed aan spoedig zijn onderzoek naar de meest recente missies toegankelijk te maken, te meer omdat ook de Nederlandse krijgsmacht worstelt met de taakopvatting na het einde van de industriële oorlogvoering.

Juist suggesties van onafhankelijk denkende academici kunnen verhelderend werken.

Een 'must'

Brocades Zaalberg heeft een grondige en actuele studie gepubliceerd over het groeiende verstandshuwelijk tussen het civiele en het militaire domein. *Soldiers and Civil Power* is een verplicht nummer voor iedereen die zich met de militaire, operationele of beleidsmatige kant van buitenlands beleid bezighoudt.

drs. A.J.E. WAGEMAKER MA
luitenant-kolonel der mariniers

Army Co-operation bij de Militaire Luchtvaart in Indië 1946-1950

Door P.C. Boer, uitgave Sectie Luchtmachthistorie, Staf Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, Den Haag, 2004
ISBN 90 7369 624 0
€ 7,50

Army Co-operation bij de Militaire Luchtvaart in Indië 1946-1950 behandelt vooral de geschiedenis van het 17^e VARWA Squadron. VARWA staat voor 'Verkennen en Artillerie Waarnemen'. Het werk van dit squadron wordt misschien nog het meest gekenmerkt door een citaat (blz. 122): *Als je idioot veel wilt vliegen en geen bezwaar hebt tegen af en toe een kogelgat in je kist, dan ben je op je plaats bij 17 VARWA.*

Gelet op het toenemende 'paarse' streven in onze krijgsmacht is deze land-lucht samenwerking *avant la lettre* in ieder geval aardig om naar te kijken. Bovendien blijkt uit het boek – zoals uit veel terugblikken op deze periode – dat het vooral veel improviseren was geblazen.

Al kort na het uitbreken van het Indiëconflict in 1945 was er behoefte aan waarnemings- en verkenningcapaciteit. De afstanden in Indonesië waren groot en verplaatsingen over de grond werden bemoeilijkt door de slechte infrastructuur van de Indonesische wegen en de frequente hinderlagen.

Omdat er feitelijk volledige luchtsuperioriteit was (de opstandelingen beschikten niet over vliegtuigen) lag een oplossing door de lucht voor de hand en kon met een

goedkope *commercial of the shelf* oplossing worden volstaan.

Ter versterking van het Koninklijke Nederlands Indisch Leger (KNIL) werden daarom eenheden geformeerd zoals het 17e VARWA squadron. Aanvankelijk met geleende of gehuurde civiele toestellen, later met restjes uit de Amerikaanse Marshall-hulp. Gevlogen werd er met de fameuze Piper Cub, een licht éénmotorig, tweepersoonsvliegtuig met zeildoekbespanning en een 65 PK motor(tje). Het echte vliegwerk.

Het squadron had als belangrijkste taak het steunen van het grondoptreden en wordt daarom gezien als de voorloper van de latere Groep Lichte Vliegtuigen. Het boek is natuurlijk geschreven voor een zeer beperkte doelgroep van mensen die op een of ander manier een relatie hebben met het 17^e squadron. Voor hen is dit boek ongetwijfeld een *must*.

Het is goed gedocumenteerd, voorzien van een duidelijk notenapparaat en degelijk geschreven. Opvallend is de goede kwaliteit van de fotobijlschrift, vaak een sluitpost in dit soort werkjes.

Onvermijdelijk bevat het werkje door het beperkte onderwerp een grote hoeveelheid technische en andere details die voor een buitenstaander minder interessant zijn en die het soms lastig maken om hoofden en bijzaken uit elkaar te houden.

Je zou kunnen zeggen dat met dit boekje ieder vlieguur van het 17^e squadron tot in detail is beschreven, alsmede de wederwaardigheden van elk van de piloten. De overzichten van de motorstoringen, en de wederwaardigheden van elk individuele vliegtuig van het 17^e squadron behoren dan ook tot de minder toegankelijke om niet te zeggen storende gegevens in het boek.

Door dit soort overzichten en schema's heeft het boek meer weg van een rapport of folder dan van een 'echt' boek. Wat er overblijft, na deze beperking, is een leuk, goed verzorgd boekje met veel feiten en gegevens voor mensen die geïnteresseerd zijn in deze embryonale periode van de Nederlandse land-lucht samenwerking.

drs. F. MATSER – kolonel MPSPD

Zilverstad

De Haagse verduistering van het drama-Srebrenica, door R. van den Boogaard, uitgeverij Prometheus/NRC Handelsblad, 266 pagina's, 2005 ISBN 90 4460 600 X € 17,95

De verwerking van het Srebrenica-drama is 'een open zenuw in de Nederlandse politiek' volgens de diplomatiek en politiek redacteur van het *NRC Handelsblad*, Raymond van den Boogaard. Met de titel *Zilverstad: De Haagse verduistering van het drama-Srebrenica* vindt hij er geen doekjes om. Srebrenica is méér dan een moreel echec voor Nederland, dat zichzelf graag een gidsrol toebedeelde in internationale kwesties van goed en kwaad.

Van den Boogaard heeft het onverkroppelijke politieke proces na de val van Srebrenica scherp, helder en vooral handzaam in kaart gebracht. Gaandeweg ziet de lezer de kloof tussen burger en politiek groeien, waardoor *Zilverstad* bij vlagen een beschrijving van een periode uit de Nederlandse ideeëngeschiedenis lijkt te zijn.

Het politieke debat en de rond het thema verschijnende boeken, toneelstukken, documentaires en filmproducties worden in de tijdgeest geplaatst. Soms is de auteur hierbij wat emotioneel betrokken maar dat heeft waarschijnlijk alles te maken met zijn achtergrond en de omvang van het debat waardoor afstand nemen moeilijk is.

'Een schaamteloze witasoperatie'

De steeds mislukkende pogingen van Den Haag om het boek rond de kwestie te sluiten zijn aandoenlijk. De aanleiding en ontvangst van het NIOD-rapport – 'een ontwijkingsstrategie op het hoogtepunt' – de val van het kabinet-Kok en de worsteling van de daaropvolgende kabinetten komen uitgebreid aan bod.

Politici die de hand maar niet in eigen boezem willen steken en de zwartepiet proberen toe te spelen aan de VN of

Frankrijk zijn prominent aanwezig. Marcel van Dam noemde dit ooit 'een schaamteloze witasoperatie of een verdringsmechanisme'.

Van den Boogaard belooft de lezer het NIOD-onderzoek niet over te doen. Hij gaat helaas toch vrij uitgebreid in op de 'meer dan geringe vecht- en sneuvelbereidheid van Nederlandse militairen'. Het is te kort door de bocht te stellen dat

'lafheid' een kenmerk van de Nederlandse volksaard is en dat gevechtsbereidheid niet voorkomt in de vocabulaire van de Nederlandse krijgsmacht. Een maand of twee na Srebrenica bijvoorbeeld, tijdens de operatie *Deliberate* liet de Nederlandse krijgsmacht zich wel degelijk van een betere kant zien.

De auteur heeft een poging gedaan te reflecteren op de krampachtige pogingen van de regering om bestuurlijke problemen in de snel veranderende wereld en veiligheidsproblematiek op te lossen. Dit heeft geleid tot een aardig overzicht. Maar soms wordt de nuance node gemist. Zo

stelt hij onomwonden: 'Het blijft meestal in het vage wat er van 'Srebrenica' nu precies is opgestoken [...] Het is opvallend dat niets van de meer intellectuele verhandelingen [over eerdere Nederlandse militaire mislukkingen, AW] en gedachten over de krijgsmacht na Srebrenica doordringt tot de vele honderden uren en de vele duizenden pagina's die de politiek wijdt aan Zilverstad'.

Open zenuw

Van den Boogaard is ervan overtuigd dat de zenuw open blijft en de wond doorettert. Het zal nog lang duren voordat Nederland er vanaf is, *Zilverstad* beslaat slechts de eerste acht jaar van de verwerking van het nationale trauma. Wie bijvoorbeeld de debatten de laatste jaren rond 'ernstinzet van de krijgsmacht' gevolgd heeft, zal hetzelfde concluderen. Immers, Srebrenica is méér dan een onderwerp voor ideologische scherplijpers of moralistisch geïnteresseerden.

Zilverstad is hoogstens bedoeld als een eerste aanzet tot verder en vooral diepgaand onderzoek naar het echec van ambtelijke redeneringen, overbedachtzaamheid en drie-stappen-vooruitdenken. Het is hopelijk het begin van een kritisch debat over de interactie tussen politici en de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken over de vraag waarvoor we als natie nu eigenlijk ten strijde trekken.

De tijd dat dit alleen was om lands- of verdragsgrenzen te verdedigen ligt achter ons. Dit is in het denken over veiligheidsbeleid en de bescherming van nationale belangen echter nog nauwelijks terug te vinden.

Het is te hopen dat dit – zeker na het verschijnen van de Nederlandse Defensie Doctrine – wel van de grond komt.

Zilverstad verdient (voorlopig) een plaats op de literatuurlijst 3 van de Militair-Historische Leeswijzer van de Koninklijke Landmacht.

drs. A.J.E. WAGEMAKER MA
luitenant-kolonel der mariniers

De Cartoon

L. Polman

Tegen het decor van de Cartoon Oorlog stel ik u graag voor aan Irshad Manji, journaliste en moslima te Canada, een moedige vrouw die haar meningsvrijheid gebruikt om vragen te stellen die door moslimleiders verboden zijn. Irshad Manji houdt met heel haar hart van Allah en Zijn profeet, maar met imams die haar de mond willen snoeren ligt ze sinds haar prille jeugd al overhoop.

Op vrijdagen nam vader Manji de kleine Irshad altijd mee naar de moskee. Dan moest ze een witte polyester *chador* aan. 'Een paar uur later mocht ik dan weer naar buiten, met geplet haar en een afgestompte geest – alsof het condoom over mijn hoofd me uitstekend had beschermd tegen 'onveilige' intellectuele activiteiten, zoals zelf nadenken,' schrijft ze in haar boek *Het islamdilemma*.

Goedgebekte meiden krijgen geen echtgenoot, werd haar op de koranschool altijd dreigend voorgehouden. Haar vriendinnen hielden dus hun mond en luisterden naar de leraar. Maar Irshad kon het steeds maar niet laten om vragen te stellen. 'Meisjes kunnen niet voorgaan in het gebed,' zei de leraar. 'Hoe bedoelt u?' 'Dat is meisjes niet toegestaan.' 'Waarom niet?' 'Dat zegt Allah.' 'Wat is Zijn reden?' 'Lees de koran.'

Dat probeerde Irshad, maar ze kende geen Arabisch. 'De meeste moslims hebben geen flauw idee wat ze zeggen wanneer ze de koran in het Arabisch reciteren. Niet dat we dom zijn, maar het Arabisch is een van de meest ritmische talen ter wereld en in de wekelijkse lessen op de koranschool kun-

nen we ons deze taal gewoon niet tot in de finesses eigen maken. *Haram* kan bijvoorbeeld 'verboden' of 'heilig' betekenen. Het ligt er maar aan op welke 'a' je de klemtoon legt. Verboden of heilig – we hebben het hier niet over een subtiel verschil in betekenis.'

Slechts 13 procent van alle moslims ter wereld is Arabier: 87 procent is geen Arabier en woont buiten de Arabische wereld, waarvan tientallen miljoenen ook in vrije, welgestelde, westerse democratieën. Daarom zeggen met name dié moslims er zo weinig van als hun extremistische geloofsgenoten weer eens uitbarsten in hysterische agressie om niks, vraagt Irshad zich af. In de democratieën waar ze leven, mogen ze zeggen wat ze vinden, niemand kan of mag ze ervoor arresteren en naar een martelkelder slepen, dus waar zijn ze bang voor? Waarom kan in het gedigitaliseerde, van elektrisch licht en doortrek-wc's voorziene Toronto, of Amsterdam-West, eenzelfde gewelddadige, botte versie van de islam gedijen als in een Saoedisch woestijnidorp, of in een grot in Afghanistan?

'Eerder dan een internationale gemeenschap wekken moslims waar ook ter wereld de indruk een clan te vormen, waarbinnen laaggeplaats-

Oorlog

te leden kritiekloze solidariteit met de sjeiks moeten zweren,' schrijft ze. De veiligheid van de clanleden hangt af van of ze de juiste kant kiezen. Daarom spraken moslims al zoveel fatwa's uit over Irshad dat ze de tel is kwijtgeraakt en daarom branden zowel Indonesische als Syrische moslims Deense ambassades plat. Ze doen gewoon 'het goede', zoals gedefinieerd door imams.

Voor Europeanen geldt cultuur als excuus om maatschappelijk niet te hoeven participeren. 'Mensenrechten noemen Europeanen dat, want iedereen heeft immers recht op zijn eigen cultuur. Europeanen zien hun bereidheid tot aanpassen als hun kracht – als een vorm van culturele superioriteit zelfs. Maar vergis je niet: fundamentalisten beschouwen het als zwakte. En ze verafschuwen zwakte. Ze geloven dat zwakken het verdienen om te worden overwonnen.

Het klinkt paradoxaal, maar hoe meer Europeanen zich aanpassen om moslims tevreden te stemmen, des te groter de minachting van fundamentalisten voor die 'zwakheid' wordt. De ultieme paradox is misschien wel dat Europa om zijn diversiteit te verdedigen minder tolerant zal moeten worden,' vol-

gens Irshad. We bewijzen onszelf en de rest van de wereld dus geen dienst door op morele zwijgknoppen te drukken, wil ze maar zeggen. Polderen, ook straks in Uruzgan, oké, maar niet over alles wat imams willen, dus.

In een interview met de politieke leider van de Islamitische Jihad, Mohamed al-Hindi, vroeg Irshad waar precies in de koran het martelaarschap wordt geprezen. Al-Hindi wist zeker dat het erin stond, maar zelfs na koortsachtig heen-en-weer geblader en verschillende telefoontjes te hebben gepleegd, kon hij de betreffende passage niet aanwijzen. Hij ontstak in wilde woede. 'Vertrek nu, als je het er levend van af wil brengen,' siste de tolk die erbij was.

Irshad houdt nog steeds van Allah en de profeet, maar bidt alleen nog thuis. 'Ik verwar het boos maken van imams niet met het boos maken van God,' schrijft ze. Allah regelt het Zelf wel als Hij iemand dood wil hebben, daar heeft Hij de imams echt niet bij nodig. En Hij en de profeet kunnen een paar Deense tekennaars ook wel aan zonder hulp van stervelingen.

Niet Allah is bang voor vragen, maar Zijn schepselen zijn dat. Bang voor elkaar.

BERICHT UIT AFRIKA

De Tien van Berlijn en de 'Candorians'

commodore E.J. Oliemans*

Eind vorig jaar heeft de CDS zijn tien speerpunten wereldkundig gemaakt. De bedoeling was dat wij er met z'n allen wat mee gingen doen. Dat is best lastig. Ten eerste moet je achter deze speerpunten (gaan) staan. En vervolgens moet je actie nemen. Alleen maar een missie *statement* aan de muur hangen dat we de beste van de wereld zijn, helpt niet echt. Wat dan wel? Die vraag beantwoorden voor alle tien de speerpunten is wat veel voor één Tegenwicht. Dat we ons in moeten zetten voor de veiligheid van onze samenleving en moeten zorgen voor de veiligheid van onze troepen (prioriteit nummer 1 van de CDS), is voor iedereen duidelijk en we laten dagelijks zien dat dit ook zo is. *Jointness* en teamwork zijn inmiddels vanzelfsprekende leidraden voor ons denken en doen.

Hij heeft ook speerpunten genoemd die veel moeilijker te grijpen zijn. Zo wil de CDS graag dat we de bureaucratie bestrijden. Tegelijkertijd vindt hij dat we de regelgeving moeten naleven en ons beheer op orde moeten hebben. Die twee speerpunten zal ik proberen in samenhang wat meer grijpbaar te maken. Die samenhang is te vinden in wat de Engelsen 'candor' noemen. Je kunt dat omschrijven met openheid, eerlijkheid, recht voor z'n raap, zeggen wat je denkt (ook als je dingen niet begrijpt).

Allereerst de bureaucratie. Deze kent vele vormen. De meest gevreesde vorm is het heel dikke rapport. De opsteller denkt ongetwijfeld dat door alle informatie maar in het rapport op

te nemen, het ook een stuk duidelijker wordt. Het tegendeel is waar. De lezer zoekt zich rot naar de essentie, als hij al de tijd heeft om te zoeken. Want daar komt gevaar nummer twee om de hoek: de rapporten komen een of twee dagen voor de vergadering op je bureau en je hebt toevallig wel wat beters te doen dan die rapporten door te akkeren.

Hier komt 'candor' om de hoek kijken: bij aanvang van de vergadering zeggen dat je geen rapporten leest van meer dan tien pagina's. En geen nota's van meer dan vier pagina's. Dit is een hele reële opstelling, want als je niet in tien respectievelijk vier bladzijden uit kunt leggen wat je boodschap is, kun je dat ook niet in vijftientig. Bovendien zeg je dat je geen vergaderstukken kan behandelen die minstens een week van te voren op je bureau liggen. Ook die is zeer reëel: er zijn maar zeer weinig onderwerpen te verzinnen die zo urgent zijn dat ze maar twee dagen voorbereiding kunnen velen. Voor rapporten geldt dat nooit.

Onze vergadercultuur kent als gevolg van onze schrijfdriften nog een negatief neven-effect: er wordt niet echt gediscussieerd. Een goede discussie zou moeten beginnen met een korte inleiding van de schrijver waarbij hij uitlegt wat zijn boodschap is. Het geschrevene zou niet eens gelezen hoeven zijn om zijn mondelinge boodschap te begrijpen. Vervolgens ontstaat een inhoudelijke discussie. Bij behandeling van de genoemde rapporten zie je te vaak het tegendeel: de schrijver zegt: u heeft het allemaal kunnen lezen. Heeft u nog commentaar?

Dan komt 'candor' weer: je zegt gewoon dat je het niet gelezen hebt of dat je het niet be-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van commodore E.J. Oliemans en kolonel F. Matsers, beide werkzaam bij het Commando Dienstencentra (CDC).

grepen hebt. Zo dwing je de boodschapper zijn boodschap te vertellen. De leider van de vergadering heeft hier vanzelfsprekend een belangrijke rol: hij moet toelaten dat mensen zo open kunnen zijn en zelf ook niet terugvallen in de valkuilen van de vergaderbureaucratie. Er zou overigens nog een belangrijke fase aan het schrijven van rapporten vooraf moeten gaan. Met alle belangrijke spelers moet gesproken worden. Die gesprekken moeten tot doel hebben dat een nota of een rapport nog slechts een bevestiging is van hetgeen men besproken heeft of waarin als gevolg van de discussies duidelijk is geworden welke knopen moeten worden doorgehakt.

Door zo te handelen voorkom je de situatie die ik onlangs tegenkwam. Ik vroeg een van mijn medewerkers wie een in mijn ogen onzinnig besluit had genomen. Hij antwoordde: het departementaal beraad. Omdat ik mij dat niet kon voorstellen, ging ik zoeken. Het door mij in twijfel getrokken besluit stond op pagina 78 van een door dit beraad goedgekeurd rapport. Ik weet zeker dat de leden van dit beraad zich niet bewust zijn geweest van dit impliciet door hun genomen besluit. Er zijn boze tongen die beweren dat echte bureaucraten die manier van werken bewust gebruiken om zo ongewenste besluiten er toch door te krijgen. Dit zijn de tegenpolen van de door mij voorgestane openheid.

Dan de regelgeving. Als de CDS zegt dat die moet worden nageleefd, bedoelt hij ongetwijfeld dat we niet zo veel mogelijk regels maken, maar zo weinig mogelijk. Zolang we nog steeds honderden bladzijden vol regels schrijven over verhuizingen en dienstreizen en 5200 regels verzinnen om informatiebeveiliging op orde te krijgen lukt het nooit. De bureaucratie moet de bedrijfsvoering helpen door het simpel en overzichtelijk te houden.

Ook hier speelt 'candor' een vitale rol. Wij weten allemaal waar de regelgeving te ver door is gedraaid. Maar er zijn maar weinigen die tegen hun baas zeggen dat ze er niet mee

- **Veiligheid samenleving en veiligheid eigen eenheden**
- **Brede inzetbaarheid**
- **Bedrijfsvoering als ondersteuning van operaties**
- **Gezamenlijkheid/'jointness'**
- **'Quality of life'**
- **Fatsoenlijk beheer/regelgeving**
- **Imago**
- **Belang Defensie boven belang OPCO**
- **Bestrijd bureaucratie**
- **Teamwork/saamhorigheid**

kunnen werken. Veel mensen weten ook dat je geen duizend regels nodig hebt om te kunnen beoordelen of het beheer op orde is. Een goede leider weet dat ook zonder al die regels. Als het niet op orde is moet hij dat melden. Zonder dralen en zonder draaikonten. Daar verdient hij respect mee en daar voorkomt hij mee dat er nog meer regels komen om te na te gaan of alles wel op orde is.

Dat alles begint bij leiding geven. Als leiders moeten wij onze mensen in staat stellen altijd te kunnen zeggen wat ze denken en ze opdragen om eerst met elkaar te spreken en er dan pas nota's of rapporten over te schrijven. Wij moeten toetsen of de regels die we zelf opstellen niet eenvoudiger kunnen en mensen motiveren om datzelfde te doen. We moeten onze mensen stimuleren kritisch te zijn en een sfeer scheppen waarin ook slechte boodschappen kunnen worden verteld. Tenslotte moeten we in ieder geval zelf open staan voor die kritiek. *Kortom: we moeten echte 'candorians' worden.*

TEGEGENWICHT

Editoriaal – Nationale operaties

Het denken over nationale operaties van de krijgsmacht heeft het afgelopen decennium een metamorfose ondergaan. Het is maar de vraag of deze verandering al is afgerond. Eén ding is nu al zeker: in plaats van als 'vangnet' wordt de krijgsmacht nu door steeds meer groepen in de samenleving als volwaardige veiligheids-partner gezien. Deze koerswijziging vraagt intern om een grondige herbezinning, waarbij ook principiële vragen over de relatie tussen de krijgsmacht en de maatschappij niet vermeden mogen worden. Tegelijkertijd: als een militair in Bosnië, Irak of Afghanistan wel binnenlandse veiligheidstaken kan vervullen, waarom zou hij of zij dat dan in Nederland niet kunnen?

E. J. A. van Zijderveld – Gaten dichtten in militaire grondrobotica

Hoe komt het toch dat het gebruik van grondrobots voor militaire doeleinden zo langzaam van de grond komt? De auteur gaat in op de achtergronden. Hij informeert aansluitend over de bevindingen van een eerder gehouden 'workshop' over grondrobots en daaraan te stellen eisen. Vervolgens gaat hij in op technologische ontwikkelingen die nodig zijn om aan de eisen te voldoen. Hij sluit af met een bespreking van de zogenaamde 'Core Group', een gezamenlijke inspanning van NAVO en EURON, het *European Robotics Research Network*, en haar activiteiten in 2006 en 2007.

R.T. Sondag – De 'NATO Training Mission Iraq'

In april 2005 verlieten de laatste militairen van *Stabilisation Force Iraq 5* (SFIR-5) het land. Er bleven echter militairen actief. Zowel bij *Headquarters Multinational Force Iraq* (MNF-I), als bij de *NATO Training Mission Iraq* (NTM-I). De auteur was in 2005 bij laatgenoemde missie betrokken. Hij schetst de voorgeschiedenis van deze missie en gaat in op de taken en tijdslijnen zoals die door SACEUR waren opgedragen, op de organisatie en op de relatie naar het *Multinational Security Transition Command Iraq* (MNSTC-I). Afsluitend gaat hij in op Arabische cultuur en de betekenis van de *Training Mission*.

J. G. M. Hoppenreijs – Ervaringen uit Bagdad

De auteur was in 2005 geplaatst bij het hoofdkwartier van de *Multinational Force Iraq* (MNF-I) als strategisch planner. Hij schetst eerst het verloop van de invasie en de bezetting; de opmaat naar de huidige wederopbouw-fase. Hij gaat nader in op deze fase, die nu in volle gang is, en de 'lijnen' waarlangs wordt gewerkt: veiligheid, het democratische proces, economische ontwikkeling en communicatie. Ten slotte gaat hij in op zijn ervaringen in deze door Britten en Amerikanen gedomineerde staf.

K. Naumann – 'Der Wandel des Einsatzes'

Wie heeft meer autoriteit dan de betrokken *Generalinspekteur der Bundeswehr* als het gaat om een analyse van de complexe transformatie van de Duitse strijdkrachten van verdedigingsmacht tot een ook buiten Duitsland en buiten het NAVO-gebied inzetbare organisatie? Hij analyseert eerst de uitgangssituatie in 1989/90. Vervolgens gaat hij in op de eerste stappen: de inzet in Cambodja, Somalië en het voormalige Joegoslavië. Kosovo liet zien dat Duitsland solidariteit wilde tonen. Afsluitend gaat hij in op de opleiding van 'de soldaat'. Hij of zij zal steeds als 'vechtsoldaat' opgeleid moeten worden, ook al kan het in de praktijk gaan om het werken als helper, redder en beschermer.

L. Polman – De Cartoon Oorlog

Tegen het decor van de 'Cartoon Oorlog' stelt de columnist ons voor aan Irshad Manji, journaliste en moslima in Canada. Deze dappere vrouw gebruikt haar meningsvrijheid om vragen te stellen die door moslimleiders verboden zijn. Slechts dertien procent van alle moslims is Arabier: 87 procent is géén Arabier en leeft buiten de Arabische wereld. Irshad Manji ziet in de Europese bereidheid tot aanpassing niet als een bewijs van kracht. Fundamentalisten beschouwen het als een zwakte. Niet Allah is bang voor vragen, maar Zijn schepselen zijn dat. Bang voor elkaar.

E.J. Oliemans - De Tien van Berlijn en de 'Candorians'

Eind vorig jaar heeft de CDS zijn tien speerpunten wereldkundig gemaakt. Een deel maken we in de dagelijkse praktijk al gewoon waar. Moeilijker grijpbaar is zijn wens de bureaucratie te bestrijden. Tegelijkertijd vindt hij dat wij de regelgeving moeten naleven en ons beheer op orde moeten hebben. De samenhang tussen deze punten is te vinden in wat de Engelsen 'candor' noemen: openheid, eerlijkheid, recht voor zijn raap. We kennen allemaal dikke rapporten. Eerlijkheid zou kunnen betekenen dat we laten weten nooit meer dan tien bladzijden te lezen. Vergadering hebben veelal eerder het karakter van commentaar rondes. Ook hier kan openheid helpen. Dat kan het ten slotte ook waar regelgeving te ver is doorgedraaid. Laat ons echte 'Candorians' worden.

Summaries

Editorial – National operations

Considering national operations; they underwent a kind of metamorphoses during the last decade. It is questionable whether this change has been completed yet. One thing is for sure: the Armed Forces, once a kind of 'safety net', are now seen by an increasing number of groups as a fully-fledged partner in security. In 1997 the minister of Defense wondered whether the Armed Forces should or should not play a bigger role in national security. In 2000 the answer was clear: they should. This change of course demands a thorough internal reflection. But in the end: soldiers are dealing with security tasks in Bosnia, Iraq and Afghanistan. Why could they not do the same overhere?

E.J.A. van Zijderveld – To close gaps in military ground-robotics

Why is it that the use of groundrobots for military purposes seems to be bogged down? The author discusses the various grounds that underly this observation. He presents the findings of an earlier workshop on the use of robots and on demands. He then sketches relevant technological developments. In his final observations he discusses the so-called 'Core Group', a joint activity of NATO and EURON, the *European Robotics Research Network*, and its activities in 2006 and 2007.

R.T. Sondag – NATO Training Mission Iraq

In April 2005 the last Dutch soldiers of Stabilisation Force Iraq 5(SFIR5) left Iraq. Dutch soldiers, however, remain active, not only in Headquarters Multinational Force Iraq (MNF-I), but also with the NATO Training Mission Iraq (NTM-I). The author participated in this Training Mission in 2005. He sketches the history and discusses tasks and timelines as ordered by SACEUR, the organisation, and the relation to the Multinational Security Transition Command Iraq (MNSTC-I). In his final observations he refelects on Arabic culture and the meaning of the Training Mission.

J.G.M. Hoppenreijis – Experiences from Bagdad

In 2005 the author was posted at Headquarters Multinational Force Iraq (MNF-I) as a strategic planner. He first describes the invasion and occupation, the earlier phases in the operations in Iraq. He then focuses on the ongoing reconstruction and the 'lines' to be followed: security, democratic process, economic development, and communication. In his final observations he presents some of his experiences, being the only Dutch officer in a staff that is dominated by British and US military.

K. Naumann – 'Der Wandel des Einsatzes'

Who else than the former *Generalinspekteur der Bundeswehr* has the better background and authority to analyse the complex transformation of the German Armed Forces from defense forces into forces that can actually contribute to operations outside Germany and the NATO territory. The author first analyses premises since 1989/90. He then focuses on the first steps towards an international role: Cambodia, Somalia and the former Yugoslavia. Kosovo demonstrated Germany's willingness to demonstrate solidarity. In his final observations he describes more deeply the role of 'the soldier'. A soldier should always be trained to be a warrior, even if he or she also has to be a helper, a rescuer or a protector.

L. Polman – The Cartoon War

The author presents Irshad Manji, journalist and Muslim in Canada. A courageous woman who uses her freedom of expression to ask questions which are forbidden by Muslim-leaders. Only thirteen percent of all Muslims are Arabs; 87 percent are from another origin and living outside the Arab-world. Irshad Manji does not support the European notion that willingness to adapt is equal to showing power. In her view fundamentalists only see this as a weakness. Does the Koran praise martyrdom? Allah is not afraid of questions, but his Creatures are. They're afraid of each other.

E.J. Oliemans – The Ten of Berlijn and the Candorians

Last year the Chief of the Armed Forces spread his ten main objectives. One of them is to counter bureaucracy. At the same time he wants us to live up to the rules. The connection is what the British call 'candor': openness, honesty and frankness. We all are confronted with thick reports. Here, candor may lead to a statement that we do not read more than ten pages or papers that are not presented a week before a meeting. Meetings are often more on comments than on content. Candor can change that. Openness should prevent 'hidden decisions'. It also means honesty where rules are excessive. We should foster such a climate and become real 'Candorians'.

KVBK-lezing

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nodigt leden en belangstellenden uit voor een lezing op **maandag 22 mei 2006** door

minister van Defensie H.G.J. Kamp

over

**militaire inzet
bij humanitaire hulpverlening**

Enorme natuurrampen beheersen het wereldnieuws aan het begin en het eind van 2005. Een zeebeving tweede kerstdag 2004 heeft een verwoestende tsunami tot gevolg waardoor, zo blijkt in de eerste maanden van 2005, zeker 230.000 mensen overlijden in landen rond de Indische Oceaan. Orkaan 'Katrina' teisterde New Orleans en omgeving, en in oktober beefde de aarde in Kashmir waardoor zeker 73.000 mensen het leven lieten (de overgrote meerderheid in het Pakistaanse deel van het omstreden gebied) en driemiljoen mensen dakloos werden.

Defensie heeft ervaring met noodhulp. Zo beschikten we over een noodhulpverkenningsteam, oftewel het 'Disaster Assistance Response Team' (DART). Het team is tussen 1998 en 2000 vijf keer ingezet bij orkanen in de Nederlandse Antillen en in Honduras (1999) en een keer bij overstromingen in Mozambique (2001). Opheffing van DART betekent overigens niet dat Nederland geen militaire capaciteit meer ter beschikking zal stellen bij internationale rampenbestrijding.

De snelle inzet van de *NATO Response Forces* (NRF) na de orkaan 'Katrina' en die van de NRF in Pakistan, waaronder het Nederlandse mobiele hospitaal, laten zien dat Defensie nog steeds klaar staat om desgevraagd snel en effectief hulp te verlenen.

Voorts draagt Defensie bij aan het 'Urban Search And Rescue' team (USAR), waaraan overigens ook personeel van brandweer en politie deelneemt. Het team is uitsluitend bedoeld om overlevenden te zoeken onder het puin van ingestorte gebouwen. Het is dus niet bedoeld, noch toegerust, om voor langere tijd hulpverlening te bieden. Het USAR-team is ingezet na de aardbevingen in Marokko (2004) en in Pakistan.

De bijeenkomst wordt gehouden in: **Internationaal Perscentrum Nieuwspoor
Lange Poten 10 – Den Haag**

De zaal is open vanaf 17.30 uur. De lezing begint om 18.00 uur.

Vanwege een beperkt aantal plaatsen gaarne aanmelden tijdens kantooruren op 070-3396197.